

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**TRADICE A ZVYKY VE SVÁTEČNÍM OKRUHU JUDAISMU
A KŘESŤANSTVÍ: KOMPARAČNÍ ANALÝZA**

Bc. Andrej Janík

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**TRADICE A ZVYKY VE SVÁTEČNÍM OKRUHU JUDAISMU
A KŘESŤANSTVÍ: KOMPARAČNÍ ANALÝZA**

Bc. Andrej Janík

Vedoucí práce:

Mgr. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň

2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, březen 2014

OBSAH

ÚVOD	1
1 JUDAISMUS	3
1.1 Symboly judaismu.....	4
1.2 Pojetí času v judaismu	6
1.3 Židovské svátky.....	7
1.4 Rituály v životě Židů.....	8
2 KŘESŤANSTVÍ	11
2.1 Symboly křesťanství.....	12
2.2 Liturgický a občanský rok.....	14
2.3 Křesťanské svátky	15
2.4 Rituály v životě křesťanů	16
3 DVA „NOVOROČNÍ SVÁTKY“	19
3.1 Roš ha-šana a Jom kipur	19
3.1.1 Průběh slavení Roš ha-šana a Jom kipur	21
3.1.2 Symboly svátku Roš ha-šana i Jom kipur	23
3.1.2.1 Šofar a význam troubení.....	23
3.1.2.2 Tašlich a tradice vyprazdňování kapes	24
3.1.2.3 Tradiční pokrmy	24
3.2 Silvestr a Nový rok	25
3.2.1 Průběh slavení Nového roku	26
3.2.2 Symboly Nového roku	27
3.2.2.1 Janus – bůh začátků a konců	27
3.2.2.2 Ohňostroje	27
3.2.2.3 Novoroční pokrmy	28
3.3 Srovnání	28
4 DVA „SVÁTKY SKLIZNĚ“	30
4.1 Sukot.....	30
4.1.1 Průběh slavení svátku Sukot.....	31
4.1.2 Symboly svátku Sukot.....	33
4.1.2.1 Suka	33

4.1.2.2 „Čtyři druhy“	33
4.2 Den díkůvzdání za úrodu	34
4.2.1 Průběh slavení Dožínek	34
4.2.2 Symboly Dožínek	35
4.2.2.1 <i>Poslední snop</i>	35
4.2.2.2 <i>Dožínkový věnec</i>	36
4.3 Srovnání	36
5 DVA „SVÁTKY SVĚTEL“	38
5.1 Chanuka	38
5.1.1 Průběh slavení Chanuky	39
5.1.2 Symboly Chanuky	40
5.1.2.1 <i>Chanukija</i>	40
5.1.2.2 <i>Chanuka gelt a drejdl</i>	40
5.1.2.3 <i>Chanuková tradiční jídla</i>	41
5.2 Vánoce	41
5.2.1 Průběh slavení Vánoc	42
5.2.2 Symboly Vánoc	45
5.2.2.1 <i>Adventní věnec a adventní svíce</i>	45
5.2.2.2 <i>Vánoční stromeček</i>	46
5.2.2.4 <i>Vánoční dárky a lidové pověry</i>	47
5.2.2.5 <i>Tradiční vánoční pokrmy a cukroví</i>	48
5.3 Srovnání	49
6 DVA „SVÁTKY MASEK“	51
6.1 Purim	51
6.1.1 Průběh slavení Purimu	52
6.1.2 Symboly svátku Purim	53
6.1.2.1 <i>Židovský karneval</i>	53
6.1.2.2 <i>Hamanovy uši</i>	53
6.2 Masopust	54
6.2.1 Průběh slavení Masopustu	54
6.2.2 Symboly Masopustu	56
6.2.2.1 <i>Maškary</i>	56

6.2.2.2 Vybrané lidové zvyky	56
6.3 Srovnání	57
7 DVA „SVÁTKY JARA“	58
7.1 Pesach	58
7.1.1 Průběh slavení Pesachu	59
7.1.2 Symboly svátku Pesach	60
7.1.2.1 Hledání chamecu a pečení macesu	60
7.1.2.2 Pokrmy o sederové večeři	61
7.2 Velikonoce	61
7.2.1 Průběh slavení Velikonoc	62
7.2.2 Symboly Velikonoc	63
7.2.2.1 Velikonoční beránek	64
7.2.2.2 Pomlázka	64
7.2.2.3 Malovaná vajíčka	64
7.3 Srovnání	65
8 DVA „LETNÍ SVÁTKY“	67
8.1 Šavuot	67
8.1.1 Průběh slavení svátku Šavuot	68
8.1.2 Symboly svátku Šavuot	69
8.1.2.1 Mléčné pokrmy	69
8.1.2.2 Tikun	69
8.2 Letnice	69
8.2.1 Průběh slavení Letnic	70
8.2.2 Symboly Letnic	72
8.2.2.1 Jízda králů	72
8.2.2.2 Stavění máje	73
8.3 Srovnání	73
9 DVA „PRVOTNÍ SVÁTKY“	74
9.1 Šabat	74
9.1.1 Průběh slavení šabatu	75
9.1.2 Symboly šabatu	76
9.1.2.1 Chala	76

9.1.2.2 Šabatové svíce	76
9.2 Neděle.....	77
9.2.1 Průběh slavení neděle	78
9.2.2 Symboly neděle	80
9.2.2.1 Shromažďování	80
9.2.2.2 Přijímání eucharistie	80
9.3 Srovnání.....	80
ZÁVĚR	82
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	85
RESUMÉ	88
PŘÍLOHY	89

ÚVOD

Důvodem k napsání této diplomové práce, jejímž tématem je komparace tradic a zvyků ve svátečním okruhu judaismu a křesťanství, byla snaha navázat na předchozí židovsko-křesťanské komparační analýzy, kterým jsem se věnoval ve své bakalářské¹, a následně také v projektové² práci. V bakalářské práci jsem se věnoval komparaci dvou významných svátků - Pesachu a Velikonoc, zatímco ve své projektové práci jsem se zaměřil na komparaci svátků Chanuka a Vánoc. Cílem této diplomové práce je snaha poskytnout ucelený výklad významných svátků židovsko-křesťanské tradice v průběhu celého roku, popsat jejich vznik a průběh slavení, seznámit s jejich tradicemi a symboly, a nakonec výčet jejich vzájemných souvislostí i odlišností za pomoci metody komparace. Ať už si to totiž uvědomujeme nebo ne, tyto náboženské tradice provázejí a ovlivňují celý náš život. Proto věřím, že záměr této diplomové práce bude přínosem v oblasti religionistických studií.

Práce je rozdělena na dvě úvodní a sedm hlavních kapitol. První dvě úvodní kapitoly pojednávají o náboženských systémech, ze kterých dané svátky vycházejí, tedy o judaismu a křesťanství. Zde zmiňuji základní informace o daných náboženských systémech – jejich vznik a princip víry, písemnou tradici, významné symboly, pojetí času i důležité rituály a svátky. V následujících sedmi kapitolách se jednotlivě zabývám vždy dvěma svátky, kdy jeden zastupuje judaismus a druhý křesťanství, a které jsou si blízké buď z hlediska časové blízkosti slavení, nebo z hlediska obsahu. Konkrétně se jedná o následující svátky: Roš ha-šana a Nový rok; Sukot a Dožínky; Chanuka a Vánoce; Purim a Masopust; Pesach a Velikonoce; Šavuot a Letnice; šabat a neděle. O všech těchto svátcích podávám v jim věnovaných kapitolách informace o původu, vývoji, výkladech názvů, průběhu jejich slavení a symbolech, které jsou pro tyto svátky charakteristické. V závěru každé kapitoly se pak věnuji vzájemnému srovnání obou svátků, kde poukazuji na jejich případné shody i vzájemné odlišnosti. Důraz zde byl kladen především na takové uspořádání kapitol, které by bylo jednotné pro všechny svátky.

¹ JANÍK, A. *Komparace svátku Pesach a Velikonoc*. Plzeň, 2012. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra filozofie.

² JANÍK, A. *Komparace svátku Chanuka a Vánoc*. Plzeň, 2013. Projektová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra filozofie. Nepublikováno.

Co se literatury týče, nejdůležitějším zdrojem informací k židovským i křesťanským svátkům je zde *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Vhodných publikací pro studium judaismu existuje celá řada, přičemž základní informace přehledně poskytuje kniha Paula Spiegela: *Kdo jsou Židé?* Pro širší přehled a důslednější popis tradic židovských svátků je vhodné se obrátit na publikaci bývalého vrchního rabína Izraele Jisra'ela Me'ir Lau: *Praktický judaismus*. Pokud jde o informace ohledně křesťanství, užitečnými publikacemi jsem shledal *Křesťanství: Cesta spásy* od Sandry Sizer Frankielové a *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe* od Adolfa Adama. Ohledně lidových tradic a zvyků v průběhu křesťanských svátků lze na roveň postavit publikace Valburgy Vavřinové – *Malá encyklopedie Vánoc*, *Malá encyklopedie Velikonoc*, Vlastimila Vondrušky – *Církevní rok a lidové obyčeje* a Čeňka Zibrta – *Veselé chvíle v životě lidu českého*.

1 JUDAISMUS

Judaismus, neboli také náboženství židovského národa, je nejstarším monoteistickým náboženstvím, jehož vznik můžeme datovat přibližně do období 13. století př. n. l., kdy, jak uvádí Bible, po odchodu Židů z egyptského zajetí obdržel Mojžíš na Sinaji Boží zákon - Tóru. „*Hospodin řekl Mojžíšovi: „Vystup ke mně na horu a pobud' tam. Dám ti kamenné desky – zákon a přikázání, které jsem napsal, abys jim vyučoval.“* (Ex 23:12) Podle náboženské tradice se však kořeny judaismu datují též do období praotců židovského národa – Abraháma a jeho synů Izáka a Jákoba, tedy do 2. tisíciletí př. n. l. jakožto náboženství hebrejských kmenů. Judaismus je tedy založen na víře v jediného Boha a tvoří základ mnoha jiných náboženství, především křesťanství a islámu, s nimiž patří k světově nejrozšířenějším monoteistickým náboženským systémům. Pod pojmem judaismus se rozumí nejen náboženství, ale celý kulturně-historický a filosofický kontext národa Izraele.

Dějinným cílem judaismu je dosažení lepšího stavu světa, který bude zvěstován příchodem Mesiáše. „*S ním nastane konečné, dokonalé, všechny oblasti života v tomto světě zahrnující panování Boží.*“³ Příchod Mesiáše tedy není o apokalyptické předzvěsti zničení světa, ani tak o vykoupení z hříchů, ale o osvobození izraelského národa z utrpení mezi ostatními národy a nastolení míru pro ně i celý svět. Mesiáš zde představuje jen služebníka Božího, který připravuje podmínky k panování samotného Boha, který se sám stane Králem nad světem. „*Hospodin bude Králem nad celou zemí; v onen den bude Hospodin jediný a jeho jméno jediné.*“ (Za 14:9)

Judaismus můžeme nazvat praktickým náboženstvím, které skrze převážně rodinný způsob slavení svátků zpřítomňuje i předává význam historických událostí mladší generaci. „*Praktickým je v tom smyslu, že primární náplní a cílem judaismu je praxe, přesněji ortopraxe, „správná cesta“ směřující k naplňování Božích přikázání, tedy život, který je skrz naskrz prostoupen vztahem s Bohem.*“⁴ Praxe na základě Božích přikázání byla izraelskému lidu dána v Tóře, která se tak stala pramenem a zákonem židovské víry. Tóra „*zahrnuje soubor pravidel a zásad, jež vychází ze zjevení Boha na hoře Sinaj. V širším pojetí lze říci, že Tóra je souhrnem vzájemně propojených částí, a to Tóry psané a ústní. Židé psanou Tóru chápou jako hebrejskou Bibli, která je v křesťanské tradici známá*

³ BAUMANN, A., PRUDKÝ, M. *Co by měl každý vědět o židovství*, s. 99.

⁴ LAU, J. M. Předmluva. *Praktický judaismus*, s. 7.

jako *Starý zákon*. Nejčastěji se hebrejská Bible označuje pojmem *Tanach*.⁵ Název Tanach je zkratkou prvních písmen tří hebrejských slov – Tóra (Pět knih Mojžíšových), Neviim (Proroci) a Chtuvim (Spisy). Tóru tvoří pět knih Mojžíšových, jejichž názvy jsou Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, a které se také tradičně označují jako „*Pentateuch neboli první část hebrejské Bible*.“⁶

Dalším pramenem k praktickému náboženskému životu Židů je Talmud, který je též nazýván ústní Tóra. Ústní Tóra „*vykládá a rozvíjí Tóru psanou*.“⁷ Funkce Talmudu je navázat na předpisy pěti knih Mojžíšových, snažit se dané předpisy vysvětlit a rozvíjet v průběhu měnící se doby a životních situací. Jsou zde ustanoveny hlavní svátky židovského náboženství, a také například komentáře a popisy diskuzí moudrých o zákonech v průběhu několika staletí. Talmud se dále skládá ze dvou oddílů - Mišny a Gemary. Mišna představuje pojednání o zemědělských a svátečních předpisech, etické zásady, otázky židovského kalendáře, předpisy o svatbě a rozvodu, zákony rituální čistoty a další. Gemara je doplněním Mišny, obsahující například příběhy ze života a rady.

1.1 Symboly judaismu

Mezi nejznámější viditelné symboly, kterými se judaismus odlišuje od ostatních náboženství, patří např. Davidova hvězda, menora, kipa, talit, tfilin, nebo také synagoga. Ne všechny symboly však existují od samého počátku judaismu, některé z nich vznikly v průběhu jeho dlouhého vývoje. Šesticípá *Davidova hvězda*, též zvaná Davidův štít nebo Šalamounova pečeť, je symbolem všech Židů i státu Izrael, kde je zobrazena na státní izraelské vlajce. Je tvořena dvěma rovnostrannými trojúhelníky a představuje symbol věčného života, souhvězdí, pod kterým se čeká na Mesiáše, či šest pracovních dní, přičemž střed je dnem odpočinku – šabat. Často bývá zobrazována na náhrobních kamenech židovských hřbitovů, v synagogách, nebo ve své červené podobě jako symbol izraelské národní zdravotnické záchranné služby. Dalším tradičním symbolem judaismu je *menora* – sedmiramenný svícen, který odkazuje k sedmi dnům stvoření.⁸ Současně však může symbolizovat i hořící keř, který dle Tóry viděl Mojžíš na hoře Choréb⁹ (viz Ex 3:1-5).

⁵ PUTÍK, A., KOSÁKOVÁ, E., CABANOVÁ, D. *Židovské tradice a zvyky. Svátky, synagoga a běh života*, s. 6-7.

⁶ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 232.

⁷ PUTÍK, A., KOSÁKOVÁ, E., CABANOVÁ, D. *Židovské tradice a zvyky. Svátky, synagoga a běh života*, s. 7.

⁸ LANCASTER, B. *Judaismus*, s. 64.

⁹ Ve Starém zákoně je hora Sinaj často nazývána jako hora Choréb, nebo také „Boží hora“.

Instrukce pro zhotovení menory jsou popsány v Tóře (viz Ex 25:31-39). Spolu s olivovou ratolestí je menora státním znakem Izraele.

V judaismu existuje mnoho ustanovení, která se týkají také součástí oděvů, které Židé v průběhu dne nosí, čímž se symbolicky odlišují od ostatních. Nejznámější z těchto součástí oděvu je *kipa*, neboli také jarmulka. Tuto pokrývku hlavy je dle Talmudu povinen nosit při modlitbě či studiu Tóry každý Žid. „*Pokrývka hlavy je znamením úcty vůči Bohu. Člověk má pokrytou hlavu proto, aby nestál před Bohem nahý. Je tím vyznačen též rozdíl mezi světem lidí a božským světem.*“¹⁰ Dalším oděvem je *talit*, což je modlitební plášť se čtyřmi rohy, na kterých jsou uvázány třásně, jimž se říká *cicit*. Tyto třásně jsou příkazem, který je stanoven v Tóře (viz Nu 15:37-40). „*Cicit mají být každodenní připomínkou zodpovědnosti každého Žida dodržovat příkázání.*“¹¹ Talit je nejčastěji bílý s modrými nebo černými pruhy a je nošen při modlitbách či o svátcích na ramenu nebo jako přehoz přes hlavu. Symbolickou součástí oděvu je v judaismu též *tfilin*, což je modlitební řemínek. Je tvořen dvěma malými černými krabičkami, ve kterých jsou čtyři malé svitky s pasážemi z Tóry. Krabičky jsou upevněny na dlouhém černém koženém řemínku, přičemž jedna se omotává kolem ruky a druhá na hlavě kolem čela. Je to jeden z nejstarších symbolů judaismu, taktéž mající svou oporu v Tóře (viz Dt 6:4-9).

Symbolem judaismu jsou nepochybně i synagogy, někdy též nazývané jako „židovské kostely“, které slouží k bohoslužebným i společenským shromážděním. První prostory pro shromáždění věřících začaly vznikat po zničení prvního Chrámu. Jejich význam však vzrostl až po zničení druhého Chrámu – lidé se zde scházeli k modlitbám, ke studiu Tóry, k oslavám, a také se zde konalo vzdělávání mládeže (od toho pak odvozován i název škola). Tyto funkce synagogy se zachovaly i do dnešní doby. U synagogy není rozhodujícím to, jak vypadá navenek, ale její vnitřní uspořádání a světová orientace. „*Synagoga směřuje na východ, na mizrach, kde leží Jeruzalém a Chrátová hora. Tímto směrem se též věřící modlí.*“¹² Při východní stěně je také umístěna posvátná schránka se svitky Tóry, uprostřed synagogy je vyvýšené podium s čtecím pultem, interiér je zdoben skromně, většinou jen různými ornamenty, neboť v judaismu, na rozdíl od křesťanství, platí zákaz zobrazování. „*Nezobrazíš si boha...*“ (Ex 20:4,5).

¹⁰ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 49.

¹¹ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 32.

¹² SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 48.

1.2 Pojetí času v judaismu

Židovský letopočet začíná stvořením světa, ke kterému dle dávných propočtů a uvažování rabínů, došlo roku 3 760 před našim letopočtem. Pokud k tomuto číslu přičteme 2014, získáme současný židovský letopočet - 5774 od stvoření světa. „*Judaismus, odvolávající se na stvoření světa a vztah člověka ke Stvořiteli, chápe za počátek světa okamžik, kdy Bůh učinil z Adama prvního člověka ... proto, když počítáme ‚židovským‘ způsobem, dodáváme vždy: od stvoření světa.*“¹³ *Luach*, neboli židovský kalendář, kterým se Židé řídí, je „*lunisolární – měsíce se počítají podle měsíčního cyklu, roky podle slunečního. Délka měsíce zhruba odpovídá skutečné době oběhu Měsíce kolem Země.*“¹⁴ Tato doba je přibližně 29 a půl dne, proto jednotlivé měsíce mají „*29, respektive 30 dní.*“¹⁵ Stejně jako u občanského kalendáře, má i židovský rok dvanáct měsíců. Názvy těchto měsíců, v chronologickém pořadí biblického roku od měsíce prvního k měsíci dvanáctému, jsou: „*nisan, ijar, sivan, tamuz, av, elul, tišri, chešvan, kislev, tevet, ševat a adar.*“¹⁶ Sedmkrát za 19 let se však musí lunární kalendář korigovat s kalendářem solárním, a to vsunutím dodatkového třináctého měsíce před měsíc adar, tzv. *adar bejt* (druhý adar).

Ačkoliv je nisan prvním měsícem v roce, tak označuje pouze začátek židovského náboženského roku. „*Tento měsíc bude pro vás začátkem měsíců. Bude pro vás prvním měsícem v roce.*“ (Ex 12:1). Měsíc, kterým je stanoven počátek nového letopočtu, je tišri, tedy sedmý měsíc v pořadí. Tato problematika bude rozvedena v kapitole č. 3 „*Dva novoroční svátky*“, neboť židovská tradice zná čtyři Nové roky. Za počátek nového měsíce, čemuž se říká *Roš chodeš*, se považuje okamžik novoluní, kdy se na obloze objeví srpek měsíce.

Kromě určování letopočtu i začátku měsíce je v židovském kalendáři odlišné i stanovení počátku dne. Den začíná tmou, jak je známo již z příběhu o stvoření světa: „*Byl večer a bylo jitro, den první.*“ (Gn 1:5) Proto všechny židovské dny a svátky začínají večerem. Každý týden začíná nedělí, neboť sobota - *šabat*, byla posledním ze sedmi dní stvoření světa.

¹³ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 10.

¹⁴ PUTÍK, A., KOSÁKOVÁ, E., CABANOVÁ, D. *Židovské tradice a zvyky. Svátky, synagoga a běh života*, s. 7.

¹⁵ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U. *Svátky světových náboženství*, s. 16.

¹⁶ PUTÍK, A., KOSÁKOVÁ, E., CABANOVÁ, D. *Židovské tradice a zvyky. Svátky, synagoga a běh života*, s. 8.

1.3 Židovské svátky

Židovské svátky se dělí na „*biblické svátky vysoké, biblické svátky poutní, svátky historické, svátky moderní, postní dny a ostatní významné dny.*“¹⁷ Mezi biblické vysoké svátky patří židovský Nový rok - *Roš ha-šana* a Den smíření - *Jom kipur*. Tyto svátky se vyznačují jako dny pokání, vzpomínání a snah o usmíření.

Mezi biblické poutní svátky patří svátek Nekvašených chlebů - *Pesach*, svátek Týdnů - *Šavuot* a svátek Stánků - *Sukot*. Tyto svátky se označují jako poutní, protože „*každý Žid, který dovršil 12. rok života, musel každoročně přinejmenším o jedné z těchto slavností putovat do jeruzalémského Chrámu.*“¹⁸ Původně to byly také svátky jara a žní, které se později spojily s určitými historickými událostmi židovských dějin, především dějinami spásy a vyjití z egyptského otroctví. Dále sem patří také období *počítání omeru*, padesátidenní období mezi svátky *Pesach* a *Šavuot*. Mezi biblické svátky se také řadí sedmý den v týdnu - *Šabat* (v českém prostředí sobota), nejdůležitější židovský svátek, jenž má své nařízení přímo v Desateru.¹⁹ Tento den je dnem odpočinku a platí zde přísný zákaz práce.

Mezi historické svátky patří svátek Světél - *Chanuka* a svátek Losů - *Purim*. Označují se jako historické, protože nebyly ustanoveny v Tóře, ale byly zavedeny později k připomenutí některých historických událostí v životě Izraele. Totéž platí i pro moderní svátky a postní dny.

Mezi moderní svátky patří Den památky na šoa a hrdinství - *Jom ha-šo'a*, jenž je připomínkou Židů, kteří se stali obětí holokaustu. Dále sem patří Den vzpomínek na padlé vojáky Izraele – *Jom ha-zikaron*, Den nezávislosti Izraele – *Jom ha-acma'ut*, a také Den Jeruzaléma – *Jom Jerušalajim*, který je připomínkou sjednocení Jeruzaléma po třetí arabsko-izraelské válce.

Pokud jde o postní dny, patří sem 9. av – *Tiš'a be-av*, na který připadá hned několik tragických událostí židovských dějin. Dalšími postními dny jsou 10. tevet – *Asara be-tevet*, 17. tamuz - *Šiv'a asar be-tamuz*, a také Půst Gedaljův 3. tišri – *Com Gedalja*.

¹⁷ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 12.

¹⁸ ADAM, A. *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 23.

¹⁹ Zmínky a nařízení Šabatu např. viz. Gn 2:1-3 ; Ex 20:8-11 ; Ex 31:13-17 ; Dt 5:12-15.

1.4 Rituály v životě Židů

Jak už tomu bývá v každém náboženství, tak i v judaismu jsou obsaženy různé rituály spojené s životními událostmi Židů, např. narození, obřízka, svatba, pohřeb. Každý Žid se během svého života musí rovněž řídit 613 příkazy a zákazy – *micva*. Ne všechna pravidla jsou dnes však dodržována, a to především liberálními Židy, kteří nevěří, že každé slovo v Tóře je slovem Božím. Mají tedy více prostoru pro interpretaci pravidel a možnost se sami rozhodovat, která pravidla *micvy* jsou pro ně ještě závazná. Ortodoxní Židé zas věří, že Tóra je plně slovem Božím a každé pravidlo je pro ně závazné. Výše uvedený počet *micva* rozdělují rabíni na dvě části: „na 365 zákazů, které odpovídají počtu dnů slunečního roku, a 248 příkazů, jejichž počet odpovídá počtu částí, ze kterých se skládá lidské tělo.“²⁰

První rituál na cestě životem Židů i na základě pravidel *micva*, přichází s narozením. Týká se však jen prvorozených chlapců a nazývá se *Pidjon ha-ben*. Tento rituál spočívá ve vykoupení prvorozeného syna, který byl přiveden na svět přirozenou cestou, za pět stříbrných mincí národní měny, a to do třiceti dnů po narození.²¹ „*Mně patří všechno prvorozené mezi Izraelci, člověk i dobytče. Oddělil jsem je pro sebe jako svaté v den, kdy jsem pobil v egyptské zemi všechno prvorozené.*“ (Nu 8:17) „*Budeš je vyplácet od stáří jednoho měsíce; výplatné se bude vyměřovat ve stříbře: pět šekelů podle váhy určené svatyní; jeden šekel je dvacet zrn.*“ (Nu 18:16)

Osmý den po narození čeká na všechny židovské chlapce další událost, a sice rituál obřízky – *Brit mila*. Obřízka je znamením dávného svazku mezi Abrahamem a Bohem, je to radostná událost, při níž jsou přítomni rodina, přátelé a mohel, který chlapce obřeže. „*Znamením mé smlouvy mezi mnou a vámi i tvým potomstvem, kterou budete zachovávat, bude toto: Každý mezi vámi, kdo je mužského pohlaví, bude obřezán.*“ (Gn 17:10) Během obřízky oznamuje otec jméno syna a poté následuje slavnostní hostina. Pokud jde o narození dívky, tak zde nedochází ani k žádnému vykoupení, ani k žádné obřízce. Po narození dívky se obvykle pronáší požehnání, otec oznamuje jméno dcery, a poté se rovněž radostně oslavuje.

Třináct let po rituálu *brit mila* nastává pro židovské chlapce další velká událost – *Bar micva*. V průběhu tohoto rituálu se z židovského chlapce stává nábožensky dospělý

²⁰ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 28.

²¹ Srov. BAUMANN, A., PRUDKÝ, M. *Co by měl každý vědět o židovství*, s. 68.

muž, který přijímá svůj život v souladu s pravidly micva a za své činy je již plně odpovědný před Bohem. Chlapec je v tento den poprvé vyvolán k přečtení příslušné týdenní pasáže z Tóry, současně dostává svůj modlitební plášť – talit a modlitební řemínky – tfilin. Poté se obvykle koná radostná oslava. Co se týče dívek, ty mají také svůj rituální obřad. Ten nastává na rozdíl od chlapců po dovršení dvanácti let a nazývá se *Bat micva*. Dívka se stává nábožensky dospělou ženou a musí plnit všechna přikázání, která platí pro ženy. Existují zde však rozdíly v přístupu k tomuto rituálu mezi liberálními a ortodoxními Židy.

Další významnou rituální událostí v životě Židů je svatba, které se říká *chatuna*. Svazek manželský je v judaismu, stejně jako v křesťanství, považován za posvátný, neboť souvisí se založením rodiny a domova, což jsou významné pilíře všech náboženských tradic a svátků. V Tóře je také naznačeno, že život bez partnera není plnohodnotný. „*I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou. [...] A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu. [...] Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“* (Gn 2:18, 22, 24) Dá se říci, že židovská svatba je složena ze tří částí: podepisování svatební smlouvy – *ketuby*, obřad - *kidušin* a závěrečný *nisu'in*. Před svatebním dnem se ženich s nevěstou nevidí, spatří se teprve při obřadu, kdy nevěsta sedí na zvláštním trůnu a její tvář není zahalena závojem. Ještě předtím se však za přítomnosti svědků podepíše svatební smlouva – *ketuba*, v níž muž slibuje, že se bude o svou ženu starat, ctít a milovat ji. Poté muž přijde k trůnu za nevěstou, podívá se jí do tváře a přehodí přes ni závoj, to aby se ujistil, že si bere tu pravou. Následně bude vyčkávat jejího příchodu pod svatební baldachýn – *chupu*, kde začne oddávací obřad – *kidušin*. Zaznějí požehnání a muž navlékne ženě jako dar na ukazováček zlatý prsten, načež přítomní obřadu zvolají „*mekudešet*“, což znamená vdaná. Nevěsta také dostává mužem podepsanou *ketubu*. Poté následuje závěrečný *nisu'in*, nad pohárem vína se vyslovuje sedm požehnání, načež ženich musí rozšlápnout prázdnou sklenici, což je připomínkou události rozboření Chrámu. Nakonec opět všichni přítomní zvolají „*Mazel tov!*“, neboli hodně štěstí, a samotná svatební veselka může začít.²²

Poslední rituální událost v životě Židů, kterou zde zmíním, je pohřeb. Pokud to lze zařídit, měl by se umírající člověk odebrat k Bohu za přítomnosti své rodiny, případně za přítomnosti svatého bratrstva – *chevra kadiša*. Měl by se také v nejideálnějším případě

²² Srov. SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 32-36.

vyznat ze svých hříchů a pronést vyznání víry *Šema Jisra'el* (Slyš, Izraeli). Poté je zemřelého třeba rituálně omýt, obléci a co nejdříve, nejlépe tentýž den, pohřbít. Nakonec je zemřelý také přikryt svým talitem, z kterého jsou odštířeny všechny, případně jen jedna třáseň – cicit, a následně je uložen do rakve vyrobené z jednoduchých nehoblovaných prken nebo se zabalí do velkého kusu látky - před Bohem jsou si totiž všichni rovni. Pohřeb formou kremace je v judaismu zakázán, neboť až přijde Mesiáš, tak všichni mrtví povstanou a navrátí se do svých těl.²³ „*Toto praví Panovník Hospodin těmto kostem: Hle, já do vás uvedu ducha a oživnete. Dám na vás šlachy, pokryji vás svalstvem, potáhnu vás kůží a vložím do vás ducha a oživnete. I poznáte, že já jsem Hospodin.*“ (Ez 37:5,6) Na znamení smutku si příbuzní zemřelého roztrhnou kus oděvu a nejbližší mužský příbuzný pronese nad hrobem modlitbu *kadiš*. Po pohřebním obřadu začíná nejbližším příbuzným sedmidenní období největšího smutku – *šiva*. Neměli by vycházet z domu (výjimkou je šabat) a nepracují, pouze sedí na nízkých stoličkách a za pomoci svých přátel a známých, kteří se o ně starají, věnují své vzpomínky zesnulému. Po uplynutí sedmi dnů nastává další období smutku, které se nazývá *šlošim*. Truchlící se nyní mohou obléci do nových, neroztržených šatů a věnovat se svým každodenním záležitostem. Nesmí se však v průběhu tohoto období holit, stříhat si vlasy, ani se zúčastňovat veselých oslav. Délka období se liší v závislosti na tom, zda zemřel některý z příbuzných (30 dní) nebo rodič (12 měsíců). Nakonec se v průběhu šlošim nebo také po uplynutí jednoho roku na hrobě vztyčí náhrobní kámen a každoročně se pak na památku zesnulého zapaluje svíce, která by měla vydržet hořet celý den a noc.²⁴ Tak dospěl židovský život ke svému konci.

²³ Srov. SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 36-38.

²⁴ Tamtéž, s. 38-40.

2 KŘESŤANSTVÍ

Křesťanství je jedno z nejrozšířenějších náboženství na světě, které vzniklo jako malá sekta Židů a pohanů na území Palestiny v rámci judaismu, a sice v prvním století našeho letopočtu. *„Zpočátku tyto skupiny zachovávaly řadu tehdejších židovských náboženských předpisů [...] Vyznačovaly se však určitými zvláštnostmi: členové se kromě soboty shromažďovali i v neděli, tedy v první den týdne, ke společnému jídlu, jež vrcholilo slavností chleba a vína, a dříve, než byli k této rituální hostině poprvé připuštěni, se všichni podrobovali zvláštnímu obřadu ponoření čili křtu.“*²⁵ Křesťanství je soustředěno kolem života a učení Ježíše z Nazaretu, kterého chápe jako spasitele světa, mesiáše (tedy Krista²⁶). *„Podstatou křesťanství není, jak si mnozí myslí, nějaká velká teorie, nějaký světónázor, ale ani určitý církevní systém. Je to prostě zmíněný Ježíš Kristus. [...] Žádná organizace, žádná instituce, ale ani žádná církev by se neměla vážně nazývat „křesťanskou“, pokud se na něj svými slovy i skutky opravdově neodvolává.“*²⁷ Křesťanství lze tedy obecně charakterizovat jako monoteistické (věří v jediného Boha), historické (navazuje na život historické postavy Ježíše z Nazaretu), kosmopolitní (je otevřeno všem lidem bez rozdílu) a misijní (šíř víru kázáním a další misijní činností). Na rozdíl od ostatních monoteistických náboženství, křesťanství svou monoteistickou víru chápe v trojjediné osobě, tedy Otci, Synu a Duchu svatém – svatá Trojice. *„Ježíš přistoupil a řekl: „Je mi dána veškerá moc na nebi i na zemi. Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtíte je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého.“* (Mt 28:18,19) Křesťanem se člověk na rozdíl od judaistické tradice nerodí, ale stává se jím v okamžiku pokřtění.

V průběhu vývoje křesťanství se vyvinuly tři hlavní skupiny křesťanských církví – katolické, pravoslavné a protestantské. Všechny, až na některé odnože protestantské církve, je váže společná víra v jediného Boha, který je spatřován i v osobě Ježíše Krista, jakožto Syna Božího, a víra v jeho druhý příchod jakožto soudce živých i mrtvých, kdy bude následně nastoleno království nebeské s příslibem věčného života v blaženosti. Ježíšova vykupitelská smrt během jeho prvního mesiášského příchodu, přinesla spásu všem lidem od hříchu a naději na posmrtný život v království nebeském. *„Bůh se stal člověkem, aby přijal hříšnou přirozenost [...] Ale přesto, že se Bůh stal člověkem Ježíšem,*

²⁵ FRANKIELOVÁ, S. S. *Křesťanství: Cesta spásy*, s. 25.

²⁶ Pojem „Kristus“ pochází z řeckého výrazu „Christos“, které je překladem hebrejského „Mašiach“, tedy Mesiáš, a znamená „pomazaný“ nebo také „Bohem vyvolený král“.

²⁷ KÚNG, H. *Po stopách světových náboženství*, s. 223.

nebyl hříšný ani porušený prvotním hříchem (protože byl Bůh), zděděným po Adamovi. Naopak vytrpěl trest za hříchy celého světa – smrt. Tělesně byl vzkříšen, „vykoupen“ i ze světa mrtvých. Od této chvíle mohou být všichni lidé zproštěni trestů za hříchy, pokud hříchů litují, věří v Ježíše jako Krista a přijímají nabídku spásy.²⁸ Dějinný cíl je tedy na rozdíl od judaismu spatřován v apokalyptickém zániku stávajícího a příchodu nového, lepšího světa. „Až uslyšíte válečný ryk a zvěsti o válkách, nelekejte se! Musí to být, ale to ještě nebude konec. Povstane národ proti národu a království proti království, v mnohých krajinách budou zemětřesení, bude hlad. To bude teprve začátek bolestí. [...] Ale v těch dnech po onom soužení zatmí se slunce a měsíc ztratí svou záři, hvězdy budou padat z nebe a mocnosti, které jsou v nebesích, se zachvějí. A tehdy uzří Syna člověka přicházet v oblacích s velikou mocí a slávou. (Mk 13:7,8,24-26)²⁹ Pokud jde o otázku hodnot, křesťanství klade největší důraz na charitu a lásku k bližnímu, zatímco judaismus klade důraz na spravedlivost.³⁰

Poselství křesťanství je zaznamenáno v Písmu svatém neboli Bibli. Bible se skládá z 66 knih uspořádaných do dvou částí – Starého a Nového zákona. Starý zákon – *Tanach*, byl převzat z judaismu, Nový zákon doplňuje a naplňuje Boží zjevení skrze Ježíše Krista ve 27 knihách uspořádaných do čtyř evangelií, Skutků apoštolů, Epištol a knihy Zjevení Janova. Čtyři evangelia obsahují učení a působení Ježíše z Nazaretu, Skutky apoštolů vypravují o počátcích církve a jejím šíření, Epištoly potvrzují poselství o Kristu, objasňují jeho učení a hlásají spasitelnou moc jeho díla. Kniha Zjevení předpovídá líčení konečných událostí, druhého příchodu mesiáše, božího soudu a nového zrození.

2.1 Symboly křesťanství

Vzhledem k faktu, že křesťanství obsahuje velké množství symbolů, o kterých by se dala napsat celá práce, vybral jsem zde několik symbolů, které považuji za nejznámější i nejzajímavější, např. latinský kříž, kotva, ryba, holubice, ikony nebo také kostely. Asi nejznámějším a nejviditelnějším symbolem křesťanství, který je také často nošen jako šperk bez náboženského významu, je *latinský kříž*. V křesťanství připomíná tento kříž Ježíšův triumf nad smrtí, stal se tak z původního symbolu utrpení v důsledku římské praxe ukřižování, jakožto trestu za zločiny, symbolem spásy a naděje. „...*skrze něho a v něm bylo smířeno všechno, co jest, jak na zemi, tak v nebesích – protože smíření přinesla jeho*

²⁸ FRANKIELOVÁ, S. S. *Křesťanství: Cesta spásy*, s. 89-90.

²⁹ Srov. Mt 24 ; L 21 ; dále také viz. Zjevení Janovo.

³⁰ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 27.

smrt na kříži.“ (Ko 1:20) Tento kříž bývá často zobrazován na náhrobních kamenech, v kostelích, ale také na křesťanské vlajce, která by měla symbolizovat celé křesťanstvo. Dalším významným symbolem křesťanství je *kotva*, která se vždy považovala za symbol bezpečí. Křesťané do kotvy zakombinovali i symbol kříže, čímž došlo také k vymezení kotvy jakožto symbolu naděje. Pokud totiž přirovnáme život křesťana k plavbě po rozbouřeném moři, pak je kotva symbolem jeho záchranu, bezpečí a naděje na posmrtný život.³¹ Symbolika kotvy spojená s nadějí je též metaforicky zmíněna v Bibli: „...v ní jsme bezpečně a pevně zakotveni, jí pronikáme až do nitra nebeské svatyně...“ (Žd 6:19)

Bohaté symbolické zastoupení má křesťanství také v živočišné říši. Takovým symbolem je například *ryba*, neboli řecky *ichthys*, jenž je zároveň počátečními písmeny řeckých slov *Iésús Christos, Theú Hyios, Sótér* (Ježíš Kristus, Syn Boží, Spasitel)³² Ryby v antické mytologii představovaly zachránce. Symbol ryby může také představovat jak věřící, tak Ježíše Krista, kterého můžeme považovat za „první vylovenou rybu“ a následně za „rybáře lidí“, který nás z rozbouřené hladiny tohoto světa zahrne do své „rybářské sítě“, tedy do království nebeského.³³ „Anebo je království nebeské jako síť, která se spustí do moře a zahrne všechno možné...“ (Mt 13:47) Za „rybáře lidí“ však jsou považováni i apoštolové, neboť takové z nich Ježíš učinil, aby šířili mezi lidmi evangelium. „*Pojďte za mnou a učiním z vás rybáře lidí.*“ (Mt 4:19) Dalším významným symbolem z živočišné říše je *holubice*. V době Ježíšově byla holoubata prodávána na nádvoří u Chrámu (viz Mt 21:12) za účelem oběti. „*Jestliže není v jeho možnostech obětovat beránka nebo kůzle, přinese Hospodinu jako pokutu za svůj prohřešek dvě hrdličky nebo dvě holoubata, jedno k oběti za hřích, druhé k oběti zápalné.*“ (Lv 5:7) Symbol holubice také představoval čistotu, nevinnost, lásku, věrnost, nebo také Krista i lidské duše – „*Holubice je symbolem Ducha svatého a lidské duše, která se bez pout těla vznáší do nebe.*“³⁴

Významnými symboly křesťanství, a to zejména v pravoslavné církvi, se staly *ikony*, tedy náboženské obrazy. To, co Písmo říká slovy, to ikona hlásá a zpřítomňuje barvami. „*Ikona je Boží jméno napsané barvami.*“³⁵ Na základě toho, že Bůh přijal lidskou podobu, která se tak stala podobou jeho zjevení, je nám umožněno jeho zobrazení, a stejně

³¹ *The Anchor and the Cross* [online], poslední aktualizace 2014 [cit. 6. 3. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.boston-catholic-journal.com/a-primer-to-catholic-symbolism.htm>>.

³² ROYT, J.; ŠEDINOVÁ, H. *Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, s. 119.

³³ Tamtéž, s. 119.

³⁴ Tamtéž, s. 123. (Srov. Mt 3:16)

³⁵ FLORENSKIJ, P. A. *Ikonostas*, s. 42.

tak i zobrazení dalších svatých a nadpřirozených bytostí – tím by mohlo křesťanství prostřednictvím ikon argumentovat proti zákazu zobrazování v judaismu. Sám svatý Pavel pronesl o Kristu, že „*On je obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření...*“ (Ko 1:15) Posledním viditelným symbolem křesťanství, který zde zmíním, je *kostel*. Jedná se o sakrální stavbu, která slouží křesťanům k modlitbám, bohoslužbám i slavnostním událostem. První křesťané, jakožto Židé, se zpočátku scházeli k bohoslužbě v Chrámu i vznikajících místních synagogách. Po zničení druhého Chrámu a prohlubujícím se odloučením od původního židovského učení, se křesťané začali scházet v soukromých prostorech různých domků, časem se však vzhledem k jejich rostoucímu počtu vyskytla potřeba stavět budovy, které by byly přímo určené k náboženské činnosti a shromážděním. K rozmachu křesťanské architektury pak došlo s vydáním ediktu milánského císařem Konstantinem I. Velikým. Stejně jako v judaismu, tak i v křesťanské tradici jsou kostely orientovány od západu (vchod) k východu (oltář), neboť druhý příchod Krista má přijít z východu. „*Neboť jako blesk ozáří oblohu od východu až na západ, takový bude příchod Syna člověka.*“ (Mt 24:27) Svým půdorysem kostely často připomínají kříž nebo kruh, symbol věčnosti a společenství lidí a Boha. Na rozdíl od židovských synagog jsou křesťanské kostely (až na některé protestantské) uvnitř bohatě vyzdobeny. Každý věřící se svou vírou podílí na výstavbě příbytku Božího. „*Jste stavbou, jejímž základem jsou apoštolové a proroci a úhelným kamenem sám Kristus Ježíš. V něm je celá stavba pevně spojena a roste v chrám, posvěcený v Pánu; v něm jste i vy společně budováni v duchovní příbytek Boží.*“ (Ef 2:20-22)

2.2 Liturgický a občanský rok

Život lidí byl od nepaměti určován astronomickými zákonitostmi. Otočením Země kolem své osy byla stanovena jednotka dne, oběhem Měsíce kolem Země a střídáním jeho fází byly stanoveny jednotky týdne a měsíce, a oběhem Země kolem Slunce byla stanovena jednotka roku. „*Jejich pravidelný koloběh je člověku časovým měřítkem života a jeho prožívání a určuje jeho chování a činnosti.*“³⁶ Křesťanský kalendář se na rozdíl od židovského řadí mezi solární kalendáře – je založen na oběhu Země kolem Slunce, a to na základě výpočtů tropického roku, který má 365 dní 5 hodin 48 minut a 45,4 vteřiny. Křesťanství má základ v gregoriánském, popřípadě ještě v juliánském kalendáři, který

³⁶ ADAM, A. *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 18.

dodnes využívají některé pravoslavné církve. Rozlišujeme zde dva různé časové faktory, občanský rok a liturgický rok.³⁷

Občanský rok, jehož letopočet se počítá od roku 0, považovaným za rok Kristova narození, začíná prvním. Počítá se zde tedy, na rozdíl od judaismu, počet let po Kristově narození. Občanský rok musí vždy odpovídat dané specifické skupině (národu, kultuře), pro kterou se pak uvádí daný letopočet. Pokud dnes člověk žijící podle gregoriánského kalendáře má rok 2014, tak tomu nemusí být stejně i u člověka, který žije například v židovské kultuře, kde se letopočet počítá od stvoření světa, tedy má rok 5774.

Liturgický rok se odvíjí od velkých křesťanských svátků, „... je oslavnou památkou spasitelných činů Božích v Ježíši Kristu v průběhu jednoho ročního cyklu.“³⁸ Počátkem liturgického roku, na rozdíl od občanského, je první den adventu, avšak pramenem a středem liturgického roku je Kristovo velikonoční tajemství, které se postupně vyvíjí ve velikonoční sváteční okruh, začínající popeleční středou a končící Svatodušní nedělí. Podobně se ve vánoční sváteční okruh vyvinula i oslava Ježíšova narození. „*Oba tyto sváteční okruhy jsou nosnými pilíři liturgického roku.*“³⁹ Zbývající týdny, které leží mezi těmito svátečními okruhy, se nazývají liturgickým mezidobím. „*V liturgickém roce se tak realizuje a konkretizuje křesťanská víra.*“⁴⁰

2.3 Křesťanské svátky

Křesťanské svátky nemají na rozdíl od judaismu žádné konkrétní dělení, všechny svátky jsou zde vlastně památkami na historické události dějin spásy odehrávající se kolem života, smrti a vzkříšení Ježíše Krista. Každý svátek „*vytváří společenství, slaví se společně, a tím se společenství posiluje. [...] Dochází v něm k přitakání bytí, minulost a budoucnost se v přítomnosti slavnostně setkávají*“⁴¹ Můžeme zde rozlišit svátky pevné, které mají vždy stejné kalendářní datum (např. Vánoce, Nový rok a svátky svatých), ale také svátky pohyblivé, které se odvozují od data Velikonoc (např. Letnice, 1. adventní

³⁷ KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U. *Svátky světových náboženství*, s. 36.

³⁸ ADAM, A. *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 13.

³⁹ Tamtéž, s. 41.

⁴⁰ Tamtéž, s. 14.

⁴¹ RICHTER, K. *Liturgie a život*, s. 132.

neděle, Popelční středa). Jedním z nejvýznamnějších křesťanských svátků je také *neděle*. „Každý týden si církev připomíná zmrtvýchvstání Páně v den, který nazvala dnem Páně.“⁴²

Zvláštní skupinou svátků jsou pak svátky ideové (např. slavnost Nejsvětější Trojice, slavnost Těla a krve Páně, slavnost Svaté rodiny), které na rozdíl od událostí spásy vyzdvihují „určité stránky nebo myšlenky nějakého tajemství, případně nějakého titulu, kterým se dovoláváme našeho Pána, Panny Marie nebo některého světce.“⁴³

2.4 Rituály v životě křesťanů

Křesťané sice na rozdíl od Židů nemají žádný obsáhlý systém příkazů a zákazů, jejich život se však také řídí etickými pravidly, která jsou zaznamenána v Bibli. Takovými etickými pravidly je Desatero Božích přikázání⁴⁴, Patero církevních přikázání⁴⁵ i přikázání, která z židovství přebíral a hlásal Ježíš, např.: „... budeš milovat svého bližního jako sebe samého.“ (Lv 19:18) Věřící křesťané by měli žít v míru s ostatními lidmi, mít soucit s trpícími, konat dobré skutky a skrze víru v Ježíše Krista najít odpuštění a spásu.

První slavnostní událostí na cestě životem křesťanů je okamžik narození a s ním spojený obřad neboli svátost⁴⁶ udělení křtu. Křest je chápán jako zasvěcení, v jehož okamžiku se člověk stává křesťanem a může také přijímat další svátosti. Sám Ježíš byl dle Bible pokřtěn v řece Jordánu Janem Křtitelem. Představuje očištění od hříchů a také „zopakování smrti (v ponoření) a vzkříšení (vyjítí z vody) samotného Ježíše.“⁴⁷ V závislosti na tradici mohou křesťané být pokřtěni ponořením do vody, pokropením nebo politím. Jedinou podmínkou pro přijetí křtu je, aby člověk vyznával víru církve, u které se chce nechat pokřtít. U novorozenců a malých dětí je křest možný, pokud se rodiče zaručí, že je budou vychovávat ve víře dané církve. Katolická církev při křtu pronáší následující formuli: „(Jméno), já tě křtím, ve jménu Otce i Syna i Duchu Svatého.“ V listu Římanům svatý Pavel napsal: „Nevíte snad, že všichni, kteří jsme pokřtěni v Krista Ježíše, byli jsme pokřtěni v jeho smrt? Byli jsme křtem spolu s ním pohřbeni ve smrt, abychom – jako Kristus byl vzkříšen z mrtvých slavnou mocí svého Otce – i my vstoupili na cestu nového života.“ (Řím 6:3,4)

⁴² RICHTER, K. *Liturgie a život*, s. 132-133.

⁴³ Tamtéž, s. 169.

⁴⁴ Viz. Ex 20:1-17 ; Dt 5:6-21.

⁴⁵ Viz. Katechismus katolické církve (články 2041-2043).

⁴⁶ Svátost je křesťanský obřad, při němž skrze viditelné znamení k člověku přichází neviditelný Bůh. Pravoslavné církve používají termín *svaté tajiny*.

⁴⁷ FRANKIELOVÁ, S. S. *Křesťanství: Cesta spásy*, s. 98.

Další událostí v životě křesťanů je svátost biřmování. V pravoslavné církvi se biřmování nazývá myropomazání a u novorozenců se praktikuje ihned po křtu. V katolické církvi se biřmování praktikuje až po dosažení dospělosti. Biřmování, stejně jako křest, má zasvěčující charakter. *„Tímto úkonem se věřící stává podobným Kristu a zároveň dostává dar Ducha svatého.“*⁴⁸ Tato svátost upevňuje křesťana v životě ve víře a stvrzuje jeho očištění od hříchů při křtu. Posvěcený olej, kterým je křesťan při biřmování pomazán křížem na čele, představuje analogii k sestoupení Ducha svatého na Ježíše v podobě holubice. *„Když byl Ježíš pokřtěn, hned vystoupil z vody, a hle, otevřela se nebesa a spatřil Ducha Božího, jak sestupuje jako holubice a přichází na něho.“* (Mt 3:16) Při biřmování pronáší biskup, případně kněz následující formuli: *„(Jméno) přijmi pečeť daru Ducha svatého.“*

Třetí zasvěčující událostí v životě křesťana je svátost eucharistie. *„Křtem se rodíme k životu s Bohem, biřmováním jsme posilováni v jeho růstu, v eucharistii jsme vyživováni Chlebem života.“*⁴⁹ Den předtím, než Ježíš Kristus zemřel na kříži za naše hříchy, pozval apoštoly ke společnému slavení večeře. *„Když jedli, vzal Ježíš chléb, požehnal, lámal a dával učedníkům se slovy: „Vezměte, jezte, toto jest mé tělo.“ Pak vzal kalich, vzdal díky a podal jim ho se slovy: „Pijte z něho všichni. Neboť toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé na odpuštění hříchů.““* (Mt 26:26-28) Tím byla ustanovena svátost eucharistie. V katolické církvi se eucharistie slaví svatým přijímáním během mše. Víno zde většinou přijímá jen kněz, věřící křesťané pak přijímají hostii z nekvašeného chleba. V pravoslavné církvi se během svaté liturgie přijímá svatá tajina Těla a Krve Kristovy. Přijímání je zde podobojí, takže věřící křesťané přijímají jak hostii, zde ale z kvašeného chleba, a poté i víno, které jim kněz podá z kalichu lžičkou přímo do úst. *„Eucharistie byla radostnou společnou hostinou, obětí a v neposlední řadě dávala velkou duchovní sílu.“*⁵⁰

Ke slavnostním událostem v životě křesťanů patří také svatební obřad skrze svátost manželství. Věřící člověk *„v manželství se spojoval „ve jménu Krista“ se svým partnerem, čímž napodoboval sňatek Krista s církví – věčné, věrné spojení, ve kterém jeden je ve svátosti obrazem druhého.“*⁵¹ Toto právoplatné spojení dvou lidí za účelem tělesného a

⁴⁸ FRANKIELOVÁ, S. S. *Křesťanství: Cesta spásy*, s. 98.

⁴⁹ *Biřmování – troška teorie na úvod* [online], poslední aktualizace 2014 [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z WWW: <http://www.katolik.cz/codelatkdzy/birmov_uvod.asp>.

⁵⁰ FRANKIELOVÁ, S. S. *Křesťanství: Cesta spásy*, s. 100.

⁵¹ Tamtéž, s. 119.

duchovního společenství si jakožto svátost udělují navzájem sami snoubenci, církev zde působí pouze jako svědek tohoto aktu. „*Neboť kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich.*“ (Mt 18:20) Stejně jako v judaismu, tak i v křesťanství existuje jistá forma „smlouvy“, na jejímž základě si snoubenci za přítomnosti dvou svědků vzájemně slíbí lásku, úctu, věrnost i neodlučitelnost po zbytek života – jedná se o manželský slib. Snoubenci si při svatebním obřadu také vymění snubní prsteny, jakožto symboly jejich slibu. V pravoslavné tradici uzavírání manželství však můžeme nalézt pár odlišností – manželský slib není součástí obřadu, krom výměny snubních prstenů je součástí obřadu i korunovace, při níž je snoubencům uděleno požehnání, na jehož základě se manželství stává uzavřeným, uzavřené manželství je za určitých podmínek rozlučitelné.

Poslední událost v životě křesťanů, kterou zde zmíním, je pohřeb, s nímž také souvisí svátost pomazání nemocných. Dříve tuto svátost přijímali většinou pouze lidé umírající (odtud dřívější název svátost posledního pomazání), postupem času se však tato svátost začala udělovat i nemocným. „*Je někdo z vás nemocen? Ať zavolá starší církve, ti ať se nad ním modlí a potírají ho olejem ve jménu Páně. Modlitba víry zachrání nemocného, Pán jej pozdvihne, a dopustil-li se hříchů, bude mu odpuštěno.*“ (Jk 5:14,15) Samotné svátosti pomazání nemocného předchází zpověď nemocného či umírajícího, následně v jejím průběhu pokládá kněz na nemocného či umírajícího ruce a modlí se za něj. Poté dotyčného pomaže posvěceným olejem a pronese svátostní formuli. Tato praxe souvisí s působením Ježíše, který nejen že uzdravoval nemocné, ale měl také moc odpouštět hříchy. „*... všichni přišli, aby ho slyšeli a byli uzdraveni ze svých nemocí. Uzdravovali se i ti, kteří byli sužováni nečistými duchy. A každý ze zástupu se ho snažil dotknout, poněvadž z něho vycházela moc a uzdravovala všechny.*“ (Lk 6:18,19) Každý křesťan může o tuto svátost pomazání nemocných požádat vždy, kdykoliv těžce onemocní, před složitým lékařským zákrokem, nebo je ji možné udělit i starším lidem, ačkoliv nejsou viditelně nemocní. Pokud věřící člověk zemře ještě před udělením pomazání nemocných, již se mu neuděluje, kněz se za něj společně s blízkými pomodlí. „*Křesťané se obvykle pohřbívají třetí den, čímž vyjadřují své ztotožnění s Kristem, který byl třetího dne vzkříšen. Hroby bývají označeny prázdnými kříži, ne krucifixy, což symbolizuje vzkříšení: duše zemřelého už tu není.*“⁵² Tak dospěl ke svému konci i život křesťanský.

⁵² FRANKIELOVÁ, S. S. *Křesťanství: Cesta spásy*, s. 120.

3 DVA „NOVOROČNÍ SVÁTKY“

Následující kapitola práce již pojednává svátcích samotných. Důležitým krokem byla volba svátků na základě jejich chronologického pořadí v židovském kalendáři, a to konkrétně od svátku Roš ha-šana, k němuž rovnou přidávám i svátek Jom kipur, a jeho křesťanského ekvivalentu, jímž je Silvestr a Nový rok. Právě novoroční svátky, jakožto představitelé nového začátku, jsou dle mého mínění těmi nejvhodnějšími zástupci pro uvedení následující části práce. V těchto kapitolách se zaměřím na základní informace o jednotlivých svátcích, na jejich nejdůležitější symboly a nakonec také na jejich vzájemné srovnání.

Než přejdu k výkladu o svátku Roš ha-šana a Jom kipur, a následně také o křesťanském Novém roce, je třeba zmínit, že judaismus rozeznává čtyři Nové roky.⁵³ Patří sem 1. nisan, považovaný za první měsíc biblického roku a označovaný jako „Nový rok králů“, od něhož izraelští králové vždy počítali období své vlády. Dále sem patří 1. elul, kterým vždy začínala povinnost odvádět desátek zvířat jako oběť do Chrámu. Třetím Novým rokem je 15. švat, označovaný jako „Nový rok stromů“. Posledním je právě 1. tišri, jímž začíná židovský letopočet a svátek Roš ha-šana.⁵⁴

3.1 Roš ha-šana a Jom kipur

Svátek Roš ha-šana, neboli také „Hlava roku“, je dle židovské tradice biblickým vysokým svátkem, který můžeme chápat jako židovský Nový rok. Slaví se prvního i druhého dne měsíce tišri a považuje se za den zrození lidstva, neboť „*v tento den se slaví narozeniny prvního člověka Adama, který byl stvořen šestého dne Stvoření.*“⁵⁵ V Bibli je tento svátek zmiňován jako Bohem nařízený: „*Sedmého měsíce, prvního dne toho měsíce, budete mít bohoslužebné shromáždění. Nebudete vykonávat žádnou všední práci. Bude to pro vás den troubení.*“ (Nu 29:1) Odtud také název svátku – „Den troubení“.

Mezi jeho další názvy patří „Den vzpomínání“, neboť v tento den se připomíná krom stvoření člověka také narození praotce Abrahama, jeho vnuka Jákoba, dále se např. připomíná událost, kdy měl Abraham dokázat Bohu svou oddanost a obětovat svého syna Izáka. Svou oddanost prokázal, Izák byl z vůle Boží od obětování osvobozen a oběť byla

⁵³ Srov. SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 142.

⁵⁴ Tamtéž, s. 158-159.

⁵⁵ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 57.

nahrazena skopcem.⁵⁶ Roš ha-šana se také nazývá jako „Den soudu“. V tento den totiž Bůh otevře u nebeského soudu tři knihy – jednu pro spravedlivé, jednu pro hříšníky a jednu pro ty, kteří nejsou ani hříšní, ani spravedliví. Spravedliví jsou obratem zapsáni na příští rok k životu, hříšní jsou naopak obratem odsouzeni k smrti. Rozsudek u lidí nejistých bude vyneseno na další svátek – Jom kipur. Do té doby mají nejistí lidé ještě možnost sebezpytováním kladně ovlivnit svůj osud.⁵⁷

Na základě citace z Bible uvedené výše, je v průběhu svátku Roš ha-šana zakázáno pracovat. Židé by se během svátku měli obrátit k Bohu, činit pokání a snažit se být si navzájem co nejvíce vstřícní. *„Tato tradice přivedla lidi k tomu, že si vzájemně přeji nejen Šana tova! („Dobrý nový rok!“), ale také le-altar le-chajim tovim u-le-šalom! („Již nyní pro dobrý život a pro pokoj!“).“*⁵⁸ V průběhu svátku jsou synagogy vyzdobeny bílou barvou, Židé nosí bílou pokrývku hlavy - kipu i bílou košili - kitl. Bílá barva je totiž i v judaismu symbolem čistoty a nevinnosti.⁵⁹

Co se svátku Jom kipur týče, jedná se o jednodenní vysoký svátek, který připadá na desátý den měsíce tišri. „Hospodin dále mluvil k Mojžišovi: *„Desátého dne téhož sedmého měsíce bude den smíření. Budete mít bohoslužebné shromáždění, budete se pokořovat a přinesete ohnivou oběť Hospodinu. Toho dne nebudete konat žádnou práci. Je to den smíření, kdy se za vás budou konat smířčí obřady před Hospodinem, vaším Bohem.“*“ (Lv 23:26-28) Odtud také název „Den smíření“, neboť v tento den odpustí Bůh všechny hříchy a dovolí začít nový rok s čistým štítem, pokud ovšem jedinec svých hříchů dostatečně litoval. Dalším názvem je také „Šabat šabatů“⁶⁰. Tento den platí zákaz veškeré práce, po celou jeho dobu se intenzivně při bohoslužbách odříkávají modlitby a drží se přísný půst od večera do večera dalšího dne, a to od jídla, pití, stříhání i holení, umývání, pohlavního styku, a také je zakázáno nosit koženou obuv i šperky. *„Vše, co je spojeno s tělem, má v tento den ustoupit do pozadí. Je třeba se starat o svědomí a duši.“*⁶¹ Na konci tohoto dne se také za posledního trubení šofaru uzavírají v nebeském soudu tři knihy, čímž je současně rozhodnuto o osudech těch, kteří nebyli ani spravedliví, ani hříšní.

⁵⁶ Srov. Gn 22:1-13.

⁵⁷ Srov. STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 62.

⁵⁸ Tamtéž, s. 62.

⁵⁹ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 160.

⁶⁰ Tamtéž, s. 165.

⁶¹ Tamtéž, s. 167.

3.1.1 Průběh slavení Roš ha-šana a Jom kipur

Ačkoliv dvoudenní svátek Roš ha-šana začíná prvního dne měsíce tišri, je důležité se na něj, vzhledem k jeho charakteru, řádně připravit. K tomuto přípravnému účelu slouží měsíc elul, který měsíci tišri předchází. „*V měsíci elulu bychom měli provést důslednou inventuru svých skutků a připravit se na nadcházející dny soudu.*“⁶² Tento měsíc Židé pronášejí kajicné modlitby, v nichž prosí Boha o prominutí svých hříchů, navštěvují blízké a urovnávají různé spory. Každé ráno měsíce elul se také na základě ustanovení rabínů troubí na šofar, aby si Židé uvědomili blížící se příchod vysokých svátků.

S koncem měsíce elul přichází první den svátku Roš ha-šana a současně také první z deseti dní před svátkem Jom kipur, které jsou ve znamení pokání a současně jsou poslední dobou, v níž mohou Židé kladně ovlivnit svůj osud a být zapsáni do knihy spravedlivých. Jak jsem zmínil výše, svátek Roš ha-šana je svátkem dvoudenním, a to nejen v diaspoře, ale také v Izraeli. První večer svátku (protože den začíná večerem), bývá zvykem, že žena v domácnosti zapálí dvě svíčky. Před tím však pronese dvě požehnání (slova v závorce se dodávají, pokud Roš ha-šana připadne na šabat):

„Bud' požehnan, Hospodine, Bože náš, králi světa, jenž jsi nás posvětil Svými příkázáními a přikázal nám zapálit světlo (šabatové a) sváteční.“

*„Bud' požehnan, Hospodine, Bože náš, králi světa, jenž jsi nám dopřál dožít se, dočkat se a dosáhnout tohoto času.“*⁶³

Na rozdíl od šabatu, kdy se svíčky zapalují před odchodem do synagogy, je možné o svátku Roš ha-šana zapalovat je před i po návštěvě synagogy. Většinou se volí varianta po návštěvě synagogy, před požehnáním – *kiduš* a sváteční večeří. V synagoze se koná bohoslužba, při níž se odřikávají večerní modlitby a recitují se žalmy, po jejím zakončení se všichni přítomní navzájem loučí a přejí si: „*Necht' jsi zapsán a zpečetěn k dobrému roku!*“⁶⁴

Po návratu ze synagogy, pronesení dvou požehnání a zapálení dvou svíček ženou v domácnosti, se celá rodina schází u slavnostně prostřeného stolu k sváteční večeří. V tento okamžik začíná muž pronášet tři požehnání – *kiduš*, a sice požehnání nad vínem,

⁶² DIVECKÝ, J. *Židovské svátky. Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 33.

⁶³ Srov. LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 192.

⁶⁴ Tamtéž, s. 194.

požehnání k samotné události a druhé požehnání, které pronesla žena při zapalování svíček – *še-hechejanu*. Poté si všichni umyjí ruce, pronese se požehnání – *ha-moci* nad dvěma bochníky chleba zvanými *chala* a samotná sváteční večeře může začít.⁶⁵ Jednotlivým pokrmům se věnují v kapitole č. 3.1.2 „*Symboly svátku Roš ha-šana*“. Po večeři se obvykle pronáší požehnání po jídle a studuje se traktát Mišny, který o svátku Roš ha-šana pojednává. Ráno se opět troubí na šofar, koná se ranní bohoslužba, opět se odříkávají modlitby, recitují žalmy a čte se ze svitků Tóry. Během dne se pak může znovu kdykoli rozeznít trubení šofaru. Před západem slunce je zvykem jít k řece, jezeru nebo k moři a pronést tam modlitbu *tašlich*, se kterou se také pojí tradice vyprazdňování kapes od hříchů, o čemž blíže pojednávám v kapitole č. 3.1.2 „*Symboly svátku Roš ha-šana*“.

Průběh druhého večera i dne se řídí, až na některé malé změny týkající se bohoslužby, stejnými pravidly, jako tomu bylo u dne prvního. Některé židovské komunity vážně slaví pouze první den svátku, zatímco ortodoxní Židé slaví oba dny. Talmud dokonce stanoví oba dny svátku Roš ha-šana „*jako jeden dlouhý den trvající 48 hodin*.“⁶⁶

Po skončení svátku Roš ha-šana, v němž byly Bohem otevřeny tři knihy, se Židé až do svátku Jom kipur, který se slaví desátého dne měsíce tišri, snaží skrze pokání připravit k přijetí Božího verdiktu. Pokání má několik úrovní: „*a) uznání spáchání hříchu; b) lítost nad tímto konáním; c) vyvarování se opětovnému spáchání hříchu; d) vyznání hříchu; e) zavázání se, že tento hřích již nikdy v budoucnu nespácháme*.“⁶⁷ Toto pokání může zrušit hříchy, kterých jsme se dopustili proti Bohu. Hříchy, jichž se dopustili lidé navzájem, vyžadují navíc omluvu danému člověku a nápravu případné škody. Jelikož nelze přesněji definovat ty, kdo nejsou ani hříšní, ani spravedliví, snaží se činit pokání všichni bez rozdílu. „*I nejzbožnější spravedlivý se považuje jen za průměrného a snaží se v tyto dny s veškerou pokorou o pokání*.“⁶⁸ Den před svátkem Jom kipur je micvou přikázáno se dobře najíst, neboť večerem začne přísný jednodenní půst. „*... budete se pokořovat od večera devátého dne toho měsíce, od jednoho večera do druhého...*“ (Lv 23:32) Někteří Židé ráno před svátkem Jom kipur vykonávají zvláštní rituál *kaparot*, jakousi smírcí obětí. Jde o starý zvyk, kdy jsou hříchy člověka symbolicky přeneseny na koupeného kohouta nebo slepici, jež se následně třikrát otočí kolem hlavy a poté usmrtí. Obětovaná zvířata

⁶⁵ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 194-195.

⁶⁶ Tamtéž, s. 207.

⁶⁷ Tamtéž, s. 209.

⁶⁸ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 160.

jsou poté zpracována a přidělována chudým. V mnoha případech se dnes pro kaparot místo zvířat používají peníze.⁶⁹ Krom bílé pokrývky hlavy – kipy a bílé košile – kitl, se tento den obléká k modlitbě *Kol nidrej* také modlitební plášť s třásněmi – talit. Bohoslužby probíhají intenzivně od večera po celý další den svátku Jom kipur, načež končí závěrečnou bohoslužbou *Ne'ila*. „*Obec posílena modlitbami tu na závěr prosí za odpuštění a o ochranu před zlým osudem, přičemž zdůrazňuje svou sounáležitost s Bohem, skutečnost, že je jeho vlastním národem.*“⁷⁰ Poté zazní poslední tóny šofaru a nebeský soud, jenž rozhoduje o osudech lidí pro příští rok, je u konce.

3.1.2 Symboly svátku Roš ha-šana i Jom kipur

Mezi symboly svátku Roš ha-šana i Jom kipur, o kterých v této kapitole pojednám, patří nepochybně trubení na šofar, modlitba tašlich a tradice vyprazdňování kapes od hříchů s ní spojená, a také tradiční pokrmy.

3.1.2.1 Šofar a význam trubení

Šofar (viz obr. 1) je opracovaný zvířecí roh, nejčastěji beraní, který se používá při židovských slavnostních příležitostech, především o svátku Roš ha-šana. Na šofar se netroubí, pokud některý ze dvou dnů svátku Roš ha-šana připadne na šabat.⁷¹ Jan Divecký uvádí, že židovská tradice zná deset důvodů, proč se má na Roš ha-šana trubit na šofar:

„1) Tento den korunujeme Boha za Krále světa. Na korunovacích bývá zvykem slavnostně trubit; 2) Dny mezi Roš ha-šana a Jom kipur nazýváme Deset dní pokání – šofar má napomoci otevřít duše hříšníkům a obrátit je směrem ke Stvořiteli; 3) K pokání má napomoci i připomenutí daru Tóry na hoře Sinaj, při kterém rovněž zněl zvuk šofaru; 4) Samotný zvuk šofaru bývá často tak pronikavý, že v hříšníkovi probudí myšlenky na nápravu; 5) V dlouhé historii židovského národa často proroci varovali národ před odklonem z přímé cesty a slova proroků se přirovnávají ke zvuku šofaru; 6) Troubením si připomínáme prorockví o Dni závěrečného soudu, který bude dnem „šofaru a trubení“; 7) Zvuk šofaru nám připomíná vítězný ryk nepřátel bořících Chrám a naši povinnost modlit se za obnovu svatyně; 8) Troubení šofaru upevňuje naši víru v návrat z exilu, o kterém je psáno: „A bude to ten den a rozezní se velký šofar...“; 9) Připomíná oživení mrtvých, kteří dle

⁶⁹ Srov. LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 210.

⁷⁰ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 96.

⁷¹ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 162.

proroctví „uslyší hlas šofaru“; 10) Šofar nám má připomenout poslední Abrahamovu zkoušku – obětování syna Izáka, místo kterého byl nakonec obětován beran zachycený rohy ve křoví.⁷²

Povinností každého Žida, na základě příkazu micva, je slyšet zvuk šofaru, nikoliv na něj osobně troubit.⁷³ Jak má však toto troubení zaznít? Tradice rozeznává tři tóny, které v různých kombinacích vytrubuje osoba zvaná makri: „Tekiah (tuuuuu), Shevarim (u-tu, u-tu, u-tu), Teruah (tu, tu, tu, tu, tu, tu).“⁷⁴

3.1.2.2 Tašlich a tradice vyprazdňování kapes

Modlitba tašlich je spojena s prvním dnem v roce. Pokud však připadne na první den svátku Roš ha-šana šabat, přesouvá se tašlich na druhý den. Při této příležitosti se Židé shromáždí u vody (může to být řeka, rybník, moře), kde odříkají modlitbu dle veršů proroka Micheáše a symbolicky, v podobě drobků chleba, vyprázdňují z kapes do vody své hříchů (viz obr. 3).⁷⁵ Tradice chodit k vodě je také symbolicky spojena s přítomností ryb, které jsou symbolem úspěšného nového roku. Tuto tradici si oblíbily především děti, které díky ní mohou lépe pochopit význam tohoto dne.⁷⁶

„Kdo je Bůh jako ty, který snímá nepravost, promíjí nevěrnost pozůstatku svého dědictví! Nesetrvává ve svém hněvu, neboť si oblíbil milosrdenství. Opět se nad námi slituje, rozšlepe naše nepravosti. Do mořských hlubin vhodíš všechny jejich hříchů, prokážeš věrnost Jákobovi, milosrdenství Abrahamovi, jak jsi za dnů pradávných přísahal našim otcům.“ (Mi 7:18-20)

3.1.2.3 Tradiční pokrmy

Každý ze svátečních pokrmů (viz obr. 2), které by se měly objevit na svátečně prostřeném stole, má svůj symbolický význam. Rozlišují se dva typy pokrmů a jejich symbolických významů – ty, jejichž hebrejské jméno je podobné určitému přání (např. přání vynést kladný rozsudek v Den soudu: mrkev = gezer; výnos = gezera), a ty, v nichž je obsažen určitý význam (např. jablko namočené do medu na znamení sladkého nového

⁷² DIVECKÝ, J. *Židovské svátky. Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 36.

⁷³ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 200.

⁷⁴ KOSOFSKY, S. M. *The Book of Customs: A Complete Handbook for the Jewish Year*, s. 236.

⁷⁵ Srov. NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 225.

⁷⁶ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 163.

roku).⁷⁷ Jak bylo zmíněno výše, mezi tradiční pokrmy patří také chléb zvaný chala. Ten se na znamení sladkého roku, stejně jako jablka, namáčí do medu. Bývá také zvykem jíst granátová jablka, datle, skopové i rybí hlavy a ryby v rosolu, nebo také dýně.

Ke každému pokrmu se pojí také konkrétné požehnání. Když se sní kousek jablka s medem, pronese se následující požehnání: *„Bud' pochválen, Hospodine, Bože náš, králi světa, ty, jenž jsi stvořil ovoce stromu. Kéž je tvou vůlí, Hospodine, Bože náš a Bože našich otců, abys nám znovu dal rok dobrý a sladký jako med.“*

Pokud se sní kus ryby v rosolu nebo rybí hlava, jež bývají symbolem plodnosti, pronese se následující požehnání: *„Kéž je tvou vůlí, Hospodine, Bože náš a Bože našich otců, abychom byli plodní jako ryby a také se tak množili.“*; *„Kéž je tvou vůlí, Hospodine, Bože náš a Bože našich předků, abychom nebyli u ocasu, ale u hlavy.“*

Sní-li se kousek granátového jablka, které symbolizuje přání plodného a záslužného nadcházejícího roku, pronese se toto požehnání: *„Kéž je tvou vůlí, Hospodine, Bože náš a Bože našich otců, aby se naše zásluhy rozmnožovaly jako semena granátového jablka.“*⁷⁸

3.2 Silvestr a Nový rok

Oslava Nového roku, neboli také Silvestrovská oslava, se koná vždy poslední den v roce, tedy 31. prosince. Nejedná se o státem uznaný svátek, ale o běžný pracovní den, jehož večerní oslavy mají původ v dlouhodobé zvyklosti lidí. Nový rok pak připadá na 1. ledna. V mnoha zemích je první den Nového roku státním svátkem, přičemž v České republice na tento den připadá i „Den obnovy samostatného českého státu“, který je připomínkou prvního dne roku 1993, kdy došlo k rozdělení ČSFR a vzniku samostatné České a Slovenské republiky. Tento den také slaví římskokatolická církev „Světový den míru“ a mariánský svátek, který byl na tento den stanoven dle římské tradice, aby působil proti pohanským novoročním zvykům. *„Prvního ledna stojí vedle sebe (a proti sobě) den oktávu Božího hodu vánočního, slavnost Boží Matky Marie a svátek Nového roku.“*⁷⁹ Dříve se tento den také slavil „svátek Obřezání Páně“, neboť tento osmý den od Ježíšova narození byl dle tradice dnem obřizky. *„Když uplynulo osm dní a nastal čas k jeho obřizce, dali mu jméno Ježíš, které dostal od anděla dříve, než jej matka počala.“* (Lk 2:21) Po liturgické reformě roku 1960 byl však opět nahrazen samotnou „Slavností Matky Boží

⁷⁷ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky. Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 38.

⁷⁸ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 58-59.

⁷⁹ RICHTER, K. *Liturgie a život*, s. 144-145.

Panny Marie“.⁸⁰ V pravoslavné církvi, která se řídí juliánským kalendářem, připadá oslava Nového roku na 14. ledna kalendáře gregoriánského.

3.2.1 Průběh slavení Nového roku

Jak jsem zmínil výše, samotné slavení Nového roku probíhá v noci z 31. prosince na 1. ledna, který je tak prvním dnem Nového roku. Na rozdíl od židovského novoročního svátku Roš ha-šana, jehož průběh je klidnou záležitostí plnou modliteb a sebezpytování, jsou oslavy Nového roku celosvětově radostnou záležitostí.

V dřívějších dobách, konkrétně kolem roku 1612, jak popisuje Čeněk Zíbrt, probíhaly oslavy Nového roku následujícím způsobem: *„U křesťanů jest starý a zvyklý obyčej, že při nastávání nového roku vinšuje přítel příteli a známý známému šťastný začátek nového léta, s veselým prostředkem i prospěšným skončením. Při učiněném vinši bývá také i dar odesílán na znamení křesťanské lásky, víry a přívětivosti společné a na dokázání řeči i skutkem toho, což mysl a srdce pobožného vinšuje a žádá... Veselili se tedy staří, přáli si, posílali si dárky pode jménem koledy nového léta, dar nového léta, malované minucí, kalendáře apod.“*⁸¹ Zde nutno dodat, že některé z těchto zvyklostí se zachovaly dodnes, především ona blahopřání a pozdravy „Šťastného a veselého Nového roku“ i veselý charakter oslavy. Tradice novoročního koledování dnes již vymizela, dříve však bylo běžné spatřit koledníky s novoročními proutky (což připomíná velikonoční koledování). *„Dítka chodívají o Novém roce s proutkem, různě dlouhým, propíchaným po celé délce dřevěnými jehlicemi, které jsou ozdobeny různobarevnými ústřížky látek nebo papíru a hrachem, na konci jich nabodaným. Vršek zdobí obyčejně malé jablíčko, oříšek nebo papírová kytice a pentlička. Někdy vyhledají pruty z trnky, která má přirozené jehlice.“*⁸²

Současné oslavy Nového roku probíhají v duchu radostné atmosféry a očekávání, že ten nadcházející rok bude lepším, než ten předchozí. Jelikož se jedná také o státní svátek, je tento den dnem pracovního klidu. Před Novým rokem bývá zvykem, že si lidé navzájem posílají novoročenky s blahopřáním, pozdravem si přejí zdraví a štěstí v nadcházejícím roce, pořádají se oslavy v rodinném kruhu, s přáteli ba dokonce hromadné oslavy v různých klubech nebo na městských náměstích. Novou tradicí se stal půlnoční

⁸⁰ ADAM, A. *Liturgický rok*, s. 137.

⁸¹ ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 49.

⁸² Tamtéž, s. 51.

přípitek s přáním všeho dobrého, půlnoční ohňostroj, který pořádá jak město, tak sami lidé, zvýšená míra konzumace alkoholu a společný odpočet poslední minuty starého roku. Dále se sem řadí pověra, která se zachovala z dřívějších dob: „*Jak na Nový rok, tak po celý rok*“. Proto se lidé např. vyhýbají hádkám a nosí u sebe peníze. Každý se také jistým způsobem snaží dát si určitá předsevzetí, se kterými do Nového roku vstoupí.

3.2.2 Symboly Nového roku

Mezi symboly Nového roku, o kterých v této kapitole pojednám, přestože se zem od země liší, patří novoroční pokrmy, ohňostroje, ale také bůh z římské mytologie – Janus.

3.2.2.1 Janus – bůh začátků a konců

Janus (viz obr. 4) je na základě římské mytologické tradice považován za boha vrat, dveří, vchodů, dále pak jako symbol změny a přeměny, začátků a konců. Obvykle byl zobrazován se dvěma tvářemi, které směřují od sebe, což může ve vztahu k Novému roku symbolizovat, že jedna tvář hledí k roku starému a druhá k roku novému. V tomto pohledu se pak naplňuje jeho symbolický význam přeměny, a to minulosti v budoucnost. „*Protože pohané tento počátek roku slavili na počest dvoutvárného boha Jána nevázanými radovánkami, pověřivými zvyky a hrubými výstřednostmi, pokusila se církev uchránit věřící tím, že konala kající bohoslužby a vyzývala k postům.*“⁸³

3.2.2.2 Ohňostroje

Strojení novoročních ohňostrojů (viz obr. 6) je poměrně mladou celosvětovou tradicí, vyjma Číny, kde je ohňostroj součástí její kultury již od 7. století, kdy byl vynalezen. Kromě oslav Nového roku bývá ohňostroj také součástí dalších významných státních oslav, sportovních událostí, nebo soukromých výročí. Ohňostroje jsou často zobrazovány na novoročních blahopřáních (viz obr. 7). Existuje také pověra, že hluk a záře světla při ohňostroji má moc odehnat zlé duchy. Světlo je nezbytnou podmínkou našeho života, je znamením radosti a umožňuje nám vidět věci, které jsou skryté. Snad právě tuto symboliku mohou ona světelná představení vyjadřovat. Vždyť jak řekl Ježíš farizeům: „*Já jsem světlo světa; kdo mě následuje, nebude chodit ve tmě, ale bude mít světlo života.*“ (Jan 8:12) Nebo jak pravil svatý Pavel: „*Neboť Bůh, který řekl „ze tmy ať zazáří světlo“, osvítil naše srdce, aby nám dal poznat světlo své slávy ve tváři Kristově.*“ (2Kor 4:6)

⁸³ ADAM, A. *Liturgický rok*, s. 136.

3.2.2.3 Novoroční pokrmy

Mezi tradiční novoroční pokrmy patří např. luštěniny (čočka, hrách, fazole), ovoce (vinné hrozny, pomeranče, granátová jablka, fíky) nebo také zelená listová zelenina, ryby, sladkosti, jednohubky i chlebičky. Z čočky se obvykle připravuje čočková polévka (viz obr. 5), přičemž se věřilo, že čím více jí sníme, tím budeme v novém roce bohatší. Čočka totiž představuje hojnost. Vyvarovat bychom se však měli pokrmů z drůbežího masa i zvířiny. „*Na novoroční tabuli nesměla chybět čočka, aby se peníze množily. Naopak se nesměla jíst drůbež, protože štěstí by mělo rychlé nohy a uteklo by.*“⁸⁴ Ryby na novoročním stole představují štěstí, listová zelenina připomíná papírové peníze a symbolicky tak představuje bohatství, sladkosti jsou stejně jako v židovské tradici symbolem sladkého nového roku a štěstí, granátová jablka a fíky zas představují plodnost.

3.3 Srovnání

Svátek Roš ha-šana a svátek Nového roku se sice odlišují jak obdobím svého slavení, tak i svým průběhem, kde na jedné straně stojí poklidné prožívání svátku ve jménu umírněnosti a pokání, a na straně druhé bujaré radostné oslavy, v jejich tradicích však přesto můžeme nalézt některé vzájemné podobnosti. Stejně tak i u svátku Jom kipur, ačkoliv nemá přímou obdobu v křesťanství, můžeme najít jistou shodu se zpovědí, při níž se stejně jako o Jom kipur vyznají hříchy, a poté následuje příslib odpuštění.

Jednou z podobností mezi svátky Roš ha-šana a svátkem Nového roku je tradice pozdravovat a přát druhým. V judaismu si Židé přejí: „*Dobry nový rok!*“ nebo „*Necht' jsi zapsán a zpečetěn k dobrému roku!*“, v křesťanství i mimo náboženský okruh si zas lidé navzájem přejí: „*Šťastný a veselý Nový rok!*“. Dále je to podobnost ohledně novoročního očekávání. Židé se snaží v průběhu svátku Roš ha-šana a v průběhu Deseti dní pokání kladně ovlivnit svůj osud a zapsat se do knihy spravedlivých, aby mohli dobře prožít další rok. V křesťanské tradici, ačkoliv zde není nic, co by nutilo k nápravě dřívějšího jednání a případných hříchů, je to snad naše svědomí, které je hybnou silou našich předsevzetí do nového roku, skrze něž se snažíme zlepšit svůj dosavadní život.

Společným pro oba svátky je také pracovní klid. Zatímco Židé mají toto nařízení jako Bohem stanovené a nesmějí o svátku vykonávat, až na několik výjimek, žádnou pracovní činnost, v křesťanství i mimo náboženský okruh je tento den nařízen povětšinou

⁸⁴ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 169.

zákonem stanovené práce. Společné oběma svátkům jsou samozřejmě sváteční pokrmy, které se v důsledku různých světových tradic často vzájemně prolínají, přesto si však judaismus i lidová tradice zachovávají svůj specifický ráz.

Ačkoliv se oslava svátku Roš ha-šana a Nového roku svou atmosférou diametrálně liší, jedno mají tyto oslavy společné, všichni v jejich průběhu hledí s nadějí a optimismem do dalších dnů nastávajícího roku.

4 DVA „SVÁTKY SKLIZNĚ“

Následující kapitola práce pojednává o židovském svátku Sukot a slavnostech Děkuvzdání za úrodu, které jsou nejbližším ekvivalentem k onomu židovskému svátku. Jak uvádí Starý zákon: „*Budeš zachovávat též slavnost žně, prvních snopků z výtěžku toho, co jsi zasel na poli, a slavnost sklizně plodin na konci roku, kdy sklízíš z pole výsledek své práce.*“ (Ex 23:16)

4.1 Sukot

Svátek Sukot, neboli také „Svátek stánků“ či „Svátek sklizně“, je jedním ze tří biblických poutních svátků. „*V dobách, kdy stával Chrám, se na Sukot, Pesach a Šavuot konaly poutě. Třikrát za rok se lidé vydávali do Jeruzaléma navštívit svaté místo.*“⁸⁵ Sukot začíná 15. den měsíce tišri a trvá sedm dní, přičemž první den se v Izraeli (a první dva dny v diaspoře) slaví samotný Sukot, během něhož je zákaz veškeré práce, poté následuje v Izraeli šest dní (v diaspoře pět dní) zvaných *Chol ha-moed*. Poslední den Chol ha-moed se nazývá *Hošana raba*. Nakonec následují svátky *Šmini aceret* a *Simchat Tora*, které se v Izraeli spojují do jednoho dne, zatímco v diaspoře se slaví samostatně dva dny. Název „Svátek stánků“ se odvozuje od historické události, kdy Židé po vyjití z egyptského otroctví čtyřicet let putovali sinajskou pouští do země jim zaslíbené a přežívali v provizorních stáncích, kterým se říká *suka*. „*Sedm dní budete bydlet ve stáncích; všichni domorodci v Izraeli budou bydlet ve stáncích, aby všechna vaše pokolení věděla, že jsem přechovával Izraelce ve stáncích, když jsem je vyvedl z egyptské země.*“ (Lv 23:42-43) Název „Svátek sklizně“ je odvozen od období sklizení úrody, na které svátek připadá. Jak je také zaznamenáno v Tóře: „*Patnáctého dne sedmého měsíce, když sklídíte zemskou úrodu, budete po sedm dnů slavit slavnost Hospodinovu.*“ (Lv 23:39)

Na rozdíl od předchozích svátků (Roš ha-šana a Jom kipur), které popisují v kapitole výše, je Sukot „Svátkem radosti“. „*Tento svátek se slaví pět dní po Jom kipur, svátku, kdy se židovský národ uzavírá do sebe a svých synagog. Sukot je naproti tomu pozváním ven, výzvou se otevřít.*“⁸⁶ Radostná oslava tohoto svátku je dokonce Bohem nařízená: „*Vždyť Hospodin, tvůj Bůh, ti požehná na veškeré tvé úrodě a při všem, co budeš dělat. Oddej se proto radosti.*“ (Dt 16:15)

⁸⁵ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 142.

⁸⁶ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 105.

Co se výše zmíněných dnů, zvaných Chol ha-moed týče, jedná se o tzv. polosvátky, které vyplňují období mezi svátečními dny.⁸⁷ V tyto dny jsou povoleny některé pracovní činnosti, pořád však platí příkaz jíst a pít v suce, a pokud to podmínky dovolují, tak tam i nocovat. Poslední den Chol ha-moed, jak jsem zmínil výše, se nazývá Hošana raba. V hagadě, jak popisuje Jisra'el Me'ir Lau, je tento den jakýmsi zvláštním darem, který Bůh zanechal Abrahamovým potomkům: „Svatý, budiž požehnán, řekl Abrahamovi: „Já jsem jedinečný a ty jsi jedinečný. Dám tvým potomkům jedinečný den, kdy budou moci dosáhnout smíření za své hříchy. Pokud se budou kát na Roš ha-šana, je to dobré. Pokud ne, ať se kají na Jom kipur. A pokud se ani tehdy nebudou kát, pak ti dávám den Hošana raba.“⁸⁸ Hošana raba je tedy posledním okamžikem Božího soudu. Tento den je současně posledním dnem, kdy platí příkaz pobývat v suce.

Den, který následuje po sedmém dni svátku Sukot, tedy po Hošana raba, se nazývá, jak jsem též zmínil výše, Šmini aceret, což znamená „Osmý den shromáždění“. Jeho původ je zaznamenán v Tóře: „Osmého dne budete mít slavnostní shromáždění. Nebudete vykonávat žádnou všední práci.“ (Nu 29:35) Jedná se o samostatný svátek, který jakoby přitom byl zakončením svátku Sukot. „Do určité míry Šmini aceret skutečně slouží jako „završení“ Sukot, stejně jako je Šavuot „završením“ Pesachu.“⁸⁹ V Izraeli se slaví jeden den, na který připadá rovněž svátek Simchat Tora, zatímco v diaspoře se slaví dva dny (první den Šmini aceret, druhý den Simchat Tora). Svátek Simchat Tora, neboli „radost z Tóry“, je oslavou zakončení ročního cyklu čtení Tóry a započetí nového cyklu čtení. Pro tento den nejsou stanoveny žádné zvláštní příkazy, „hlavní micva na Simchat Tora spočívá v tom, že máme být veselí a radovat se.“⁹⁰

4.1.1 Průběh slavení svátku Sukot

Celý průběh svátku Sukot je v duchu radostné atmosféry. Již po svátku Jom kipur se někteří Židé začínají radovat a připravovat stánky - *suky*, ve kterých budou během svátku Sukot pobývat. Další příprava na svátek spočívá v obstarání tzv. „Čtyř druhů“, čímž se myslí čtyři druhy flóry. To je také ustanoveno v Tóře: „Prvého dne si vezmete plody ušlechtilých stromů, palmové ratolesti, větve myrtových keřů a potočních topolů a sedm dní se budete radovat před Hospodinem, svým Bohem.“ (Lv 23:40) O „Čtyřech druzích“ blíže

⁸⁷ Srov. STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 114.

⁸⁸ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 231.

⁸⁹ Tamtéž, s. 233.

⁹⁰ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 117.

pojednám v kapitole č. 4.1.2 „*Symboly svátku Sukot*“. S prvním večerem, a tím tedy začátkem svátku Sukot, se tradičně, jako u každého svátku, koná bohoslužba v synagoze. Po bohoslužbě se Židé odeberou do svých postavených stánků, kde se zapálí svíce a praktikuje se tradice zvaná *ušpizin* – tzv. vítání „hostů“. Těmito hosty jsou myšleni pastýři lidu Izraele, světla židovských předků – Abraham, Izák, Jákob, Mojžíš, Áron, Josef a David.⁹¹ Každý den svátku Sukot připadá na jednoho z pastýřů Izraele, který pak skrze modlitbu vítá ostatních šest. Poté se pronáší kiduš - požehnání nad pohárem vína a usedá se k hostině. Pro Sukot nejsou stanoveny žádné speciální pokrmy, tradičně se však připravují pokrmy, které souvisí s podzimní sklizní.

První dva dny svátku Sukot (resp. pouze první v Izraeli) začínají tradiční ranní bohoslužbou, na kterou je však třeba si vzít „Čtyři druhy“ flóry, se kterými je třeba mávat do čtyř světových stran i nahoru a dolů. Tento zvyk je spojen s modlitbami, „*aby byl zemědělský rok požehnan deštěm a rosou a aby nefoukal silný vítr, který by úrodu zničil.*“⁹² Průběh vyplňujících dnů – Chol ha-moed, včetně posledního dne Hošana raba, je podobný, jako první dny svátku Sukot, s výjimkou povolení některých prací. Židé stále navštěvují bohoslužby, praktikují rituál se „Čtyřmi druhy“ flóry, zapalují sváteční svíce a pobývají v sukách. Poslední den, Hošana raba, je zvykem jít před půlnocí do synagogy, kde se celou noc čte pátá kniha Tóry, Deuteronomium, a také žalmy.⁹³

Osmý den, na samostatný svátek Šmini aceret, kterého se již netýkají nařízení svátku Sukot, platí opět zákaz veškeré práce. Odlišností v tomto dni je recitace modlitby za zeměděle – *Jizkor* (ta se recituje jen na Jom kipur, Šmini aceret, Šavuot a poslední den Pesachu) a modlitby za déšť – *Gešem*. V Izraeli tento den také začíná nový cyklus čtení Tóry: „*Tóra je rozdělena do 54 oddílů, kde každá paraša se čte jeden týden a celá Tóra je dočtena na Simchat Tora, svátek „radosti z Tóry.*“⁹⁴ V diaspoře se Simchat Tora slaví den po Šmini aceret.

⁹¹ Srov. KOSOFSKY, S. M. *The Book of Customs: A Complete Handbook for the Jewish Year*, s. 278.

⁹² Tamtéž, s. 225.

⁹³ Srov. STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 115.

⁹⁴ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 235.

4.1.2 Symboly svátku Sukot

Mezi symboly svátku Sukot, o kterých v této kapitole pojednám, patří stánek suka, ve kterém Židé pobývali při sém čtyřicetiletém putování sinajskou pouští, a také tzv. „Čtyři druhy“ flóry, které jsou z biblických dob symbolem sklizně.

4.1.2.1 Suka

Jak je zmíněno výše, suka (viz obr. 8) je jakýsi provizorní stánek, ve kterém musí Židé pobývat během svátku Sukot. Postavení tohoto stánku se řídí určitými předpisy, které je třeba dodržet. Nejdůležitějším předpisem je, že suka musí stát pod širým nebem. Pokud jde o způsob stavení, je třeba nejdříve postavit stěny suky. *„Délka musí být minimálně 70cm, stejně jako šířka, zatímco výška musí být minimálně 80cm, ale ne více než 10m.“*⁹⁵ Poté, co jsou stěny hotové, je možné zhotovit střechu – *schach*. Ta musí být zhotovena z rostlinného materiálu a v noci musí být skrze ni vidět nebe a hvězdy. Bývá zvykem interiér suku bohatě vyzdobit, např. okrasnými závěsy i plody z podzimní sklizně. Jak píše o sukách Paul Spiegel: *„Život se podobá chýši. Ochrana, kterou chýše skýtá, je relativní. Podobně jako v životě. Bez Boha není důvěry. Člověk se může spolehnout jen na Něj, jen Jemu může důvěřovat. Co teď, po Jom kipur, člověku jiného zbývá?“*⁹⁶

4.1.2.2 „Čtyři druhy“

„Čtyři druhy“ flóry (viz obr. 9), které jsou během ranní bohoslužby uchopeny do jednoho svazku, s nímž se pak mává do čtyř světových stran, nahoru a dolů, jsou považovány za symbol Božího požehnání do dalšího zemědělského roku. *„Když je uchopíme společně do jednoho svazku, zasvětime je Bohu, a když jimi máváme do čtyř světových stran a nahoru a dolů, prohlašujeme tím Boha Králem nad všemi čtyřmi světovými stranami, na nebesích i na zemi.“*⁹⁷ Není to však jejich jediný význam. „Čtyři druhy“ mohou také symbolizovat jednotu židovského národa a jeho vzájemnou zodpovědnost. Jaké jsou však jednotlivé druhy?

Prvním druhem je *etrog* – plod citrusu, který krásně voní a chutná; druhým je *lulav* – ratolest z datlové palmy, datle hezky chutná, ale nevoní; třetím je *hadas* – myrta, která

⁹⁵ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 221.

⁹⁶ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 175.

⁹⁷ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 223.

není jedlá, ale voní; a čtvrtým je *arava* – vrbová větev, která ani nechutná, ani nevoní.⁹⁸ Tyto „Čtyři druhy“ pak také představují čtyři druhy lidí v židovském národě: „*ti, co mají vůni (znají Tóru) i chuť (konají micvot), ti jsou etrog. Jiní nejsou učení, ale konají dobré skutky, ti jsou jako lulav. Dále jsou zde ti, kteří sice jsou učení, ale konání dobrých skutků nevěnují tolik času – ti jsou jako myrta. Nakonec tu jsou tu, kteří ani neznají Tóru, ani nedodržují micvot; ti jsou jako arava.*“⁹⁹ Bůh všechny tyto typy lidí svazuje v jeden celek, aby si mohli vzájemně pomáhat a napravovat případné chyby druhých. Proto se také ony „Čtyři druhy“ spojují v jeden svazek.

4.2 Den díkůvzdání za úrodu

Den díkůvzdání za úrodu, nebo také Dožínky, je slavnost ukončení sklizně, ke které nejčastěji dochází od měsíce června do měsíce září. Tuto slavnost lze najít téměř ve všech zemědělských kulturách, kde může mít také náboženský charakter. „*Oči všech s nadějí vzhlížejí k tobě a ty jim v pravý čas dáváš pokrm, otvíráš svou ruku a ve své přízni sytíš všechno, co žije.*“ (Ž 145:15-16)

V křesťanské tradici sice tento svátek nebyl zařazen do kalendáře liturgického roku, neboť zde již existoval jiný, mnohem důležitější svátek, který měl podobný obsah – Velikonoce. Přesto se však do dnešních dnů v některých kostelech o některé neděli slavnost Dne díkůvzdání za úrodu stále slaví. „*Toť se ví, o obžínkách jde přece každý Pánu Bohu za tu úrodu do kostela poděkovat...*“¹⁰⁰ Většinou je dnes tato oslava v kostele spojena s prezentací a požehnáním sklizně, stejně je tomu i během oslav mimo kostelní prostor, které nejčastěji pořádají např. zemědělská družstva, přičemž zde bývá zvykem přidávat různé doprovodné kulturní programy a hostiny.

4.2.1 Průběh slavení Dožínek

Slavnost Dne díkůvzdání za úrodu se dnes v mnohém změnila, ba dokonce téměř upadla v zapomnění. Hlavní příčinou bylo postupné nahrazování lidské práce žacími stroji. V Čechách i na Moravě existovalo dříve mnoho tradic a zvyků, které byly spojeny s oslavou ukončení sklizně. Oblíbeným zvykem bylo tzv. „vázání“, při němž ženci a žnečky ovazovali požatým obilím nohy a ruce první osobě, která za nimi přišla na pole, ať

⁹⁸ Srov. STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 111-112.

⁹⁹ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 223-224.

¹⁰⁰ ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 391.

už to byl hospodář, kníže nebo náhodný kolemjdoucí. Tato uvázaná osoba se pak musela vykoupit spropitným, jak pravilo žnecké právo: „*Pěkně vítám, pane hosti, do naší práce s uctivostí. My toho práva nabýváme, že můžeme vázati hrabata, knížata i samého krále. Pročež jim přejem, aby hojnou úrodu letos měli a nám na džbán piva dali a při tom se také dobře měli. Pozdrav Pán Bůh!*“¹⁰¹ Důležitou tradicí bylo také slavnostní vázání a zdobení posledního snopu na poli. Tento ozdobený snop se postaví na dobyt看m tažený vůz ozdobený barevnými pentlemi, který jej za slavnostního průvodu lidí, zpěvu a hudby odveze k hospodářovu obydlí, kde se následně pořádá hostina. Stejně tak se vyráběl i dožínkový věnec, který poté jedno z děvčat spolu s blahopřáním k šťastným žním předalo hospodáři. „*Hospodařu milý, už sme vám požaly, gde ste co měli. [...] Když sme to požaly, věnec sme uvily, Boha sme prosily, aby vám dal tolik roků zdraví, co je v tom věnečku trávy; aby vám dal tolik štěstí, co je v tom věnečku listí, tolik dítek, co je v něm kvítek. [...]* A vy, hospodyňko milá, chystajte večeru ráda. My bychme už večeraly, neb sme dost nadělaly. Všecko dobré vám vinšuju a vinšovat nepřestanu, pokud něco nedostanu. Pochválen bud' Ježíš Kristus.“¹⁰² Hospodář se pak všem odmění hostinou doprovázenou hudbou a tancem. V současnosti se s podobnými tradicemi setkáme jen velmi zřídka, převládá spíše lidová sešlost provázená výstavou nejlepších kusů plodin, hudbou, tancem i pohoštěním.

4.2.2 Symboly Dožínek

Mezi typické symboly při slavnosti poslední sklizně patří, jak jsem již zmínil výše, tradice spojená se zdobením posledního snopu na poli a vyráběním dožínkového věnce. Zaměřil jsem se tedy především na ty symboly, které se pojí k tradici starých lidových oslav v Čechách i na Moravě.

4.2.2.1 Poslední snop

Důležitý význam při dožínkách má snop, který je svázán jako poslední. Tento snop se dříve zdobil do ženských nebo mužských šatů a říkávalo se mu „bába“, „děd“, „nevěsta“ i „žebrák“ (viz obr. 11). Součástí ozdob byly také květiny nebo barevné pentličky. „*Snop ten složen jest ze tří dílů. Spodní díl je nejsilnější, prostřední méně objemný a vrchní je nejtenčí. Každý tento díl je svázán jedním povřísem. Na prostřední část této „baby“ navléknou ženské kabát, vycpou jakž takž rukávy kabátu, čímž utvoří se ruce, a na*

¹⁰¹ ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 382.

¹⁰² Tamtéž, s. 410.

nejhořejší část „baby“ upevní se šátek, jehož cípy se dozadu (do týla) zaváží.“¹⁰³ Takto ozdobený snop se poté odvezl z pole k hospodáři, kde byl do jara uskladněn společně s ostatními snopy, načež také posloužil jako první osivo.

4.2.2.2 Dožínkový věnec

Dožínkový věnec (viz obr. 10), podobně jako poslední snop, se vyrábí ze všech posledních kusů obilí, které se na poli sklízelo. Mohou se do něj také vplétat polní květy, ovoce nebo papírové pentličky. Věnec pak často doprovází vůz přepravující poslední snop do dvora, kde je poté předán hospodáři, který si jej pověsí doma a nechá jej tam viset do jara. „*Forma věnce bývá různá, vždy však tvoří jeho hlavní podstatu „ščičky“ (několik klasů ovesných, svázaných v jeden pramen). Tu i tam vplétá se i „nějaká bylinka pohanky“, různé kvítí, ba i někdy jeřabinky. Z různobarevných papírů se udělají hvězdičky, pentle a „řetázky“, jež se polepí pozlátkem. Někde propletou věnec červenou haraskou, někde i skutečnou pentlí. Je-li větší věnec, vezme si ho jedna „žnica“ na hlavu, je-li malý, nese jej v ruce.“¹⁰⁴ Důvodem, proč se věnec vyráběl, nebylo jen poděkování za úrodu i poděkování hospodáři za vyplacení i hostinu, ale především také víra, že do dalšího roku přinese svému majiteli opět štěstí i bohatou úrodu.*

4.3 Srovnání

Židovský svátek Sukot a slavnost Dožinek jsou základem zemědělské svátky a dny díkůvzdání za úrodu. Ačkoliv však mají tyto svátky stejný základ, jejich náboženský obsah se zde liší. Zatímco v judaismu svátek Sukot připomíná biblickou historickou událost, kdy Židé čtyřicet let putovali pouští a přebývali pod ochranou svého Boha v provizorních stáncích, tak oproti tomu slavnost Dožinek nemá v křesťanství žádnou spojitost se životem a činy Ježíše Krista, je to spíše pohanská oslava starých božstev spjatých s úrodou. Přesto si Dožínky svou cestu k věřícím křesťanům našly, neboť upomínají na hodnoty, které jsou s křesťanskou morálkou úzce spojeny, a sice vděčnost, radost i péči o potřebné. V těchto třech hodnotách se pak Dožínky shodují se svátkem Sukot.

Každý Žid by měl být během svátku Sukot vděčný za to, že má střechu nad hlavou, jako ji Bůh poskytl Izraelitům během putování sinajskou pouští. Měl by být vděčný za to, že může sklízet úrodu ze země, která mu byla zaslíbená. Stejně tak i křesťansky založený

¹⁰³ ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 393.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 409.

člověk je vděčný za úrodu, kterou sklídl a za níž děkuje Bohu. Pro Židy je oslava svátku Sukot radostnou událostí, dokonce radostí Bohem nařízenou. Stejně tak i Dožínky jsou slavností radostnou, plnou zpěvu, tance, jídla i pití. Každá radost totiž život člověka posiluje a motivuje do dalších dnů. Tím, že pečujeme o potřebné, stáváme se v očích Boha spravedlivými, což je pro Židy během svátku Sukot (obzvláště během posledního dne svátku Sukot – Hošana raba) velmi důležité. Pro ty, kteří např. nemají tu možnost postavit si svůj vlastní stánek – suku, se staví stánky veřejné, většinou v blízkosti synagogy. Během Dožínek prokazuje svou péči o druhé i hospodář, který nejen že žence pracující na polích vyplatí, ale také pro všechny pořádá veselku s hostinou. Stejně jako v židovské symbolice „Čtyři druhy“ flóry představují společenství všech lidí, kteří si vzájemně pomáhají, tak i období žní a oslava jejich zakončení jsou dnem, který společenství lidí sbližuje a udržuje navzájem potřebným.

5 DVA „SVÁTKY SVĚTEL“

Následující kapitola pojednává o židovském svátku Chanuka a jeho křesťanského ekvivalentu, svátku Vánoc. Komparaci těchto dvou svátků jsem se již věnoval ve své projektové práci¹⁰⁵, z tohoto důvodu zmíním v následujících kapitolách jen ty nejzákladnější informace, oprostěné od detailnějšího popisu, případně zde přidám informace, jež v projektové práci nezmiňuji.

5.1 Chanuka

Chanuka je osmidenní svátek, který začíná 25. dne měsíce kislev. Patří mezi židovské historické svátky a jeho příběh je zaznamenán v První a Druhé knize Makabejské. Jelikož se jedná o menší, byť historicky významný židovský svátek, je dovoleno v jeho průběhu pracovat. Stejně jako tomu bylo u předchozích židovských svátků, i pro Chanuku se používají další názvy, například „Svátek světél“ nebo „Svátek zasvěcení“. Svátek Chanuka je připomínkou vítězství Makabejců nad helenizovanými syrskými Seleukovci a opětovného vysvěcení druhého Chrámu.

„Potom Juda a jeho bratři vyhlásili: „Naši nepřátelé jsou rozdraceni, pojďme očistit a znovu posvětit svatyni!“ [...] Vzali neotesané kameny podle Zákona a postavili nový zápalný oltář podle vzoru dřívějšího. Znovu zbudovali svatyni i vnitřní zařízení a vysvětili nádvoří, zhotovili nové posvátné nádoby a do svatyně vnesli svícen, kadidlový oltář a stůl.“
(1Mak 4:36, 47-49)

Svátek Chanuka rovněž připomíná takzvaný „zázrak oleje“, kdy Židé po příchodu do Chrámu zjistili, že zbyla jen jedna malá nádoba posvěceného oleje, který se používal k zapalování velkého sedmiramenného svícnu – menoru. Odhadovalo se, že olej ve svícnu vydrží hořet pouze jeden den, ale zázrakem vydržel hořet po celých osm dní, než byl vyroben a dopraven olej nový. Tím byla na památku tohoto zázraku stanovena osmidenní doba trvání svátku, a také symbolické zapalování svíček na osmiramenném svícnu.

„Juda, jeho bratři a cele shromáždění Izraele se usnesli, že každoročně, od dvacátého pátého dne měsíce kislevu budou osmidenním veselím a díkůvzdáním slavit posvěcení oltáře.“ (1Mak 4:59)

¹⁰⁵ JANÍK, A. *Komparace svátku Chanuka a Vánoc*. Plzeň, 2013. Projektová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra filozofie. Nepublikováno.

5.1.1 Průběh slavení Chanuky

Ještě před začátkem svátku Chanuka je třeba připravit osmiramenný svícen zvaný chanukija, který se dle rozhodnutí rabínů, jak popisuje i Paul Spiegel, má postavit na okno, aby světu vydával svědectví o zázraku Božím.¹⁰⁶ Někde se chanukija umísťuje ke vchodu domu, na levou stranu od vchodových dveří. „Mezuza je pak na jedné a chanukija na druhé straně. Člověk vstupující do domu je pak jakoby „obklopen“ micvot.“¹⁰⁷ Od prvního večera se každý další večer na chanukiju postupně přidává a zapaluje o jednu svíci více, přičemž posledního dne by tak mělo být zapáleno osm svící plus šamaš - speciální devátá svíčka zvaná též „služebné světlo“¹⁰⁸, s níž se jednotlivé svíčky zapalují. Šamaš je určen výhradně k zapalování chanukových svící, nelze s ním, ani s ostatními svíčkami, zapalovat cokoliv jiného. „Ve všech osmi dnech chanuky jsou světla svatá, není nám dovoleno jich používat, smíme se na ně jen dívat.“¹⁰⁹ Scott-Martin Kosofsky uvádí, že je dnes běžné začít přidávat svíce na chanukiju z levé strany na pravou, ale pomocí šamaše je následně zapalovat z pravé strany na levou, neboť tímto způsobem Židé čtou.¹¹⁰ Součástí svátečního rituálu zapalování světél (viz obr. 15) je také požehnání nad svíčkami, které se pronáší před jejich zapálením. Po pronesení požehnání se při zapalování svíček recituje nebo zpívá chvalozpěv Ha-nerot Halalu, jehož překlad uvádím níže. Židé mají dále ještě ve zvyku po zapálení svíček, jak uvádí Marc Stern, zpívat píseň Maoz cur, což znamená „Ó mocná skálo“.¹¹¹

Chvalozpěv Ha-nerot Halalu:

„Tato světla zapalujeme za zázraky a za divy a za záchrany a za boje, které jsi konal pro naše otce za oněch dnů v tomto čase rukou svých svatých kněží. A po všech osm dní jsou tato světla svatá a nemáme svolení je používat, jen na ně hledět, abychom děkovali a holdovali Tvému velkému jménu za Tvé zázraky a za Tvé divy a za Tvé záchrany.“¹¹²

První nebo poslední večer svátku (záleží na rodinném zvyku) po vykonání rituálu zapalování světél, následuje okamžik, který ocení především děti – začínají se rozdávat dárky nebo tzv. chanukové peníze. Původně bylo zvykem dávat pouze chanukové peníze,

¹⁰⁶ Srov. SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 182.

¹⁰⁷ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 241.

¹⁰⁸ BAUMANN, A. H.; PRUDKÝ, M. *Co by měl každý vědět o židovství*, s. 60.

¹⁰⁹ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 129.

¹¹⁰ KOSOFSKY, S. M. *The Book of Customs: A Complete Handbook for the Jewish Year*, s. 308.

¹¹¹ Srov. STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 142.

¹¹² LÓV, M. R. *Ner micva: O svátku Chanuka*, s. 99.

avšak v důsledku častého překrývání židovské Chanuky s křesťanskými Vánocemi došlo u mnoha židovských rodin k proměně na darování hmotných dáreků.

Po celou další dobu trvání svátku, kromě pronesení požehnání, zapálení další svíčky na chanukije a odrecitování chvalozpěvu, se lidé také společně scházejí u stolu (viz obr. 14), zpívají, vypravují si příběhy o statečných Makabejcích, a také hrají s chanukovými penězi a sladkostmi karetní hry nebo tzv. drejdl. Po celou dobu trvání svátku se také podávají mléčné a tradiční tučné pokrmy, jako jsou sufganiot a latkes, o nichž více pojednám v kapitole č. 5.1.2 „*Symboly Chanuky*“.

5.1.2 Symboly Chanuky

Mezi nejdůležitější symboly svátku Chanuka, o kterých zde budu pojednávat, patří především osmiramenný svícen chanukija a šamaš. Dále jsou to tzv. chanukové peníze a s nimi spojena hra drejdl, a samozřejmě také chanukové tradiční pokrmy.

5.1.2.1 Chanukija

Za tradiční symbol judaismu se považuje *menora* – sedmiramenný svícen, který odkazuje k sedmi dnům stvoření.¹¹³ Symbolem svátku Chanuka je však *chanukija* – osmiramenný svícen (viz obr. 12), který odkazuje k osmi dnům, po které jako zázrakem vydržel v Chrámu hořet malý džbán s posvěceným olejem. Chanukija má ještě jedno zvláštní, deváté rameno, na kterém je umístěn šamaš, což je služebné světlo, které slouží výhradně k zapalování osmi svíček na chanukiji. Šamaš se po zapálení svíček nezhasíná, ale hoří společně s nimi. Chanukija může být vyrobena z jakéhokoli nehořlavého materiálu včetně drahých kovů a místo držáků na svíčky se mohou vyrábět i s pohárky na olivový olej.

5.1.2.2 Chanuka gelt a drejdl

Mezi symboly svátku Chanuka patří, stejně jako je tomu o křesťanských Vánocích, také dárky a hry. Tato skutečnost byla způsobena častým časovým překrýváním Chanuky s Vánoci a také následnou komercializací těchto svátků. Pro židovský svátek Chanuka je však na rozdíl od Vánoc typické darovat dětem kromě hmotných dáreků i tzv. chanuka gelt, neboli chanukové peníze. Tyto chanukové peníze jsou pak nedílnou součástí společenských her, mezi něž patří karetní hry a drejdl (viz obr. 13).

¹¹³ LANCASTER, B. *Judaismus*, s. 64.

Drejdle, jak popisuje Paul Spiegel, je vlastně malá káča se čtyřmi stěnami, přičemž na každé z těchto stěn je počáteční písmeno hebrejské věty *Nes Gadol Haja Šam*, což znamená „Velký zázrak se tam stal“. V Izraeli pak věta zní, *Nes Gadol Haja Poch*, tedy „Velký zázrak se zde stal“.¹¹⁴ Hra má přesná pravidla a vítězové mohou získat peněžní částky nebo sladkosti, v závislosti na tom, s jakými vklady hru hrají. Jsou to právě čtyři písmena na čtyřech stěnách drejdlu, která tvoří základ herních pravidel, a těmito písmeny jsou *nun*, *gimel*, *chet*, *šin* (v Izraeli *pe*). Drejdle se roztočí a podle písmene, které padne, bere hráč buď celý bank (*gimel*), nebere nic (*nun*), bere polovinu banku (*chet*) nebo dává do banku nový vklad (*šin/pe*). Původ této hry sahá do doby, kdy Syřané zakázali výuku a studium Tóry, za což mohlo hrozit vězení nebo trest smrti. Výuka však přesto probíhala tajně a kdykoli kolem procházely hlídky, vytáhli Židé drejdle a předstírali hru, aby nebylo poznat, co doopravdy dělali.¹¹⁵

5.1.2.3 Chanuková tradiční jídla

Na připomínku zázraku oleje, který hořel v Chrámě po osm dní, se v těchto svátečních dnech podávají hlavně jídla připravovaná na oleji. Mezi tato tradiční jídla patří hlavně *sufganiot* a *latkes*. „*Latkes jsou bramborové placky, které se podávají hlavně ve východoevropských rodinách, v Izraeli dávají přednost sufganiotu – koblihám.*“¹¹⁶

5.2 Vánoce

Vánoce, nebo také svátek Narození Páně, jsou křesťanským svátkem, jehož obsahem se stal počátek Kristovy události, jeho vtělení a narození. „*Město Řím slavilo Kristovo narození poprvé podle dochovaných pramenů 25. prosince roku 336.*“¹¹⁷ Příběh Ježíšova narození je zaznamenán v Bibli, v evangeliích dle Matouše a Lukáše.

„*Narození Ježíše Krista se událo takto: Jeho matka Maria byla zasnoubena Josefovi, ale dříve, než se sešli, shledalo se, že počala z Ducha svatého. Její muž Josef byl spravedlivý a nechtěl ji vystavit hanbě; proto se rozhodl propustit ji potají. Ale když pojal ten úmysl, hle, anděl Páně se mu zjevil ve snu a řekl: „Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, svou manželku; neboť co v ní bylo počato, je z Ducha svatého. Porodí syna a dáš mu jméno Ježíš; neboť on vysvobodí svůj lid z jeho hříchů.“ [...] Když se Josef probudil ze spánku,*

¹¹⁴ Srov. SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 183.

¹¹⁵ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 139.

¹¹⁶ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 182.

¹¹⁷ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 16.

učinil, jak mu přikázal anděl Hospodinův, a přijal svou manželku k sobě. Ale nežili spolu, dokud neporodila syna; a dal mu jméno Ježíš.“ (Mt 1:18-25)

V západní tradici, kde se klade důraz na Ježíšovu lidskou podstatu, začíná doba vánoční v noci z 24. na 25. prosince, na svátek Narození Páně (1. svátek vánoční, Boží hod) a trvá až do svátku Křtu Páně (první neděle po svátku Tří králů). Východní tradice, kde se klade důraz na spojení božské a lidské podstaty Ježíšovy, začíná slavit Vánoce 6. ledna o svátku Zjevení Páně (Tří králové), neboli Epifanii.

V českém lidovém prostředí je za vrchol Vánoc často mylně považován 24. prosinec, tedy Štědrý den, který samotné liturgické slavnosti předchází. Vánoční době také předchází doba adventní, která není jen upozorněním na blížící se oslavu Kristova narození, ale je také začátkem nového církevního roku, který na rozdíl od občanského kalendáře nezačíná prvním lednovým dnem, ale první adventní nedělí.

5.2.1 Průběh slavení Vánoc

Přípravou na Vánoce je období čtyř týdnů nazývané advent, který je pro věřící nejen svátkem radostného očekávání, ale současně také obdobím pokání, ztišení a rozjímání. Pro nevěřící je to však mnohdy období shonu a předvánoční nervozity. V tomto období se také začínají zdobit ulice a obchody, nakupují se dárky pod vánoční stromeček, peče se cukroví a začíná předvánoční úklid. *„Slovo advent je odvozeno z latinského adventus (příchod) a pro křesťany je dnes svatý adventní čas dobou očekávání dvojího příchodu – narození Syna Božího v Betlémě a zároveň i očekáváním Kristova druhého příchodu (tzv. parusie) a Posledního soudu.“*¹¹⁸ Vzhledem k tomu, že průběhem adventu a jednotlivých adventních nedělí se již zabývám ve své projektové práci (s. 12-14), kterou uvádím výše, vypíši zde jen ty nejzákladnější informace, které jsou s dobou adventní spojeny.

První adventní nedělí, které se v moderní komerční době dostalo přívlastka „železná“, začíná nový církevní rok. Současně se o této neděli, podobně jako v židovské tradici, zapaluje první světlo svíce na adventním věnci, čímž si věřící připomínají blížící se narození Ježíše Krista. V průběhu prvního adventního týdne se slaví dva svátky – svátek sv. Barbory (4. prosince) a svátek sv. Mikuláše (6. prosince). Druhá adventní neděle má

¹¹⁸ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 23.

přízvisko „bronzová“ a v jejím průběhu se zapaluje druhá svíce na adventním věnci. Slaví se zde svátek sv. Lucie (13. prosince). Třetí adventní neděle, která z komerčního hlediska dostala přízvisko „stříbrná“, se také nazývá latinským slovem „Gaudete“, což znamená „radujte se“. „Podle prvního slova vstupního verše „Radujte se stále v Pánu, opakují: Radujte se! Pán je blízko“¹¹⁹ Tuto neděli se zapaluje třetí svíce na adventním věnci. Čtvrtá a poslední adventní neděle, která získala přízvisko „zlatá“, je pro věřící připomínkou biblického zvěstování Božího Marii a Josefovi a prorockém naplnění v jejich synu Ježíšovi. Tuto neděli se zapaluje čtvrtá svíce na adventním věnci. Adventní doba končí západem slunce o Štědrém dni, načež začíná svátkem Narození Páně doba vánoční.

Nejoslavovanější částí vánočních svátků se u nás stal Štědrý večer (24. prosince). „Štědrý den, Štědrý večer! Již název, u nás doložený od XIV. stol., napovídá, že si posílali dárky, nadílky. Rodiče dávali dětem, kmotři kmotřencům, hospodáři duchovním, žákům, čeledi, mistři tovaryšům, sousedi sousedům, páni poddaným a poddaní pánům, podřízení svým příznivcům, věnná města českým královnám atd.“¹²⁰ Štědrého večera se nemohou dočkat hlavně děti, které jsou tedy zvědavé na to, jaké dárky najdou pod vánočním stromečkem. Před Štědrým dnem nebo v jeho průběhu se zdobí vánoční stromeček, připravují se pokrmy na štědrovečerní večeři a schází se celá rodina. Bylo zvykem, že Štědrý den byl dnem postu a rodiče se tak snažili k postění motivovat děti pověrou, že pokud post dodrží do doby, než vyjde na nebi první hvězda, tak uvidí zlaté prasátko. Čeněk Zíbrt uvádí ohledně štědrovečerního postu lidovou pověru: „Kdo se nepostí o Vánocích, podle pověsti Šperechta ho vykuchá. [...] Matky napomínají na Hané malé děti, aby se postily, že uvidí zlaté prasátko, nebo jim hrozí Šperechtou. Tato, po bílu oděnou bytostí s nebozezem v ruce, straší maminky mlsné dívky hned na sv. Mikuláše, aby darů nesnědly najednou, sice že jim Šperechta na Štědrý den provrtá břicho.“¹²¹ (viz obr. 17) S východem první hvězdy zasedá rodina k slavnostní štědrovečerní večeři (viz obr. 19), pro kterou je typická např. rybí či hrachová polévka, bramborový salát s kaprem či řízkem. Dřívější tradice po štědrovečerní večeři, jak popisuje Petr Herynek, probíhala takto: „Části večere odnesli po jídle hospodář a hospodyně ke stromům, drůbeži a dobytku. Další průběh večera byl vyhrazen různým zvykům, hrám, nadělování, zpívání koled, a hlavně zábavě mladých, kteří společenskou formou hádali svou budoucnost (lití olova, házení střevíce, vybírání polínek, pouštění ořechových skořápek se svíčkou po vodě ...). Večer

¹¹⁹ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 25.

¹²⁰ ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 483.

¹²¹ Tamtéž, s. 83.

obvykle zakončila cesta na půlnoční mši.¹²² Takových lidových zvyků a pověr je se Štědrým dnem spojeno velké množství.

Boží hod vánoční, nebo také den Narození Páně (25. prosince), je v západní tradici prvním svátkem vánočním. Východní tradice slaví Vánoce 6. ledna jako svátek Zjevení Páně (Epifanie). Věřící si v průběhu svátku poklidně a radostně připomínají oslavu narození Ježíše Krista. Ráno se v tento den v jiných zemích (stejně jako u nás na Štědrý večer) dodržuje zvyk darování dárků, „na památku daru, který lidstvo dostalo od Boha v podobě jeho syna“.¹²³ Druhý svátek vánoční, svátek sv. Štěpána (26. prosince), je společenskou událostí, která je slavena snad ve všech evropských zemích, a která je spojena s návštěvami blízkých, dodatečnou výměnou dárků, přáním mnoha štěstí, lásky a zdaru, a také s koledováním. Na svátek sv. Jana Evangelisty (27. prosince) se světilo víno a nikdo nesměl o tomto svátku na bližního svého zvednout hlas či dokonce ruku, neboť poslání Ježíše Krista, milovat bližního svého, mělo pro apoštola Jana zásadní význam. Víno se tento den světí, neboť „Dle legendy se apoštolovi nepřátelé pokusili světce otrávit. Ten však otrávené víno požehnal a jed ztratil svou smrtící sílu“.¹²⁴ Svátek mládětek, nebo také betlémských neviňátek (28. prosince), je spojován s událostí zaznamenanou v Bibli: „Když Herodes poznal, že ho mudrci oklamali, rozlítil se a dal povraždit všechny chlapce v Betlémě a v celém okolí ve stáří do dvou let, podle času, který vyzvěděl od mudrců.“ (Mt 2:16) Tyto děti pak byly křesťanskou církví považovány za mučedníky a na jejich památku se v Betlémě v chrámu Narození Páně zpívaly náboženské písně.

Na svátek Zjevení Páně (Epifanie), nebo také svátku Tří králů (6. ledna), si věřící v západní tradici připomínají tři události, jejichž prostřednictvím se Kristus zjevil světu jako Syn Boží: „1. Ježíš se příchodem mudrců, symbolizujících pohanská náboženství, zjevil pohanům; 2. Ježíš se křtem v Jordánu ukázal Židům; 3. Ježíš se zázračně, proměněním vody ve víno na svatbě v Káni Galilejské, dal poznat učedníkům jako Bůh a Syn Boží.“¹²⁵ O mudrcích, kteří přišli z východu, aby našli nově narozeného krále, který bude králem nade všemi králi na zemi, se zmiňuje Bible pouze v Matoušově evangeliu.¹²⁶ Tento den také chodívají koledníci převlečení do tříkrálovských kostýmů a vybírají peníze na charitu, posvěcenou křídou přitom označují obydlí písmeny K (C) + M + B a

¹²² HERYNEK, P. *České Vánoce*, s. 27.

¹²³ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 127.

¹²⁴ Tamtéž, s. 130.

¹²⁵ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 62.

¹²⁶ Viz. Mt 2:1-11.

letopočtem. Tato písmena jsou v lidové tradici vykládána jako počáteční písmena jmen Tří králů – Kašpara, Melichara a Baltazara, mohou však mít i jiný význam. Valburga Vavřinová uvádí: „V dřívějších dobách mohlo jít spíše o zkratku latinského požehnání *Christis mansionem benedictat* (Kristus ať požehná přibyték).“¹²⁷

Na svátek Křtu Páně, který se slaví první neděli po svátku Tří králů, a který byl původně součástí svátku Epifanie, si věřící připomínají Ježíšův křest, který mu byl udělen Janem Křtitelem. Tato událost je zaznamenána v Bibli: „*Tu přišel Ježíš z Galileje k Jordánu za Janem, aby se dal od něho pokřtít. Ale on mu bránil a říkal: „Já bych měl být pokřtěn od tebe, a ty jdeš ke mně?“ Ježíš mu odpověděl: „Připusť to nyní; neboť tak je třeba, abychom naplnili všechno, co Bůh žádá.“ Tu mu Jan již nebránil. Když byl Ježíš pokřtěn, hned vystoupil z vody, a hle, otevřela se nebesa a spatřil Ducha Božího, jak sestupuje jako holubice a přichází na něho. A z nebe promluvil hlas: „Toto je můj milovaný Syn, jehož jsem si vyvolil.““ (Mt 3:13-17) Tento svátek je posledním dnem vánočního okruhu a současně je také první nedělí liturgického mezidobí, které připravuje věřící k nadcházejícímu největšímu křesťanskému svátku – k Velikonocím.*

5.2.2 Symboly Vánoc

Mezi nejdůležitější symboly Vánoc, o kterých zde pojednám, patří adventní věnec se čtyřmi adventními svícemi, vánoční stromeček, vánoční dárky a lidové pověry, tradiční vánoční pokrmy a cukroví. Jistě se najde mnoho dalších tradičních symbolů, o kterých bych zde mohl pojednat, vzhledem k jejich množství jsem se však omezil jen na některé z nich.

5.2.2.1 Adventní věnec a adventní svíce

Adventní věnce (viz obr. 16) patří v dnešní době mezi tradiční symbol západní církve a považují se za první posly blížících se vánočních svátků, neboť se na nich již první adventní neděli zapaluje první adventní svíce. Každou další adventní neděli se pak zapaluje další svíčka. Tradice adventního věnce je relativně mladá, její kořeny sahají do první poloviny 19. století. „*Nejstarší písemně doložená zpráva o adventním věnci pochází z roku 1838 z bohatého přístavního města Hamburku. Teolog Johann Heinrich Wichern tehdy nade dveře sirotčince, který spravoval, pověsil na počátku adventu velký věnec vyřezávaný*

¹²⁷ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 91.

ze dřeva. Každý den na něj upevnil jednu zapálenou svíci.“¹²⁸ Wichernův adventní věnec byl zpočátku závěsný a obsahoval jak 4 velké bílé svíčky, které se zapalovaly na adventní neděle, tak i malé červené svíčky, které vyplňovaly ostatní dny zbývající do Vánoc.

Dnes se adventní věnce vyrábí z větviček jehličnanů, šišek a jeřabinových proutků, zdobí se barevnými stuhami, ovocem, oříšky, atd. – možností je zde mnoho. Se závěsnými věnci se dnes setkáme zřídka, tradičně se vyrábějí věnce pokládané na stůl. Jako adventní věnce se rovněž označují věnce vyvěšované na dveře v období adventu. Na věncích se u nás ustálila tradice čtyř svící, které by měly být barevně shodné s liturgickou barvou rouch kněží v daném období. Adventní věnec by tak měl být tvořen 4 fialovými svícemi, případně 3 fialovými a 1 růžovou. Tradice počtu i barvy svící se však v tomto ohledu různí.

Pokud jde o symbolický význam, pak živé adventní věnce z větviček jehličnanů představují věčný život, který věřícím přislíbil Ježíš Kristus. Kruhový tvar věnce představuje Boží věčnost i jednotu společenství lidí a Boha. Plamen svíček na adventním věnci má připomínat Krista jako světlo ozařující svým plamenem lásky každého člověka.¹²⁹ Ježíš k farizeům: „*Já jsem světlo světa; kdo mě následuje, nebude chodit ve tmě, ale bude mít světlo života.*“ (Jan 8:12)

5.2.2.2 Vánoční stromeček

Vánoce bez ozdobeného stromečku, ať už na městském náměstí či v domácnostech, si dnes jistě málokdo dovede představit, stejně jako dnes málokdo ví, jak se k nám tato tradice dostala. Stejně jako tradice adventního věnce, tak i tradice vánočního stromečku je u nás poměrně mladá. Do Čech pronikla teprve na počátku 19. století. V roce 1812 jej poprvé v Praze vystrojil pro své přátele ředitel pražského Stavovského divadla Jan Karel Liebich. Tento nový zvyk se pak začal velmi pomalu prosazovat v bohatých rodinách. Na český venkov pronikaly vánoční stromečky pomaleji. Ještě před první světovou válkou neměla většina venkovských či chudších městských rodin vlastní stromeček, a tak se nahrazovaly smrkovou nebo jedlovou větví.¹³⁰ Ačkoliv katolická církev považovala zdobení stromů za pohanský zvyk, tak jej na konci 16. století přijala se symbolikou věčného života přislíbeného Kristem a připomínkou na rajský strom Adama a Evy.¹³¹ Dnes

¹²⁸ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 28.

¹²⁹ Tamtéž, s. 28.

¹³⁰ Tamtéž, s. 117.

¹³¹ Tamtéž, s. 113.

jsou ozdobené vánoční stromečky součástí téměř každé domácnosti. Nejčastěji to bývá smrk, jedle, borovice či umělý stromek.

O rozšíření tradice stavění velkých vánočních stromů na městských náměstích se v Čechách zasloužil spisovatel a novinář Rudolf Těsnohlídek, který poprvé inicioval vystavení tohoto stromu na brněnském Náměstí svobody roku 1924. *„Těsnohlídkovy dobročinné vánoční stromy, s nimiž se seznámil v severských zemích, zdobily barevné žárovky. Pod nimi byly pokladničky na milodary pro chudé a potřebné, kteří neměli dostatek prostředků na důstojnou oslavu Vánoc.“*¹³²

5.2.2.4 Vánoční dárky a lidové pověry

Na Vánoce se těší především děti, neboť jsou s nimi spojeny i vánoční dárky, které naleznou na Štědrý večer (v jiných zemích ráno na Boží hod) pod stromečkem. Tato tradice se však stala nedílnou součástí Vánoc až v 19. století. Dříve měly dárky podobu odměn pro služebnictvo nebo se dávaly potřebným, kteří neměli možnost oslavit Vánoce jako v bohatších rodinách. Dar byl také chápán jako pocta nebo jako skrytá žádost o přízeň. Pramenem inspirace k tradici darování dárků může být i biblický příběh o třech mudrcích z východu, kteří malému Ježíškovi přinesli darem zlato, kadidlo a myrhu. Dárky by měly být darovány především z lásky, přátelství, pro radost z potěšení druhých, nikoliv z nutnosti či snahy ohromit cenou a luxusem.¹³³

S vánočními svátky je spjato i mnoho lidových pověr a věštění, které se dochovaly z pohanských dob. Věštilo se o budoucnosti, o úrodě, o svatbě i zdraví. Jednou takovou štedrovečerní pověrou je kladení mince či rybí šupiny pod talíř, aby v domácnosti nechyběly peníze. Rybí šupina byla připomínkou biblických příběhů o rybolovu. *„Penízky se měly v domácnosti množit stejně zázračně jako ryby v Petrových sítích.“*¹³⁴ Další štedrovečerní pověrou je věštění budoucnosti z vodní hladiny rybníka, do níž mohou odvážlivci nahlédnout o půlnoci Štědrého dne, během znění půlnočních zvonů. *„Ve vodním magickém zrcadle by se kromě hvězd měly objevit i nejdůležitější události z vašeho dosavadního života. S posledním úderem zvonu se na okamžik objeví obraz budoucnosti.“*¹³⁵ Velmi nešťastnou může být pověra o zvířatech, mluvících lidskou řečí o

¹³² VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 117.

¹³³ Tamtéž, s. 59 – 61.

¹³⁴ Tamtéž, s. 224.

¹³⁵ Tamtéž, s. 227.

věcech budoucích. „*Kdo je ale uslyší mluvit a nezachová mlčení o tom, co se dozvěděl, do roka zemře.*“¹³⁶ Jednou z nejoblíbenějších štedrovečerních lidových zvyků je pouštění lodiček ze skořápek vlašského ořechu a se svíčkou (viz obr. 18). S touto lodičkou se pak mohl předpovídat osud položením otázky před jejím vypuštěním. Pokud lodička zůstane u břehu, pak vše zůstane při starém; pokud se hned potopí, pak bude veškerá snaha o zlepšení marná; pluje-li lodička po boku jiné lodičky, pak to znamená lásku, přátelství či výhodnou spolupráci; čím dříve se lodičky dotknou, tím rychleji k sobě jejich tvůrci najdou cestu, a čím déle spolu plují, tím pevnější bude jejich vztah; pokud lodička sama dopluje k druhému břehu, znamená to dosažení toho, po čem toužíme. Výkladů chování lodiček, a stejně tak i dalších vánočních lidových pověr, existuje velké množství.

5.2.2.5 Tradiční vánoční pokrmy a cukroví

Názor na vánoční pokrmy se dříve různil. Jedni kladli důraz na postní jídla, neboť oslava svátku Narození Páně byla záležitostí tichého a střízlivého rozjímání. Druzí chápali oslavu Štědrého dne jako radostnou a štědroutou událost se stolem plným pití a jídla. „*Podle nepsaného zvyku mělo být o Štědrém večeru na stole devět pokrmů.*“¹³⁷ Na rozdíl od dnešního tradičního zvyku podávat rybí nebo hrachovou polévku a kapra nebo řízek s bramborovým salátem, měl dřívější jídelníček daleko bohatší složení. Patří sem např. jahelník, jedno z nejstarších vánočních jídel, které se připravuje z loupaného prosa, na sladko i na slano, zapečením s ovocem. Dalším vánočním pokrmem je kuba, jehož základem jsou kroupy, houby i česnek, a který se opět připravuje zapékáním. Tradičním jídlem, které dnes téměř upadlo v zapomnění, je kompotový dezert zvaný muzika. Byla to směs sušeného ovoce, které se rozvařilo s hřebíčkem, citronovou kůrou, medem a skořicí, vše se následně scedilo a za horka podávalo. Velmi oblíbeným vánočním (ale také velikonočním) pokrmem byla pučálka, která se připravovala z hrachu. Ten se nechal pár dní klíčit ve vodě a následně se pražil či smažil. Podával se ve sladké variantě s medem, cukrem nebo ve slané variantě se solí, pepřem. Oblíbeným pokrmem byl i kapr, který se připravoval na černo se sladkou omáčkou, nejčastěji ze sušených švestek, rozinek a zeleniny povařené s černým pivem. Na černo se mu říká proto, že uvařená omáčka má černou barvu. Za nejznámější, ale také nejstarší vánoční pečivo lze jistě považovat vánočku. Ta dříve také patřila mezi oblíbené vánoční dary. „*Poněvadž štedrovečerní dárky*

¹³⁶ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 227.

¹³⁷ Tamtéž, s. 249.

*bývaly počínaje středověkem často součástí smluvních dohod jako jakési stálé poplatky, stávaly se chutné pletánky z kynutého těsta součástí služné mzdy.*¹³⁸

Tradice vánočního cukroví má kořeny v pohanských oslavách zimního slunovratu, s čímž byla spojena i příprava obřadního pečiva. Vánoční cukroví, které se připravovalo dřívě, se od toho dnešního odlišovalo. Připravovaly se například sladké hračky z ovoce; cukroví ze škvarků, které se smíchaly s těstem a po upečení ve formičkách se obalily v cukru; medové certle, což byl uškvařený med, do kterého se nasypaly oříšky a celá směs se lila do papírových košíčků, ve kterých následně ztuhla. Oblíbené byly také karamely, které se připravovaly zkaramelizováním cukru a následným přidáním kávy, mléka, vanilky a másla. Dnes se nejčastěji připravují např. oblíbené vanilkové rohlíčky, linecké koláčky, perníčky, kokosové kuličky, vosí hnízda nebo sněhové pusinky. *„Nepsaným zvykem se u nás stala příprava sedmera druhů cukroví.*¹³⁹

5.3 Srovnání

Na základě pojmenování hlavní kapitoly, můžeme oba svátky, jak židovskou Chanuku, tak křesťanské Vánoce, považovat za „Svátky světla“. Svátek Chanuka je spojen s událostí zázraku oleje, který vydržel při znovuvysvěcení Chrámu hořet po celých osm dní, než byl vyroben a dopraven olej nový. Odhadovalo se totiž, že malý džbánec posvěceného oleje vydrží pouze na jeden den. Židé si tuto událost tradičně každý rok připomínají zapalováním osmi svíček na osmiramenném svícnu zvaném chanukija. Každý den se zapaluje o jednu svíčku více, včetně šamaše, služebného světla, kterým se svíčky na chanukije zapalují. Svícen se staví na okno, aby do světa vyzařoval svědectví o tomto Božím zázraku. Za „Svátek světla“ můžeme s jistotou označit i Vánoce, neboť v průběhu adventní i vánoční doby jsou ulice měst bohatě zdobeny světelnou výzdobou, světélky se zdobí i vánoční stromky, lidé si okna svých obydlí zdobí světélkujícími řetězy a téměř v každé domácnosti dnes za okny můžeme spatřit dřevěný vánoční svícen, který se velmi podobá Chanukové tradici stavění chanukije na okenní parapet. Stejně jako o svátku Chanuka Židé v pravidelném denním intervalu zapalují svíce na chanukiji, tak i v křesťanské tradici zapalujeme v pravidelném týdenním intervalu čtyři adventní svíce. Ty mají představovat začátek vánočních svátků a blížící se narození Ježíše Krista, nejzářivějšího světla, které svítí všem. *„Podle starozákonních proroků byl světlem ten, kdo*

¹³⁸ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 156.

¹³⁹ Tamtéž, s. 258.

*hlásal poznání, slovo Boží. Podle slov Nového zákona je světlem vše, co pomáhá najít cestu k Bohu.*¹⁴⁰

Spojitosť mezi oběma svátky lze nepochybně nalézt i v tradici darování dárků, které se do židovského svátku Chanuka přenesly vlivem častého překrývání svátku Chanuka a Vánoc. Původně však byly židovské děti, jak jsem zmínil výše, obdarovávány tzv. chanukovými penězi nebo sladkostmi, které mohly následně využít při hraní lehce hazardních typických chanukových her, jako jsou karetní hry a především i drejdl, který připomíná káču. O Vánocích se děti na Štědrý večer mohou těšit nejen z dárků, které jim dle tradiční pověry nosí Ježíšek, ale stejně jako v židovské tradici i z hraní společenských her. Mezi takové hry můžeme považovat i tradiční lidové zvyky, jako je pouštění lodiček ze skořápky vlašského ořechu, házení střevíce, lití olova, krájení jablíček a mnoho dalších. Ačkoliv je hlavní náplní těchto zvyků snaha předpovědět si budoucnost, herní aspekt v nich nelze opomenout.

Společné oběma svátkům jsou také písně, které zde sice nezmiňuji, ale pojednávám o nich ve své projektové práci (s. 8, 20), která se svátkem Chanuka a Vánoci zabývá obšírněji. Jak pro svátek Chanuka, tak i pro svátek Vánoc je příznačné velké množství písní, které jsou příjemnou kratochvílí v židovských i křesťanských rodinách. Tyto písničky, případně koledy mívají silnou náboženskou nebo prostou a radostnou lidovou tematiku, v nichž je v obou případech zdůrazňována podstata onoho svátku, jeho symboly i příběhy s ním související.

¹⁴⁰ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*, s. 28.

6 DVA „SVÁTKY MASEK“

V následující kapitole se zaměřuji na židovský svátek Purim a lidový svátek Masopust. Oba svátky se vyznačují velmi veselou a radostnou atmosférou, pořádáním karnevalů v maskách a kostýmech, a také pořádáním slavnostních hostin plných jídla i pití.

6.1 Purim

Purim, neboli také „židovský karneval“¹⁴¹, je židovský historický svátek, jehož oslava začíná 14. dne měsíce adar. Říká se mu také „Svátek losů“ a připomíná událost zaznamenanou v knize Ester (viz obr. 20), tedy zachránění perských Židů od vyvraždění, které naplánoval Haman, první ministr perského krále Achašveroše. *„Agagovec Haman, syn Hamedatův, protivník všech židů, osnoval záměr proti židům, jak by je zahubil, že házel púr, totiž los, aby je vyděsil a zahubil.“* (Est 9:24). Metání losů byl perský zvyk, který měl Hamanovi pomoci určit nejvhodnější den pro jeho plán. Ten den připadl na 13. adar.¹⁴² Nakonec vše dobře dopadlo díky statečné Ester, do které se král Achašveroš zamiloval, a když byl posílněn vínem, prozradila mu Hamanovy úmysly, načež byl Haman pověšen na kůl.¹⁴³ 14. dne měsíce adar byli tedy Židé osvobozeni od svých nepřátel, avšak v některých městech se tento den ještě proti vojskům Hamana stále bojovalo. Mezi tato města se řadí i Šušan, který byl ohrazen hradbami a boj zde ustál 15. adaru. Proto se ve všech městech, která měla hradby, slaví Purim nikoliv 14., ale 15. adaru jako *Šušan Purim*. *„V Šúšanu se židé shromáždili třináctého a čtrnáctého dne téhož měsíce a patnáctého dne nastal klid. Ten den učinili dnem radostného hodování.“* (Est 9:18)

Jelikož se nejedná o žádný velký svátek, ale spíše o slavnost, je dovoleno v jeho průběhu pracovat. Během oslavy svátku Purim je ustanoveno dvakrát číst nebo poslouchat čtení z knihy Ester (při večerní bohoslužbě 13. adaru a při ranní bohoslužbě 14. adaru), posílat dary bližním i chudým, pořádat slavností hostiny a popíjet alkoholické nápoje. Je zvykem také pořádat karnevaly.

¹⁴¹ SPIEGEL, P. Kdo jsou Židé?, s. 185.

¹⁴² Srov. NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 159.

¹⁴³ Srov. Est 9:25.

6.1.1 Průběh slavení Purimu

Před samotným svátkem Purim, dne 13. adaru, je ustanoven postní den, tzv. Půst Esterin. Půst trvá od úsvitu do soumraku a připomíná okamžik, kdy se Ester odhodlala jít za králem Achašverošem a i kdyby by ji to mělo stát život, pokusí se zachránit svůj lid. V dřívější době byl totiž vstup do královské místnosti bez vyzvání považován za smrtelný hřích.¹⁴⁴ Jak Ester praví Mordechajovi, svému strýci: „*Jdi, shromazď všechny židy, kteří jsou v Šúšanu, a postěte se za mne. Nejezte a nepijte po tři dny, v noci ani ve dne. Také já a mé dívky se budeme postit. Potom půjdu ke králi, třebaže to není podle zákona. Mám-li zahynout, zahynu.*“ (Est 4:16) Během tohoto dne se konají bohoslužby, kde se také čte z knihy Ester. Při odpolední bohoslužbě bývá také zvykem věnovat tři mince na charitu, jež jsou připomínkou půl šekelu¹⁴⁵, který se dříve dával na chrámové oběti.¹⁴⁶

V průběhu svátku Purim existuje pět příkazů, které musí Židé dodržovat. Prvním příkazem je opět čtení knihy Ester. Existuje zde však jedna zvláštnost, kterou si oblíbily především děti. Pokaždé, když během čtení knihy Ester zazní jméno Haman, začnou všichni přítomní v synagoze dělat dupáním, tlukotem do lavic nebo řehtačkami rámus, aby tak Hamanovi dali symbolicky najevo pohrdání.¹⁴⁷ Druhým příkazem je posílání dáreků bližním, což je ustanoveno v knize Ester: „*Proto rozptýlení židé, sídlící ve venkovských městech, slaví čtrnáctého dne měsíce adaru radostné hodování a den pohody a jeden druhému posílá dárky.*“ (Est 9:19) Jedná se především o potravinové dárky, které je možné ihned spotřebovat. Třetím příkazem je obdarovat chudé a potřebné, aby si i oni mohli dopřát slavnostního pohoštění. „*Toto přikázání spočívá v odevzdání alespoň dvou darů ve formě peněz nebo potravin dvěma lidem bez prostředků, tj. jeden dar na osobu.*“¹⁴⁸ Čtvrtým příkazem je pořádat sváteční hostinu, která se koná v kruhu rodiny a přátel. Jí se chléb, maso, pije se mnoho vína. Na Purim by se mělo dle Talmudu, jak píše i Paul Spiegel, vypít tolik vína, „*abychom nebyli schopni rozeznat „proklet bud’ Haman“ od „požehnán bud’ Mordechaj.*““¹⁴⁹ Mordechaj, Esterin strýc, byl totiž ustanoven po Hamanovi novým prvním ministrem krále. Pátým příkazem pro každého Žida je být na

¹⁴⁴ Srov. DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 62.

¹⁴⁵ Šekel byla měnová jednotka v Izraeli v době existence Chrámu.

¹⁴⁶ Srov. LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 252.

¹⁴⁷ Srov. STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 160.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 163.

¹⁴⁹ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 187.

Purim veselý. Tento příkaz je ale třeba chápat tak, že je o Purimu zakázáno držet smutek nebo se postit.

6.1.2 Symboly svátku Purim

Mezi nejvýznamnější symboly svátku Purim patří karneval, který je oblíben především mezi dětmi. Dalším významným symbolem jsou tzv. Hamanovy uši, které jsou tradičním pokrmem v průběhu oslav svátku Purim.

6.1.2.1 Židovský karneval

Karneval je nejznámějším purimovým zvykem. V jeho průběhu se děti i dospělí oblékají do kostýmů a nasazují si různé masky. Ačkoliv se dnes fantazii ohledně kostýmů meze nekladou, bylo dříve zvykem, že se děti převlékaly za hlavní protagonisty knihy Ester, tedy např. za královnu Ester, za Mordechaje, za Achašveroše, a ti nejobdůbnější se převlékali i za samotného Hamana. Tradice převlékat se za hlavní protagonisty knihy Ester je spojena s lidovými divadelními hrami (viz obr. 22), které humorně ztvárňovali ať už příběh o Ester, či jiné biblické příběhy.¹⁵⁰

Masky v průběhu svátku Purim symbolizují také fakt, že v celé knize Ester není ani jednou zmíněno Boží jméno. Proto si Židé zakrývají maskami své tváře, na památku oné purimové události, při níž Bůh, ačkoliv Židé věří, že do události zasáhl, zůstal po celou dobu skryt. *„Bůh halí v purimovém příběhu svou přítomnost do hávu „kontroly přirozeného běhu událostí“, zdánlivě do děje nezasahuje. I jméno královny Ester se odvozuje od slova seter (skrytost).“*¹⁵¹

6.1.2.2 Hamanovy uši

K slavnostním pokrmům o svátku Purim patří neodlučitelně tzv. Hamanovy uši (viz obr. 21), což jsou malé trojhránky z kynutého těsta s marmeládovou náplní.¹⁵² Mohou se též posypat mákem nebo ořechy. Příprava je poměrně jednoduchá – těsto se vyválí a vykrojí se z něj kolečka, která se poté naplní marmeládou a okraje se přehnou tak, aby byl kousek náplně vidět. Poté se tyto trojhránky upečou a mohou se podávat.

¹⁵⁰ Srov. SPIEGEL, P. Kdo jsou Židé?, s. 188.

¹⁵¹ DIVECKÝ, J. Židovské svátky: Kalendář od Pesachu do Purimu, s. 63.

¹⁵² Srov. SPIEGEL, P. Kdo jsou Židé?, s. 188.

6.2 Masopust

Masopust, nebo také „Svátek hodování“, je třídní lidový svátek, který ačkoliv nemá mnoho společného s křesťanskou liturgií, je plně podřízen běhu liturgického roku – slaví se totiž během tří dní předcházejících Popeleční středě, kterou začíná čtyřicetidenní půst končící o Velikonocích.¹⁵³ Datum Masopustu je tedy pohyblivé a odvíjí se od data Velikonoc. Masopust, stejně jako židovský Purim, je obdobím veselí a hodování, doprovázené karnevalovými průvody, koledováním, ale také masopustními hrami. Pro masopust existují i další pojmenování, které se území od území liší, např. ostatky, fašank, končiny nebo voračky.¹⁵⁴ Před tři masopustní dny, tedy masopustní neděli, pondělí a úterý, bývá také řazen jeden den přípravný, a sice tzv. „tučný čtvrtek“, během kterého se konaly zabijačky s následnou hostinou. *„Panovalo přesvědčení, že o „tučný čtvrtek“ má člověk jíst a pít co nejvíce, aby byl celý rok při síle.“*¹⁵⁵

Počátky masopustních oslav lze nalézt již v římském období, během tzv. bakchanálií, tedy k oslavě boha vína a úrody – Bakcha, též známého jako Dionýsos. Proto také *„Bakchus, požívačný tlouštík, stále provází jako hlavní postava řadu našich masopustních oslav, podobně jako v jiných zemích Evropy.“*¹⁵⁶ Jedna z nejstarších zmínek o Masopustu v Čechách, jak píše Čeněk Zíbrt, je zachována v listech Vlacha Henrica de Isernia: *„V jednom listě vyzývá císař reholnice, aby v poslední dni masopustní, kteréž prý se přiblížili, oděly se po světsku, nalíčily se dostatečně a ve dne v noci po ulicích se sháněly a rozkošem se oddávaly.“*¹⁵⁷ Již zde je možné vyčíst jeho radostný, nezřízený i pohanský charakter, po kterém následuje období vážnosti, zdrženlivosti a křesťanský ctnostného života. Současně je z textu patrné, že masopust slavil nejen prostý lid, ale také vysoce postavené panstvo. *„Vždyť podle starých letopisců král Albrecht při masopustních radovánkách s omladinou vratislavskou tak se rozveselil, až si nohu zlámal.“*¹⁵⁸

6.2.1 Průběh slavení Masopustu

Výše jsem již uvedl, že samotným masopustním oslavám předcházela přípravný den, tzv. „tučný čtvrtek“. V tento den se pořádaly zabijačkové hody, tradičně se jedla vepřová

¹⁵³ Srov. VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 48.

¹⁵⁴ Srov. LANGHAMMEROVÁ, J. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, s. 8.

¹⁵⁵ VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 48.

¹⁵⁶ LANGHAMMEROVÁ, J. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, s. 15.

¹⁵⁷ ZÍBRT, Č. *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prstonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk*, s. 22.

¹⁵⁸ ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 136.

pečeně s knedlíkem a zelím, vše se zapíjelo pivem, a nechybělo ani sladké pečivo, např. sladké šišky a koblihy (viz obr. 27), které se s chutí pojídaly i v následujících masopustních dnech. „Šišky a koblihy odjakživa bylo masopustní jídlo. Místo slaviti masopust říkalo se: koblihy jísti.“¹⁵⁹

Hlavní masopustní zábava však začínala až o masopustní neděli. Tento den se opět jedlo dosyta, pilo, zpívalo i tancovalo až do ranních hodin. Stejně tomu bylo i o masopustním pondělí. Tento den se v mnoha vsích konal i tzv. „mužovský bál, kam neměla svobodná chasa přístup. Tancovali jen ženatí a vdané.“¹⁶⁰ Jinde se tento bál nazývá také „babský bál“ a tradice praví, že hospodyně by během něj měly při tanci skákat co nejvýše, aby i obilí a len vyrostly co nejvýše.¹⁶¹ Vyvrcholením celého svátku je masopustní úterý. V tento den se ve městech i na vesnicích konají karnevalové průvody (viz obr. 23), hrají se masopustní divadelní představení a opět panuje veselá atmosféra. Ačkoliv se ani o Masopustu, stejně jako o svátku Purim, fantazii ohledně kostýmu meze nekladou, existují zde i maškary tradiční, které mají dokonce předepsáno, jak se mají chovat, např. „medvěd, někdy vedený na řetězu medvědářem; klibna (šiml, kobyłka, koníček); brúna; jezdec na koni; Žid s pytlek na zádech; bába s nůši; kominík se žebříkem; kozel a řada dalších.“¹⁶²

Zábava o masopustním úterý končí zpravidla o půlnoci, kdy ponocný zatroubil na roh, načež byli všichni vyzváni, aby se rozešli domů, neboť nastala popeleční středa a s ní spojené období půstu.¹⁶³ Aneb jak píše Čeněk Zíbrt: „Masopust odevzdal žezlo Půstovi.“¹⁶⁴ S koncem Masopustu byl spojen i zvyk symbolického pochování vycpaného Masopusta nebo Bakchuse, pána ožralců (viz obr. 24). Podoba tohoto zvyku se místy různí, někde bylo zvykem jej pochovat ráno o Popeleční středě, jinde zas ještě o úterním večeru, proto uvádím jako příklad ten, jenž je zaznamenán z masopustních oslav v pražských pivovarech: „Odpoledne okolo pěti hodin skoro ve všech nákladních domech slavil se skvostně pohřeb tak řečeného Bacchusa. Tento zemřelý bůh ožralství byl v oděvu královském vložen na parádní postel, podle obyčeje nznak. Na místo krucifixu držel v ruce korbek a na hlavě místo královské koruny měl veliký věnec spletený z pŭlmázových sklenic. Okolo parádní postele stáli páni hosti obojího pohlaví, nutivše se, aby jejich

¹⁵⁹ ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 136.

¹⁶⁰ VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 48.

¹⁶¹ Srov. ULRYCHOVÁ, M. *Masopust v Postřekově* [online], poslední aktualizace 2007 [cit. 19. 3. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.folklorweb.cz/clanky/20070416.php>>.

¹⁶² Srov. VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 49.

¹⁶³ Tamtéž, s. 49.

¹⁶⁴ ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 141.

*tvářnosti smutné a truchlivé se býti zdály...*¹⁶⁵ Tak byly zakončeny oslavy Masopustu a nastala čtyřicet dní trvající doba postní, neboli také Quadragesima.

6.2.2 Symboly Masopustu

S Masopustem je spojeno mnoho symbolů, které by si zde zasloužily svou kapitolu. Jako dva nejvýznamnější z nich jsem zvolil maškary, které se v masopustních rejch objevovaly a vybrané lidové zvyky, které se v průběhu Masopustu praktikovaly

6.2.2.1 Maškary

Jak jsem již zmínil výše, masky mohou být o Masopustu rozmanité, avšak existují zde i tradiční maškary, které se také vyznačují specifickým chováním. Patří sem např. maškara medvěda vedeného medvědářem. Medvěd měl na sobě většinou kožich oblečený na ruby, který byl obalený hrachovinou. Medvědář vede medvěda na řetězu a v ruce má hůl nebo bič, aby jej krotil. „*Když přijdou do stavení, medvěd zatančí s domácí dcerou dvakráte dokola „na konopě a na len“.* Ve kterém domě by dívky s medvědem nezatančily, těm by se neurodily konopě ani len.“¹⁶⁶ Další maškarou je brůna, což je „*ozdobně a nákladně přestrojená kobyla, jakýsi netvor s podivnými rohy.*“¹⁶⁷ Jejím cílem bylo spíše strašit, než bavit. Jinak se jí také říká „klibna“. Mezi průvod maškar patřil také Žid s pytlím, do kterého bral vše, co sebrat mohl, protože byl věčně nespokojen se svou výslužkou. Tyto věci se pak také snažil prodat. Kominík zas chodil se žebříkem, mazal děti popelem a bral s sebou vše, co zůstalo v troubě. Maškara Masopusta zas často připomínala kašpara, neboť měla kostým zhotovený z mnoha barevných látek s červenou čepicí na hlavě. Mezi tradiční maškary dále patří bába, nevěsta, slamák, kat, turci, hasiči, vojáci i různí řemeslníci. Tradiční maškary mohou být v každém místě různé, ale vždy se navzájem doplňují a v průběhu své obchůzky předvádějí různé vtipné scény, kterými se snaží přihlížejícím vyčarovat úsměv na tváři.

6.2.2.2 Vybrané lidové zvyky

Mezi lidové zvyky během Masopustu patřilo např. *stínání kohouta* (viz obr. 25), které se mimo něj provádělo také o Velikonocích nebo posvícení. Tento zvyk je znám v řadě evropských zemí, přičemž v Čechách tomu bylo následovně: „*V ohradě se zavřel*

¹⁶⁵ ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 163.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 107.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 91.

*kohout s mladíkem, jemuž se zavázaly oči a do ruky dostal cep. Jím se snažil zděšeně pobíhajícího kohouta zasáhnout. Postupně se pak střídali v pronásledování nejen chlapci, ale i dívky, až byl kohout konečně udolán.*¹⁶⁸ Dnes se však od stínání živého kohouta upustilo a tradice byla nahrazena soutěžní zábavou, při níž se soutěžící snaží dřevěným mečem poslepu seknout maketu kohouta. Symbolicky se také popravovaly maškary medvěda nebo kobyly, protože v průběhu masopustní oslavy napáchaly nejvíce škody. Stejně tak dopadla i maškara Masopusta, který byl většinou symbolicky pohřben nebo utopen.

Dalším zvykem bylo o masopustním pondělí stavět tzv. *babský mlýn* (viz obr. 26), většinou slaměná budka připomínající mlýn, mající dva otvory. Součástí byla také malá přístavba, kam se schovala mladá děvčata. *„Za smíchu, povyku i hašteření mlynářská chasa pochytila 9 bab, jež vnesla do mlýna, aby za chvíli vyšlo 9 ukrytých děvčat, převlečených do jejich šatů.*¹⁶⁹ Mlýn zkrátka měnil staré na mladé.

6.3 Srovnání

Jak je z informací výše uvedených patrné, svátek Purim i Masopust jsou především „Svátky masek“. O svátku Purim se Židé převlékají do rozličných kostýmů, přičemž zde existují i kostýmy tradiční, představující hlavní protagonisty knihy Ester. V průběhu Masopustu existuje rovněž celá řada kostýmů, ať už jsou to např. kostýmy pohádkových bytostí nebo kostýmy tradiční, které tvoří hlavní masopustní rej a starají se o pobavení všech přihlížejících. Radostná karnevalová atmosféra plná hodování je hlavním znakem spojujícím oba svátky.

Oba svátky spojuje také tradice pořádání humorně pojatých divadelních představení. V judaismu mají tato představení tematiku jak purimové události zaznamenané v knize Ester, tak i dalších biblických příběhů. Masopustní hry se často zaměřují na tematiku venkovského života nebo na přechod z období hodování a radosti do období postění a vážnosti. Takovou hrou je např. i výše zmíněné pochování Bakchuse, utopení Masopusta, nebo také hra „Hádka Masopusta s Postem“.¹⁷⁰

¹⁶⁸ VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 49.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 49.

¹⁷⁰ Viz. ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 151-153.

7 DVA „SVÁTKY JARA“

Následující kapitola pojednává o židovském svátku Pesach a křesťanských Velikonocích. Komparací těchto dvou svátků jsem se již zabýval ve své bakalářské práci¹⁷¹, proto zde v následujících kapitolách zmíním jen ty nejpodstatnější informace, případně zde přidám informace, jež v bakalářské práci nezmiňuji.

7.1 Pesach

Pesach je jedním ze tří biblických poutních svátků, tedy společně se svátkem Sukot a Šavuot. Používají se pro něj i další názvy, např. „Svátek svobody“, který souvisí s osvobozením Židů z egyptského otroctví. *„Svátek Pesach nemá být pouze vzpomínkou na odchod z Egypta. Každý v každém věku a pokolení je povinen pohlížet na sebe tak, jako by on sám vyšel z Egypta. Všecko je založeno na zpřítomnění toho, co se tehdy stalo: ‚Nás vysvobodil Hospodin z Egypta!‘“*¹⁷² Dalším označením je „Svátek překročení“, což souvisí s poslední z deseti egyptských ran, které Bůh seslal, aby z onoho egyptského otroctví židovskému lidu pomohl. *„Když nastala půlnoc, pobil Hospodin v egyptské zemi všechno prvorozené, od prvorozeného syna faraónova, který seděl na jeho trůnu, až po prvorozeného syna zajatce v žalářní kobce, i všechno prvorozené z dobytka.“* (Ex 12:29) Domy, v nichž se ukrývali Izraelité, však „překročil“, neboť jejich dveře byly označeny krví beránka. Dále se svátku Pesach říká „Svátek macesů“, což je nekvašený chléb symbolizující odchod z Egypta, *„ke kterému došlo v takovém spěchu, že ani nebyl čas nechat těsto vykynout.“*¹⁷³ Mezi další názvy patří „Svátek beránka“, „Svátek jara“ nebo také „židovské Velikonoce“.

Svátek Pesach začíná 15. dne měsíce nisan, přičemž v diaspoře se slaví po dobu osmi dní, kde první dva a poslední dva dny jsou považovány za svátky a čtyři dny mezi nimi jsou polosvátky. V Izraeli trvá sedm dní, kde první a poslední den jsou sváteční a mezi nimi je pět polosvátků. Během svátečních dnů je třeba se zdržet veškeré práce, o polosvátcích jsou některé práce povoleny. První dva dny v diaspoře (první den v Izraeli) se pořádají slavnostní večere, které se označují jako sederové. *„Hlavním smyslem sederu je*

¹⁷¹ JANÍK, A. *Komparace svátku Pesach a Velikonoc*. Plzeň, 2012. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra filozofie.

¹⁷² BAUMANN, A., PRUDKÝ, M. *Co by měl každý vědět o židovství*, s. 66.

¹⁷³ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 17.

vyprávět dětem (a nejen jim) o východu z Egypta, připomenout si události dávné historie a poučit se z nich pro současnost. ¹⁷⁴

7.1.1 Průběh slavení Pesachu

Ještě před svátkem Pesach bývá zvykem důkladně uklidit celý dům od všeho kvašeného - chamecu, neboť o Pesachu se nic kvašeného nejen nesmí jíst, ale také se nic nesmí nacházet v domě. Všechny větší zásoby chamecu je třeba prodat nežidovským sousedům nebo se zamknou do sklepa.¹⁷⁵ S vyklížením domu je pak spojena i tradice *hledání chamecu*. Více v kapitole č. 7.1.2 „*Symboly svátku Pesach*“. Den před Pesachem se musí všichni prvorození mužského pohlaví držet tzv. *půst prvorozených*. Tento půst je připomínkou záchranu všech prvorozených židovských dětí při desáté egyptské ráně. Tento den platí zákaz práce, ženy však mají povoleno připravit vše, co je pro nadcházející sváteční dny nezbytné, tedy přípravu speciálního košer nádobí a příborů, ale také vaření svátečních pokrmů.

První dva dny svátku Pesach v diaspoře, popřípadě první den v Izraeli, se po tradičních bohoslužbách v synagogách, pořádají slavnostní večere, které se nazývají sederové (viz obr. 30). „*Tyto večere označujeme jako sederové večere, protože slovo seder znamená hebrejsky ‚řád‘ a tato večere má svůj po staletí ustálený průběh.*“¹⁷⁶ Základem sederové večere je nařízení Tóry, tedy učít děti o významu vysvobození židovského národa z egyptského otroctví. „*V onen den svému synovi oznámíš: ‚To je proto, co mi prokázal Hospodin, když jsem vycházel z Egypta.‘*“ (Ex 13:8) Večer začíná zapálením svíček a požehnáním svátečního dne nad pohárem vína – kiduš. Každý by měl dle předpisu vypít čtyři poháry vína a jeden pohár nechat symbolicky proroku Eliášovi (viz obr. 31). Těchto pět pohárů představuje pět Božích vyjádření týkajících se záchranu židovského lidu.¹⁷⁷ Během večere by se také měly sníst tři macesy, které připomínají tři praotce – Abrahama, Izáka a Jáкова. Podrobný průběh a složení sederové večere zmiňuji ve své bakalářské práci (s. 15-17), na kterou odkazuji na začátku kapitoly.

¹⁷⁴ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 18.

¹⁷⁵ Srov. STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 168.

¹⁷⁶ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 17.

¹⁷⁷ Viz. Ex 6:6-8.

Druhý den svátku Pesach začíná také tzv. počítání Omeru¹⁷⁸, což je období čtyřiceti devíti dnů předcházejících svátku Šavuot. V době, kdy stál jeruzalémský Chrám, bylo povinností přinést prvotinu - snop ječmenu z nové úrody jako oběť, teprve potom směli Židé jíst z nové sklizně.¹⁷⁹ Třetí až šestý den v diaspoře (druhý až šestý den v Izraeli) se označují jako polosvátky. V tyto dny je dovoleno vykonávat některé práce, platí však příkaz, že placená práce je zakázaná. Sedmý a osmý den v diaspoře (poslední sedmý den v Izraeli) jsou opět svátečními dny. Tyto dny se připomíná zázrak přechodu přes Rákosové moře, čímž bylo pro Židy potvrzeno osvobození z egyptského otroctví. Rovněž se tento den recituje modlitba k památce zesnulých – Jizkor, která se krom tohoto dne, jak jsem již psal v kapitolách výše, recituje jen na Jom kipur, Šmini aceret a Šavuot. Večer, kdy se na nebi objeví první tři hvězdy, je znamením ukončení svátku Pesach.¹⁸⁰

7.1.2 Symboly svátku Pesach

V této kapitole, pojednávající o symbolech svátku Pesach, jsem se rozhodl zmínit o podrobnějším průběhu tradice hledání chamecu, o pečení a významu macesu, ale také o dalších pokrmech, které jsou nedílnou součástí slavnostní sederové večere.

7.1.2.1 Hledání chamecu a pečení macesu

Tradice hledání chamecu je spojena s úklidem domu od všeho kvašeného. Během úklidu bývá zvykem dát stranou alespoň deset malých kousků chamecu, které se následně ukryjí po celém domě. Když se setmí, zapálí si každý člen rodiny svíčku a společně pátrají po ukrytých chamecových kouscích. Když jsou všechny kousky nalezeny, nechají se spálit. Po hledání je také zvykem recitovat prohlášení, jímž se Žid vzdává všech případných kousků chamecu, které mohl v domě přehlédnout: „*Všechen chamec nebo kvašené, ať už jsem je našel nebo ne, ať už jsem je viděl nebo ne, ať už jsem je odnesl nebo ne, ať je zrušeno a stane se ničím, jako prach země.*“¹⁸¹

Během svátečních dnů je vše kvašené pečivo – chamec, nahrazeno nekvašenými chleby – macesy (viz obr. 28). Macesy nejsou jen základním svátečním pokrmem o svátku Pesach, jsou také symbolem soužení i vysvobození židovského národa. Je pět druhů obilovin, ze kterých je možné upéct maces – pšenice, ječmen, žito, oves a špalda. „*Pouze*

¹⁷⁸ Omer doslova znamená svazek obilí nebo snop. Viz. Lv 23:9-16.

¹⁷⁹ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 23.

¹⁸⁰ Srov. STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 189.

¹⁸¹ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 260.

z nich může vykynout chamec. A přitom jen z nich můžeme péct macesy.“¹⁸² Doba přípravy na maces, od smíchání s vodou po vsazení do pece, musí být kratší než 18 minut, protože nemůže vzniknout chamec.

7.1.2.2 Pokrmy o sederové večeři

Kromě macesů se při slavnostní sederové večeři objevují na stole i další pokrmy, které mají svůj specifický symbolický význam (viz obr. 29). Prvním z nich je *zroa* – opečená kost s masem, která má představovat pesachového beránka, který se obětoval v době existence Chrámu. Druhým pokrmem je *bejca* – vařené vejce, které připomíná zničení Chrámu. Třetím pokrmem je *maror* – hořké byliny, které symbolizují těžký život židovského lidu v egyptském otroctví. Čtvrtým pokrmem je *charoset* – sladká omáčka, která představuje maltu, se kterou Židé v Egyptě pracovali. Pátým pokrmem je *karpas* – zelenina nebo vařený brambor, což má také připomínat zotročení a práci s hlinou. Poslední součástí sederového stolu je *mej melach* – miska slané vody, která symbolizuje slzy i rozdělení Rákosového moře.¹⁸³

7.2 Velikonoce

Velikonoce, které jsou v křesťanském pojetí oslavou zmrtnýchvstání Ježíše Krista, jsou nejvýznamnějším křesťanským svátkem, neboť jsou základem všech ostatních křesťanských svátků, které se právě od Velikonoc odvíjí. „*Jak teologicky, tak historicky vyrostl celý liturgický rok z velikonočního spasného činu Kristova a jeho slavení.*“¹⁸⁴ Pro nekřesťanskou část populace jsou Velikonoce spíše oslavou příchodu jara. Jedná se o pohyblivý svátek, který se slaví vždy v neděli po prvním jarním úplňku a datum tak kolísá mezi 22. březnem a 25. dubnem. Dříve se Velikonoce slavily v den židovského Pesachu, který však nabyl pro křesťany nového rozměru, jak píše svátý Pavel: „*Odstraňte starý kvas, abyste byli novým těstem, vždyť vám nastal čas nekvašených chlebů, neboť byl obětován náš velikonoční beránek, Kristus. Proto slavme Velikonoce ne se starým kvasem, s kvasem zla a špatnosti, ale s nekvašeným chlebem upřímnosti a pravdy.*“ (1K 5:7-8)

Velikonocím předchází čtyřicetidenní doba postní (Quadragesima) která trvá do Zeleného čtvrtka. Poté začíná základní jádro Velikonoc, tzv. velikonoční triduum, což je období tří dnů, které předchází nedělnímu Božímu hodu velikonočnímu, tedy dni Kristova

¹⁸² DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 16.

¹⁸³ Srov. DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendář od Pesachu do Purimu*, s. 20.

¹⁸⁴ ADAM, A. *Liturgický rok*, s. 62.

zmrtvýchvstání. Velikonoční triduum začíná již večerem o Zeleném čtvrtku (den památky Poslední večeře Páně), pokračuje Velkým pátkem (den ukřižování Ježíše Krista), Bílou sobotou (den Ježíšova uložení do hrobu) a končí výše zmíněnou nedělí Zmrtvýchvstání Páně. Po velikonočním triduu následuje padesátidenní doba velikonoční (Pentekoste), která trvá do Letnic, tedy do neděle Seslání Ducha svatého.

7.2.1 Průběh slavení Velikonoc

Na základě časového rozložení velikonočního svátku, které jsem uvedl výše, je patrné, že přípravou na Velikonoce je doba postní, která začíná Popeleční středou. Název je spojen s obřadem udílení popelce: „*O Popeleční středě žehnal kněz věřícím a na čele jim svěceným popelem značil křížek.*“¹⁸⁵ Jelikož se tento den ráno na některých místech konala i zakončující masopustní tradice pohřbívání Masopusta, „*chodil na Popeleční středu po domech směšně oblečený muž s rozsvícenou lucernou a vysvětloval, že hledá ztracený masopust.*“¹⁸⁶ Často pak byl tento člověk obdarován zbytky z masopustní oslavy. Čtyřicetidenní dobu postní odděluje od Velikonoc ještě šest postních nedělí, z nichž každá má své specifické označení i tradice. Výkladem těchto postních nedělí jsem se již zabýval ve své bakalářské práci (s. 23-24), proto je zde již nebudu zmiňovat.

Po šesté postní neděli začíná poslední týden čtyřicetidenního období před Velikonocemi, a sice tzv. pašijový týden, jehož součástí je i velikonoční triduum. Prvním významným dnem pašijového týdne je Sazometná, případně Škaredé středa. Sazometnou se označuje proto, že se tento den konal úklid a důkladně se vymetaly komíny¹⁸⁷, zatímco škaredou se označuje na základě pověry, že se Jidáš škaredil na Krista, a proto „*kdo by se o tomto dni mračil, by se škaredil po všechny středy v roce.*“¹⁸⁸ Dalším dnem je Zelený čtvrtek. „*Toho dne se měla jíst zelená strava (špenát, různé druhy zelí), aby byl člověk celý rok zdrav.*“¹⁸⁹ Večerní mši o Zeleném čtvrtku začíná velikonoční triduum, přičemž se rovněž naposledy rozezní kostelní zvony, a to až do Bílé soboty, neboť takzvaně „odlétají do Říma“. O Velkém pátku se drží hluboký smutek, neboť tento den se připomíná Ježíšovo ukřižování. Také se věřilo, že se o tomto dni na krátkou dobu otevírá země i skály, v nichž jsou ukryty poklady. To může mít souvislost s událostí, kdy Ježíš skonal na kříži: „*A hle,*

¹⁸⁵ VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 50.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 50.

¹⁸⁷ Srov. VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 84.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 84.

¹⁸⁹ VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 55.

chrámová opona se roztrhla v půli od shora až dolů, země se zatřásla, skály pukaly.“ (Mt 27:51) O Bílé sobotě se opět rozezněly kostelní zvony a bylo tradicí, že se tento den světil před vchodem kostela velký oheň, po jehož posvěcení si z něj lidé brali domu žhavý oharek, s jehož pomocí zažehli oheň u sebe doma. Z ohořelých polínek bylo také zvykem dělat křížky, které se dávaly do pole, aby byla dobrá úroda.¹⁹⁰ S koncem tohoto dne je ukončena i doba postní a začíná období radosti.

Neděle Zmrtvýchvstání Páně, nebo také Boží hod velikonoční, je největší slavností křesťanského liturgického roku. Je prvním dnem padesátidenní doby velikonoční (též Pentekosté, velký velikonoční oktáv) a malého velikonočního oktávu, v jehož průběhu slaví křesťané Kristovo vzkříšení a vítězství nad smrtí. Tento den se v kostelech světi velikonoční pokrmy, např. mazanec (viz obr. 32), beránek, chléb, vejce i víno. „*Ve východních Čechách obětoval hospodář kus svěceného mazance, vejce a víno zahradě, poli a studni, aby byla dobrá úroda, hojnost ovoce a zdravá pitná voda.*“¹⁹¹ Z pohledu lidové tradice se nejvýznamnějším dnem z malého velikonočního oktávu stalo Pondělí velikonoční. Tento den se koná velikonoční hodování (viz obr. 34), koledování a tradiční chození s pomlázkou. „*Velikonočnímu pondělí se proto přezdívalo Mrskaný pondělek nebo Pomlázkové hody.*“¹⁹² Malý velikonoční oktáv končí o první neděli po Velikonocích, zvané Bílá neděle, neboť „*mnohde nosili toho dne novokřtěnci naposledy bílé křestní roucho.*“¹⁹³ Dalších sedm nedělí velikonočních jsou pak součástí velkého velikonočního oktávu, který je zakončen slavností Soslání Ducha svatého, tedy Letnicemi.

7.2.2 Symboly Velikonoc

Mezi nejvýznamnější symboly Velikonoc, o kterých v této kapitole pojednám, patří velikonoční beránek, pomlázka a malovaná vejce neboli kraslice. Ve své bakalářské práci (s. 28-31) pak dále zmiňuji řehtačky, kuřátko a velikonočního zajíčka, velikonoční pečivo (mazanec, jidášky) i další pokrmy.

¹⁹⁰ Srov. VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 56-57.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 57.

¹⁹² VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 92.

¹⁹³ VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 58.

7.2.2.1 Velikonoční beránek

Beránek symbolizuje v křesťanské tradici čistotu, nevinnost i poslušnost vůči Bohu. Je také symbolem Ježíše Krista „Beránka Božího“¹⁹⁴: „Zmrtvýchvstalý Kristus byl symbolizován beránkem s vítěznou korouhví. Stejný význam měl i bílý praporec s červeným křížem. Beránka doplňovaly na znamení mučednictví palmové ratolesti nebo řecká písmena alfa a omega, symbolizující život věčný.“¹⁹⁵ Dříve bylo zvykem mít během velikonočního hodování, podobně jako v židovské tradici, masitého pečeného beránka. Postupem času byl tento zvyk nahrazen beránkem z kynutého nebo piškotového těsta (viz obr. 33).

7.2.2.2 Pomlázka

Pomlázka (viz obr. 35) je spletené vrbové nebo březové proutí, které je zdobeno barevnými stuhami. Je součástí tradice, při níž hoši o Pondělí velikonočním chodí koledovat k příbuzným, přátelům i neznámým lidem a šlehat všechna děvčata, která po cestě potkají, aby byla stále mladá a krásná. Název pomlázka totiž souvisí s „*podstatným jménem ,pomlazení‘ odvozeným od slovesa ,pomlázeti sie‘, vztahujícím se k staročeskému přídavnému jménu ,mlazší‘ – mladší.*“¹⁹⁶ Naši předci věřili, že se v těchto čerstvě uříznutých prutech břízy, vrby a dalších stromů skrývá životadárná omlazující a uzdravující síla. V různých místech se pomlázka označuje jinými jmény, např. „*houdovačka, šlaháčka, mrskačka, tatarec, korbáč, žíla, kocar, binovačka*“¹⁹⁷ Výslužkou při koledování a vyšlehání bývá krom skleničky alkoholického nápoje také sladkost, pečivo, drobný peníz nebo malované vajíčko.

7.2.2.3 Malovaná vajíčka

Malovaná vajíčka neboli kraslice (viz obr. 36), které jsou obvyklou součástí výslužky při velikonočním koledování, mají velmi dlouhou tradici. Jedna lidová legenda vysvětluje její vznik takto: „*Když Ježíš se svatým Petrem chodili po světě, přišli do jednoho statku a poprosili hospodyni o kousek chleba. Ta však neměla v celém stavení ani skývu. V tom uslyšela kdákání slepice, seběhla ke kurníku a našla vejce. Upekla ho v teplém popelu a jím nakrmila oba pocestné. Když odešli, chtěla smést koštětem pohozené*

¹⁹⁴ Srov. J 1:36.

¹⁹⁵ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 206-207.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 249.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 252.

skořápky. *Jaké bylo její překvapení, když uviděla, že se proměnily ve zlato. Selka potom každého pocestného častovala vejci, ale žádná skořápka se ve zlato neproměnila. Časem začala vejce rozdávat na výroční den návštěvy oněch dvou pocestných.*¹⁹⁸ Nejčastěji se ke zdobení kraslic používala červená barva, která symbolizovala Ježíšovu krev, kterou prolil pro spásu lidstva.¹⁹⁹ Dnes se však používají k malování vajíček barvy různé, dokonce se vyvinula i celá řada dalších zdobných technik, jako např. voskování, vyškrabování, drátkování, děrování nebo polepování.

7.3 Srovnání

Oba svátky jara, jak židovský Pesach, tak křesťanské Velikonoce, jsou nejdůležitějšími náboženskými svátky, neboť jsou připomínkou událostí spásy. Během Pesachu se připomíná záchrana Židů z egyptského otroctví, zatímco během Velikonoc se připomíná Kristova vykupitelská oběť za naše hříchy a jeho vítězství nad smrtí skrze vzkříšení. Kristovo vzkříšení o Neděli velikonoční lze rovněž chápat jako prvotiny, neboť jak se píše v Bibli: „*Avšak Kristus byl vzkříšen jako první z těch, kdo zesnuli.*“ (1K 15:20) K tomuto křesťanskému výkladu prvotin můžeme přirovnat i židovskou tradici v rámci svátku Pesach, tedy počítání omeru, kdy bylo zvykem obětovat prvotiny z nové úrody obilí, aby bylo možné z této úrody jíst.

Společným oběma svátkům je též symbol beránka. V židovské tradici symbolizoval beránek každého člena izraelského národa jako „*člena Božího stáda, kde Bůh vystupuje jako pastýř.*“²⁰⁰ Krev beránka, kterou byly označeny dveře Izraelitů při desáté egyptské ráně, pomohla ochránit jejich prvorozené, zatímco všichni ostatní prvorození byli pobiti. Beránek byl v judaismu také nejčastější obětí, kterou Židé přinášeli Bohu. Je součástí pokrmů při sváteční sederové večeři, a to v podobě pečené kosti. V křesťanském pojetí představuje beránek Ježíše Krista, „*Beránka Božího*“. „*Někdy bývají jako ovce zobrazováni i apoštolé. Kristus v podobě beránka stojí uprostřed nich.*“²⁰¹ Pečený masitý beránek byl součástí i velikonočních hostin, nakonec byl však vystřídán beránkem z těsta. Z pokrmů je oběma svátkům společné také vejce. Zatímco v judaismu připomíná zničený Chrám, v křesťanství představuje zapečetěný hrob, který v sobě ukrývá život (Ježíšovo

¹⁹⁸ VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 58.

¹⁹⁹ Srov. VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 230.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 206.

²⁰¹ Tamtéž, s. 207.

spočinutí v hrobě a jeho následné vzkříšení). Vejce zde slouží také jako výslužka koledníkům a v obou případech je vejce symbolem nového života.

8 DVA „LETNÍ SVÁTKY“

Kapitola, kterou jsem nazval „Dva letní svátky“, pojednává o židovském svátku Šavuot a křesťanském svátku Letnice. Důvodem k tomuto názvu byl fakt, že oba tyto svátky připadají často svým začátkem slavení na měsíc červen, tedy do letního období. Oba svátky se slaví padesátý den po svátcích jara – po Pesachu a Velikonocích, proto je můžeme označit také jako Pentecost²⁰² (padesátý den).

8.1 Šavuot

Šavuot je posledním ze tří biblických poutních svátků, společně se svátkem Sukot a Pesach, které popisují v kapitolách výše. Jedná se o dvoudenní svátek v diaspoře a jednodenní v Izraeli, který se slaví padesátý den po svátku Pesach, tedy 6., případně 7. den měsíce sivan. V Tóře se Šavuot označuje jako „Svátek týdnů“, což vychází ze sedmi týdnů, které se počítají od druhého dne Pesachu do samotného Šavuotu. Tento den se „*vyzdobují synagogy po celém světě květinami a větvíčkami.*“²⁰³ (viz obr. 38) Toto zdobení má připomenout původní zemědělský charakter svátku, z něhož se také odvozuje označení „Svátek sklizně“. To souvisí s obdobím počítání omeru, při němž se obětovaly prvotiny ze sklizně jako dar Bohu. „*Odpočítáš si sedm týdnů. Od chvíle, kdy přiložíš srp ke stojícímu obilí, začneš počítat sedm týdnů. Pak budeš slavit Hospodinu, svému Bohu, slavnost týdnů. Dáš dobrovolně podle své možnosti z toho, v čem ti Hospodin, tvůj Bůh, požehná.*“ (Dt 16:9-10)

Šavuot se také označuje jako „Svátek darování Tóry“, neboť je také oslavou události přijetí Tóry (viz obr. 37), kterou Mojžíš obdržel od Boha na hoře Sinaj sedm týdnů po odchodu z Egypta.²⁰⁴ S tím pak souvisí název „Svátek přísahy“, kdy Židé přísahali věrnost Bohu i jeho Tóře a Bůh naopak přísahal, že tento svůj vyvolený národ nevymění za žádný jiný.²⁰⁵ „*Avšak nejen s vámi uzavírám pod kletbou tuto smlouvu, jak s tím, který tu dnes s námi stojí před Hospodinem, naším Bohem, tak s tím, který tu dnes s námi není.*“ (Dt 29:13-14)

²⁰² Srov. WEISER, X. F. *Handbook of Christian Feasts and Customs*, s. 247.

²⁰³ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 199.

²⁰⁴ Srov. Ex 19-20.

²⁰⁵ Srov. LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 289.

8.1.1 Průběh slavení svátku Šavuot

Samotnému svátku Šavuot předchází dlouhé období sedmi týdnů, tzv. období počítání omeru, které začalo druhého dne svátku Pesach. Toto původně zemědělské období sklizně se dříve neslo v duchu radostné atmosféry. Po zničení Chrámu, kdy nebylo možné přinášet oběť prvotin sklizně, bylo počítání omeru sice zachováno jakožto příkaz Tóry, ale atmosféra již je ve znamení smutku a jsou zakázány sňatky. „*Kdysi v oné době prý padlo za oběť epidemii 24 tisíc žáků slavného rabiho Talmudu – rabiho Akiby. Ta konečně ustoupila 33. den. Přesto i po ní se událo mnoho smutného: ve středověku během křižáckých výprav byly ničeny velké židovské obce v Německu, v sedmnáctém století byli pronásledováni a zabijeni Židé Bohdanem Chmelnickým v Polsku.*“²⁰⁶ V tomto období sedmi týdnů se tedy Židé na znamení smutku neholí ani si nestříhají vlasy. Výjimkou je pouze 33. den, který se nazývá *Lag ba-omer*. Tento den je dnem slavnostním, neboť tehdy v tento den skončila ona pohroma, jež postihla žáky rabiho Akiby. V tento den je povoleno uzavírat sňatky, stříhat se i holit se. Poté opět následuje období smutku trvající až do svátku Šavuot.

Večer, na svátek Šavuot, začíná tradice celonočního studia Tóry, zvaná *tikun*. Scott-Martin Kosofsky uvádí přirovnání, že svátek Šavuot je svatebním dnem, v němž děti Izraele jsou nevěstou, a Tóra je jejich ženichem.²⁰⁷ Tóra se studuje až do ranních hodin, a poté se koná ranní bohoslužba. Během dne se jí převážně mléčné pokrmy, což vysvětlím v kapitole č. 8.1.2 „*Symboly svátku Šavuot*“. Setkat se můžeme i s medovými koláčky či masitým pokrmem zvaným *kreplach*, což jsou taštičky z těsta plněné směsí kuřecího masa, jater a smažené cibulky.²⁰⁸ V průběhu svátku Šavuot je zvykem číst také příběh z knihy Rút, jehož poselstvím je důkaz možnosti, že i pohan může přijmout židovskou víru, a rovněž také důraz na věrnost k Bohu i bližním.²⁰⁹ V Izraeli se vše koná v jeden den, v diaspoře se čtení knihy Rút koná druhého dne. V dobách Chrámu bylo zvykem tento den přinášet i oběť zvanou *bikurum*, což je sedm druhů plodin, kterými dle Tóry oplývá země Izraele. „*Vždyť Hospodin, tvůj Bůh, tě uvádí do dobré země, do země, [...] kde roste pšenice i ječmen, vinná réva, fíkoví a granátová jablka, do země olivového oleje a medu...*“ (Dt 8:7-8) Velmi neobvyklou obětí v dobách Chrámu byly také dva kvašené chleby. To bylo na rozdíl od Pesachu, kdy bylo vše kvašené zakázáno, o Šavuotu povinností.

²⁰⁶ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 200.

²⁰⁷ Srov. KOSOFSKY, S. M. *The Book of Customs: A Complete Handbook for the Jewish Year*, s. 165.

²⁰⁸ Srov. STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 211.

²⁰⁹ Srov. Rt 1-4.

„Přinesete ze svých sídlišť chléb k oběti podávání; budou to dva chleby ze dvou desetin éfy bílé mouky, budou upečeny kvašené, jakožto prvotiny Hospodinu.“ (Lv 23:17)

8.1.2 Symboly svátku Šavuot

Nejvýznamnějšími symboly svátku Šavuot, o nichž tato kapitola pojednává, je především důraz na konzumaci mléčných pokrmů, ale také celonoční studium Tóry, kterému se říká tikun.

8.1.2.1 Mléčné pokrmy

Stejně jako je tomu i u všech ostatních židovských svátků, tak i v průběhu Šavuotu má jídlo zvláštní význam. Konzumují se především mléčné pokrmy, ale také např. medové koláčky a běžně se k tomu uvádějí tři důvody. Prvním důvodem je přijetí Tóry na Sinaji židovským lidem „*se stejnou dychtivostí, s jakou pije dítě mléko.*“²¹⁰ Druhým důvodem jest, že po darování Tóry dorazili Židé do země zaslíbené, která je plná mléka a medu. Třetím důvodem, proč se tento den jí převážně mléčné pokrmy, je připomínka, že společně s Tórou začali Židé dodržovat oddělení masitých a mléčných pokrmů a spolu s tím také pravidla košerování. „*Ihned po přijetí Tóry Židé zjistili, že všechny jejich nádoby nejsou košer, protože byly užívány na mléko i maso. Proto dokud své nádoby nevykošerovali nebo neudělali nové, museli žít z ovoce, zeleniny a mléčných výrobků.*“²¹¹

8.1.2.2 Tikun

Po večerní bohoslužbě je zvykem celou první noc svátku Šavuot věnovat studiu Tóry. Této tradici se říká *tikun* a její význam spočívá v připomenutí tří dnů, během nichž se Židé připravovali na přijetí Tóry. V den darování Tóry však na mnohé dolehl spánek a Mojžiš je musel probudit a následně dovést k úpatí hory Sinaj. „*Tikun (což znamená také „odškodnění“)* slouží k tomu, aby pochybení našich předků byla napravena, a proto v tuto noc nespíme.“²¹²

8.2 Letnice

Letnice jsou pohyblivým svátkem, který je stanoven na neděli, padesátý den po Velikonocích. Jejich datum tak kolísá mezi 10. květnem a 13. červnem. „*Také si jim říkalo*

²¹⁰ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 202.

²¹¹ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 293.

²¹² STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 210.

*rozalíe, neboť o svatodušní neděli byly všechny oltáře bohatě zdobeny květy, především růžemi.*²¹³ (viz obr. 40) Letnice jsou završením velikonočních oslav, jsou poslední nedělí velkého velikonočního oktávu, který započal nedělí Zmrtvýchvstání Páně. Ještě před samotnými Letnicemi, konkrétně čtyřicet dní po Velikonocích, se slaví svátek Nanebevstoupení Páně. Během těchto čtyřiceti dní od svého vzkříšení se Kristus zjevoval apoštolům, než byl vzat na nebesa: „... po čtyřicet dní se jim dával spatřit a učil je o království Božím. [...] Po těch slovech byl před jejich zraky vzat vzhůru a oblak jim ho zastřel.“ (Sk 1:3,9)

Deset dní po svátku Nanebevstoupení Páně, na Letnice, si připomínáme událost Soslání Ducha svatého na apoštoly (viz obr. 39), neboli také Boží hod svatodušní. *„Když nastal den Letnic, byli všichni shromážděni na jednom místě. Náhle se strhl hukot z nebe, jako když se žene prudký vítr, a naplnil celý dům, kde byli. A ukázaly se jim jakoby ohnivé jazyky, rozdělily se a na každém z nich spočinul jeden; všichni byli naplněni Duchem svatým...“* (Sk 2:1-4) Proto se Letnicím říká také „svatodušní svátky“. Svátkem Soslání Ducha svatého končí po padesáti dnech doba velikonoční. Objevila se také snaha připodobnit tento svátek k Velikonocím, díky čemuž bylo k Božímu hodu svatodušnímu připojeno i svatodušní pondělí.

Nejstarší písemnou zprávu o slavení Letnic v Čechách zaznamenal kronikář Kosmas, jak uvádí Čeněk Zíbrt: *„Kníže Břetislav vyháněl pryč l. 1092 ze země české všechny čarodějníky, hadače a věštce pohanské. Vykorenil též také obyčeje pověrečné, které vesničané, posud polou pohané, o letnicích v outerý nebo ve středu zachovávali, přinášejíce dárky k studánkám, oběti zabíjeli a zlým duchům obětovali.*²¹⁴ Na základě této zprávy je patrné, že se kníže Břetislav II. ještě téhož roku, co usedl na český trůn,²¹⁵ snažil se v českých zemích potlačit pohanské zvyky mezi prostými lidmi a prosadit křesťanské rity, které sám vyznával.

8.2.1 Průběh slavení Letnic

Než přejdu k průběhu slavení Letnic, přiblížím zde ještě některé tradice spojené s oslavou svátku Nanebevstoupení Páně, který Letnicím deset dní předchází. Svátek

²¹³ VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 64.

²¹⁴ ZÍBRT, Č. *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk*, s. 115.

²¹⁵ Období vlády knížete Břetislava II. trvalo od roku 1092 do roku 1100.

Nanebevstoupení Páně je v některých křesťanských zemích dnem pracovního klidu (např. Rakousko, Německo, Belgie, Nizozemsko, Švýcarsko, Lichtenštejnsko, skandinávské země, Haiti, Island, Indonésie, atd.)²¹⁶ Na tento den během bohoslužby připadá řada tradic, které se datují již od středověku, např.: „*Po evangeliu se Kristův obraz či socha vyťahovaly vzhůru ke klenbě kostela, na věřící někdy z výše padalo kvítí či zrní symbolizující Kristovo požehnání lidem.*“²¹⁷

V předvečer svátku Božího hodu svatodušního, kdy se slaví událost Soslání Ducha svatého, se během církevního obřadu koná svatodušní vigilie. Tato bohoslužba trvá dlouho do noci a klade důraz na souvislost Velikonoc a Letnic. Dříve se kromě církevních obřadů pořádaly také hostiny provázené zpěvem i tancem. Bylo také zvykem den před svátkem uklidit celé stavení a vyzdobit jej květy. Se svatodušními svátky se pojily také četné pověry, které byly často spojené s nadpřirozenými silami, především čarodějnictvím. „*V podvečer vycházeli chasníci na náves a práskáním bičů zaháněli čarodějnice.*“²¹⁸ Bylo také zvykem tento den pořádat, pro mladé hochy velmi neoblíbené obchůzky hranic hospodářské půdy nebo obcí, při nichž se kontrolovalo, zda jsou hraniční kameny či ohrady v pořádku a na svých místech. „*Mnohde bylo totiž zvykem, že u významných mezníků dostávali chlapci výprask, protože tak prý bylo zaručeno, že si budou přesně pamatovat, kde hranice leží.*“²¹⁹

Svatodušnímu pondělí dominují především lidové tradice. Nejvýznamnější z těchto tradic je tzv. „jízda králů“, která je známá po celé Evropě a od roku 2011 je zapsána na seznamu Mistrovských děl ústního a nehmotného dědictví lidstva UNESCO.²²⁰ O této tradici blíže pojednám v kapitole č. 8.2.2 „*Symboly Letnic*“. Další tradicí bylo tzv. „střilení ku ptáku“. Také tato tradice je známá v mnoha jiných zemích. Průběh této tradice spočívá v upevnění původně živého, později však již jen dřevěného ptáka, na kterého se pak střílelo z luků, kuší či pušek. Ten, kdo ptáka sestřelil první, stal se králem střelců a směl nosit na krku stříbrný medailonek neboli stříbrného ptáka.²²¹

²¹⁶ *Feast of the Ascension* [online], poslední aktualizace 28. 2. 2014, 23:58 [cit. 21. 3. 2014], Wikipedia: The Free Encyclopedia. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Feast_of_the_Ascension>.

²¹⁷ VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčaje*, s. 62.

²¹⁸ Tamtéž, s. 64.

²¹⁹ Tamtéž, s. 64.

²²⁰ Viz. *Ride of the Kings in the south-east of the Czech Republic*, poslední aktualizace 2011 [cit. 21. 3. 2014], UNESCO. Dostupné z WWW: <<http://www.unesco.org/culture/ich/en/RL/00564>>.

²²¹ Srov. VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčaje*, s. 66.

8.2.2 Symboly Letnic

Tradičním a nejvýznamnějším lidovým symbolem Letnic je tzv. „jízda králů“. Ačkoliv se tato tradice dříve konala a stále koná v mnoha zemích, zaměřím se zde pouze na její popis v zemích českých. Druhým symbolem Letnic je pak stavění májů, které ačkoliv se dnes tradičně staví nejčastěji 30. dubna či 1. května, na některých místech se můžeme setkat se stavěním máje právě o Letnicích.

8.2.2.1 Jízda králů

Lidová tradice nazvaná „Jízda králů“ (viz obr. 41), která se koná o svátcích svatodušních, měla původně u křesťanských církví negativní ohlas a stejně jako ostatní pohanské tradice se jí snažila potlačit. Čeněk Zíbrt to dokládá církevním zákazem, který byl ustanoven roku 1595: „*Na rusadlnie sviatky podle starého obyčeje králov stavěti, tance vyvázeti... zakázáno bude.*“²²² I přes tento zákaz se tato tradice dochovala až do dnešní doby.

Jízda králů v mnohém připomíná masopustní průvod a má rysy divadelního představení. Základním schématem této tradice je přestrojení jednoho mladíka za krále. „*Král býval ustrojen různě, v jednom průvodu celý v bílém, na hlavě měl korunu z pozlaceného plechu a v ruce palaš s červenými stuhami, v jiném byl oblečen do honosného slováckého kroje, na hlavě věnec z kvítí, přepásán byl dvěma pentlemi.*“²²³ Se svou družinou, která bývá obvykle tvořena praporečnickem, jezdci se šavlemi, vyslancem, vyvolávači, výběřčím s pokladnicí na dary, katem, knězem, sluhou, žábou a dalšími, má pak král za úkol hledat vhodnou nevěstu nebo jezdí rovnou s královnou. Celý královský průvod chodí po obcích, předvádí vtipné či káravé scénky a vyvolávači prosí o příspěvek do pokladnice: „*Na krála, pani matko, na krála! Máme krála poctivého, ale chudobného.*“²²⁴ Pokud se někde potkají dva královské průvody, dojde obvykle k boji. „*Sjely-li se dva průvody v dědině, hleděli jedni druhým krále uloupit. Podařilo-li se jim to, král odveden byl do zajetí a musil být dosti draze vykoupen.*“²²⁵ Na některých místech se také konala poprava žáby katem nebo honění krále vojáky na koních. Celý průvod je pak zakončen radostným hodováním, zpěvem i tancem.

²²² ZÍBRT, Č. *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk*, s. 116.

²²³ VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 64.

²²⁴ ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 350.

²²⁵ Tamtéž, s. 350.

8.2.2.2 Stavění máje

Tradice stavění máje (viz obr. 42), kterou představuje vysoký strom, jenž je s výjimkou horní části zbaven všech větví i kůry, je u nás doložena již v roce 1422, kdy na základě postavení máje a vzájemného slibu získal hoch dívku za svou ženu, přičemž byl tento svazek uznán i církevním soudem.²²⁶ Jako lidový zvyk o Letnicích bylo stavění máje zaznamenáno roku 1579 Janem Mirotickým, jak píše Čeněk Zíbrt: „*Téhož času mládenci do vsi celé stromoví smrkové neb sosnové vnášejí, kteréž z dŭlu oklestíce, vrchní ratolesti zrcadly, sklenicemi, věnci a plíšky zlata věncového blyštícími se ozdobují a strom ten do země vetknouce, přes celé léto tak ho státi nechávají.*“²²⁷ Je zvykem májku první noc chránit, aby ji nikdo cizí neskácel a neodnesl či ji nějak jinak nepoškodil. Věřilo se totiž, že májka má ochrannou moc proti zlým duchům a čarodějnicím. „*Podle lidových zkazek létají té noci čarodějnice na ohnivých pometlech a škodí lidem i dobytku. Na ochranu prý se staví máj, který (zejména s jasanovým vrcholem) zahání nečisté duchy pekelné a čarodějné jejich tanečnice...*“²²⁸

8.3 Srovnání

Svátek Šavuot a Letnice mají mnoho společného. To, co je nejvíce spojuje, je jejich původní zemědělský charakter a především doba slavení, která nastává v případě Šavuotu padesátý den po Pesachu a v případě Letnic padesátý den po Velikonocích. Jediným rozdílem je zde atmosféra v průběhu oněch sedmi týdnů mezi danými svátky. Zatímco v judaismu je období sedmi týdnů ve znamení smutku, a to v důsledku nešťastných událostí, které se v průběhu této doby udály (s výjimkou 33. dne – Lag ba-omer), tak v křesťanské tradici je období sedmi týdnů radostné, neboť v něm křesťané slaví Kristovo vzkříšení, nanebevstoupení a následně také padesátý den svátek Seslání Ducha svatého, při němž Kristus jako Duch svatý sestoupil na apoštoly a ti začali konat zázraky a uzdravovat nemocné. V židovské tradici došlo padesátého dne k jiné významné náboženské události – toho dne totiž přijali Židé skrze Mojžíše na sinajské hoře od Boha Tóru a vzájemně si přísahali věrnost. V průběhu obou svátků se také zdobí synagogy i kostely květinami a zelenými ratolestmi. Jistou podobnost pak lze spatřit i mezi židovskou tradicí celonočního studia Tóry – tikun a křesťanskou tradicí celonoční svatodušní vigilie, jejichž cílem bylo přeneseně řečeno udržet člověka v bdělosti ve víře a připravenosti k životu.

²²⁶ Srov. ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*, s. 276.

²²⁷ Tamtéž, s. 276.

²²⁸ Tamtéž, s. 274.

9 DVA „PRVOTNÍ SVÁTKY“

Poslední kapitola práce pojedná o dvou významných svátečních dnech, a sice o židovském šabat a křesťanské neděli. Oba tyto svátky lze považovat za prvotní svátky judaismu i křesťanství, mající mnoho společných prvků.

9.1 Šabat

Šabat je nejdůležitějším židovským svátkem, který má svůj původ v Božím Desateru: „*Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočínutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci...*“ (Ex 20:8-10) Lze ho tak považovat za prvotní židovský svátek. V židovské tradici je stanoveno, že každý týden začíná nedělí, neboť sobota, tedy šabat, byla posledním ze sedmi dní stvoření světa. „*V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul.*“ (Ex 20:11) V tento den mají tedy Židé povinnost oprostít se od práce i každodenních starostí a věnovat se duchovním aspektům života. Tento den není jen připomínkou Božího odpočinku, ale také dnem připomínky odchodu z Egypta, neboť jak píše Jisra'el Me'ir Lau: „*Každotýdenní přechod od všedního ke svatému a od práce k odpočinku se podobá přechodu od otroctví ke svobodě...*“²²⁹

Zajímavý význam zdůrazňující slavení šabatu podává také Paul Spiegel, když uvádí židovskou historku, v níž se praví, že Mesiáš, na kterého Židé čekají, přijde teprve tehdy, „*až všichni Židé dodrží dvakrát za sebou všechny příkazy platné pro šabat, anebo když je všichni dvakrát za sebou nedodrží.*“²³⁰ Existuje totiž 613 příkazů a zákazů, kterými se Židé musí během svého života řídit, přičemž v Talmudu se uvádí 39 hlavních zakázaných prací - *avot*, které se nesmí o šabat vykonávat. Od těchto hlavních prací se pak odvozují práce vedlejší - *toldot*, které s nimi nějakým způsobem souvisí a jsou rovněž zakázány.²³¹

²²⁹ LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 136.

²³⁰ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 146.

²³¹ Srov. STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 36.

9.1.1 Průběh slavení šabatu

Začátek šabatu je stanoven již na páteční večer a měl by být přijat „*jako královna, jako nevěsta*.“²³² Proto Židé v průběhu pátečního dne uklízejí své domy, vykoupou se a omyjí si vlasy, ostříhají si nehty, obléknou se do svátečních oděvů, slavnostně prostrou stůl a věnují se přípravě svátečních pokrmů. Jak pravil Mojžíš: „*Toto praví Hospodin: Zítřejší slavnost odpočívání, Hospodinův svatý den odpočinku. Co je třeba napéci, napečte, a co je třeba uvařit, uvařte. A vše, co přebývá, uložte a opatrujte do rána.*“ (Ex 16:23) Ještě před západem slunce zapaluje žena v domácnosti dvě šabatové svíce a pronáší nad nimi tradiční požehnání, která již zmiňuji v kapitolách výše, např. při průběhu slavení Roš ha-šana. Muži se následně vypraví do synagogy na večerní bohoslužbu, a poté se opět vrací domů na slavnostní večeři, před níž se ještě pronese tradiční požehnání nad pohárem vína – kiduš. Z tohoto požehnaného poháru vína se následně napije každý člen rodiny i případní hosté, poté si všichni rituálně umyjí ruce a slavnostně usednou ke stolu. Na stole leží kromě různých připravených pokrmů také dva pletené chleby zvané *chala*, které jsou přikryté ozdobným ubrouskem a nad kterými se taktéž pronese požehnání. Během samotné večeře se také zpívají náboženské písně a panuje veselá atmosféra.

Sobotní den ráno se v synagoze opět konají ranní bohoslužby, kde se odříkávají modlitby, a čte se z Tóry. V poledne se pak celá rodina opět schází u stolu ke druhému společnému šabatovému jídlu. Opět se zde odříkává požehnání nad vínem, nad pletenými chleby a zpívají se náboženské písně. Po obědě mohou Židé věnovat svůj čas odpočinku, návštěvám, studiu nebo čtení náboženských textů. Ke konci odpoledne odcházejí muži opět do synagogy na odpolední bohoslužbu, po které doma následuje třetí a poslední šabatové jídlo. „*Zákon přikazuje, že se má o šabatu třikrát slavnostně stolovat.*“²³³ Šabat končí v sobotu, když jsou na nebi vidět tři první hvězdy, přičemž se při této příležitosti koná obřad zvaný *havdala*, jehož účelem je odlišit sváteční den od všedního. Součástí tohoto obřadu je opět pohár vína, miska s vonným kořením a spletená svíčka se dvěma knoty, která představuje první den stvoření, tedy den, kdy Bůh stvořil světlo.²³⁴

²³² BAUMANN, A., PRUDKÝ, M. *Co by měl každý vědět o židovství*, s. 63.

²³³ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 154.

²³⁴ Tamtéž, s. 154.; (Srov. Gn 1:1-5)

9.1.2 Symboly šabatu

Šabat je svátkem, který se tradičně slaví v rodinném kruhu a přáteli. Při této příležitosti se všichni tradičně scházejí u šabatové hostiny, která se na památku tří praotců Izraele – Abrahama, Izáka a Jákoba, koná třikrát, tedy večer, v poledne a odpoledne. Současně také symbolizuje tři části, ze kterých se skládá Tanach – Tóra, Neviim a Chtuvim.²³⁵ Proto jsem se zde rozhodl pojednat o dvou symbolech, které jsou se šabatovou hostinou spojeny, tedy s dvěma pletenými chleby chala a se dvěma šabatovými svícemi.

9.1.2.1 Chala

Chala (viz obr. 43) je pletený chléb z bílé mouky posypaný mákem, který je součástí šabatové i dalších svátečních hostin. Je symbolem života a blahobytu.²³⁶ Na šabatovém stole jsou chaly vždy dvě, nejčastěji na dřevěném nebo stříbrném podnosu, a jsou zakryté zdobeným ubrouskem. Důvod, proč jsou chaly o šabatu dvě, souvisí s putováním Židů sinajskou pouští: „*Hospodin řekl Mojžíšovi: Já vám sešlu chléb jako déšť z nebe. Ať lid vychází a sbírá, co denně spotřebují. Tak je podrobím zkoušce, budou-li se řídit mým zákonem, či nikoli. Když budou připravovat, co přinesou, ať je toho šestého dne dvakrát tolik, než co nasbírají každodenně.*“ (Ex 16:5-4) Důvod, proč jsou obě chaly zakryté ubrouskem, je spojen s výše uvedeným „sešlu chléb jako déšť z nebe“. Ráno totiž kolem tábořiště Židů vždy (kromě svátků a šabatu) padala rosa, mezi níž byla i tzv. *mana*, chráněná rosou nahoře i dole. „*Mana byla jako koriandrové semeno a měla vzhled vonné pryskyřice. Lid ji chodíval sbírat, pak ji mleli mlýnkem nebo drtili v hmoždíři, vařili v kotlíku nebo z ní připravovali podpopelné chleby; měla chuť jako pečivo zadělané olejem.*“ (Nu 11:7-8) Proto, stejně jako byla mana chráněna rosou, jsou i obě chaly chráněny ubrouskem.

9.1.2.2 Šabatové svíce

Dvě šabatové svíčky umístěné v šabatových svícnech (viz obr. 44) se zapalují vždy v pátek před západem slunce, neboť po západu slunce již platí pravidla šabatu, která též stanoví zákaz rozdělovat oheň, což se vztahuje i na zapálení svíček. Svíce je třeba umístit nejlépe na stůl, u něhož se pořádá šabatová hostina. Důvodem, proč jsou šabatové svíčky nejčastěji dvě, je zvyk, který se odvolává na slova knihy Exodus a Deuteronomium,

²³⁵ Srov. STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 48.

²³⁶ Srov. SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 153.

v nichž Bůh v Desateru vyzývá židovský národ k „pamatování“ (Ex 20:8) a „dodržování“ (Dt 5:12) dne odpočinku. Někde však bývá také zvykem, že počet svíček, které se o šabatu zapalují, je roven počtu členů rodiny.²³⁷ Se svíčkami je pak zakázáno jakkoli manipulovat a dotýkat se jich až do konce šabatu, neboť v tento den jsou jejich světla svatá.

9.2 Neděle

Dle občanského kalendáře je neděle posledním dnem týdne, zatímco v křesťanském pojetí je považována za den první, a podobně jako šabat v judaismu, je i křesťanská neděle dnem svátečním. Neděle je také považována za prvotní sváteční den v křesťanském liturgickém roce, neboť v tento den došlo k událostem Ježíšova zmrtvýchvstání, jeho zjevení svým učedníkům a seslání Ducha svatého. Je to den, kdy se křesťané shromažďovali na základě Ježíšovy výzvy „*to číňte na mou památku*“ (Lk 22:19), aby vyslyšeli slovo Boží a měli účast na eucharistii, což bylo výrazem jejich příslušnosti ke Kristu. Jak se píše v Bibli: „*První den v týdnu jsme se sešli k lámání chleba...*“ (Sk 20:7) Jak píše také Adolf Adam: „*Z jednoho dopisu místodržitele v Bithynii Plina císaři Trajánovi se dovídáme, že se tamější křesťanské obce shromažďovaly během neděle dvakrát: za časného rána k jakési bohoslužbě slova, s níž se nejspíš spojovalo také udílení křtu, a večer k hostině s eucharistií.*“²³⁸

Dříve se neděle, v návaznosti na Ježíšovo zmrtvýchvstání, označovala jako „*den Páně*“ (latinsky „*dies dominica*“), což se v některých zemích udrželo až dodnes, např. v Itálii („*domenica*“), Španělsku („*domingo*“) nebo Francii („*dimanche*“).²³⁹ Podobným pojmenováním neděle bylo také „den vzkříšení Páně“, což se dodnes užívá v rusky mluvících zemích pod názvem „*voskresenie*“.²⁴⁰ Ve spojení s pohanskými tradicemi a řecko-římským planetárním týdnem, označovala se neděle také jako „*den Slunce*“ (latinsky „*dies solis*“). Také toto označení se v některých zemích udrželo dodnes, např. Německo („*Sonntag*“) či Anglie („*Sunday*“).²⁴¹ Na rozdíl od židovského šabatu, byla neděle v tomto dřívějším křesťanském pojetí pracovním dnem, jako každý jiný. K zásadnímu zlomu došlo až 3. března 321, kdy císař Konstantin vydal zákon, jímž „*prohlašuje „ctihodný den Slunce“ za den povinného klidu pro všechny soudce, městské obyvatelstvo a všechny*

²³⁷ Srov. LAU, J. M. *Praktický judaismus*, s. 142.

²³⁸ ADAM, A. *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 44.

²³⁹ Tamtéž, s. 47-48.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 49.

²⁴¹ Tamtéž, s. 49-50.

provozovatele živností.“²⁴² Práce o neděli, až na některé výjimky, se tak stala proviněním proti státním i církevním zákonům. Český výraz „neděle“ pak pochází od Slovanů jakožto „*nepracovní den*“, kdy se „*nedělalo*“, neboť když k nim přišlo křesťanství, byla zakázána práce o sedmém dni.“²⁴³

Postupem času, až do dnešní doby, se neděle začala opět postupně propadat na úroveň pracovního dne (s výjimkou některých svátků liturgického roku, které na neděli připadají), především v důsledku osvícenství, rozvoje průmyslu a nástupu moderní, stále se zrychlující společnosti, která nedává člověku mnoho prostoru pro slavení dne pracovního klidu. Křesťané se přesto stále snaží prosadit neděli jako den pracovního klidu, který by tak mohl být v této době „*osvobozením od rozmanitých tlaků života utvářeného kolektivní průmyslovou společností, ochranou před zotročením a izolací působením světa práce.*“²⁴⁴

9.2.1 Průběh slavení neděle

Tak jako se Židé o šabatou scházejí na modlitbách v synagoze a následně u šabatové hostiny, scházejí se také křesťané o neděli v kostelech, aby vyslyšeli slovo Boží a měli účast na eucharistii. Při tomto shromáždění se pak koná mše svatá, která se dělí do čtyř částí, jak píše Klemens Richter: „*Nedělní shromáždění obce se zřetelně dělí na zahájení, bohoslužbu slova, eucharistickou slavnost a propuštění.*“²⁴⁵ Zahájení slouží k přípravě věřících ke slyšení slova Božího a přijímání těla Kristovo. Na začátku je vstupní zpěv – *introit*, který má podpořit jednotu shromážděných, poté následuje pozdravení oltáře a obce, a slovní úvod, jímž kněz uvede shromáždění ke smyslu nedělní slavnosti. Následuje všeobecné vyznání hříchů, chvalo zpěv *Gloria* a denní modlitba, kterou kněz ve jménu všech končí první část mše svaté.²⁴⁶

Po denní modlitbě, kterou ve jménu všech přítomných pronesl kněz, následuje druhá část mše svaté – bohoslužba slova. Věřící v jejím průběhu naslouchají čtení tři úryvků Bible, konkrétně „*ze Starého zákona, z apoštolských listů a z evangelií*“.²⁴⁷ Čtení vyplňují žalmy a uzavírá je kázání kněze, vyznání víry a modlitba věřících za všecken lid – přímlyvy.

²⁴² ADAM, A. *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 51.

²⁴³ Srov. MACHEK, V. *Etymologický slovník jazyka českého*, s. 393.

²⁴⁴ ADAM, A. *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, s. 53.

²⁴⁵ RICHTER, K. *Liturgie a život*, s. 73.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 73.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 82.

Po přímlovách se koná třetí část mše svaté, tedy eucharistická slavnost. Věřící mohou přinést chléb a víno, kněz s ministranty připraví oltář, na který se chléb a víno položí, a poté následuje eucharistická modlitba, která je středem a vrcholem eucharistické slavnosti. Během ní totiž dochází také k symbolické proměně chleba a vína na tělo a krev Kristovu. Dále následuje modlitba věřících – *Otčenáš*, vzájemné pozdravy pokoje, zpěv „*Beránku Boží*“ (Agnus Dei) a symbolické lámání chleba, neboť jak pravil svatý Pavel: „*A není chléb, který lámeme, účastí na těle Kristově? Protože je jeden chléb, jsme my mnozí jedno tělo, neboť všichni máme podíl na jednom chlebu.*“ (1K 10:16-17) V křesťanských církvích se jako chléb užívá hostie. Po přijetí eucharistie knězem přichází na řadu věřící. „*Při podávání věřícím kněz hostii mírně pozvedne a řekne podávací formulí „Tělo Kristovo“, na což přijímající odpoví „Amen“*“.²⁴⁸ Tradice přijímání vína se v křesťanských církvích i v jednotlivých obcích různí. Lze přijímat víno pitím z kalicha, namáčením hostie do vína, lžičkou, někde zas přijímá víno symbolicky pouze kněz. Nakonec se koná závěrečná modlitba, kterou pronáší kněz.

Po závěrečné modlitbě, která zakončuje eucharistickou slavnost, přichází poslední část mše svaté – propuštění. Je nejkratší ze všech částí a zakončuje ji kněz svým závěrečným požehnáním celému shromáždění. K propuštění patří: „*ohlednutí, jež znovu shrnuje základní motiv společně prožité liturgie, výhled, jenž má být mostem od bohoslužby k jednání každého jednotlivého účastníka i obce mimo liturgii, formální vyhlášení konce, neboť bychom se neměli rozcházet, jak koho napadne, a rozloučení, v němž se připomene trvalé spojení shromážděných ve jménu Ježíše Krista.*“²⁴⁹

Neděle byla v lidovém prostředí považována za šťastný den, neboť se věřilo, že dítě narozené o neděli bude šťastné a mládě zvířete narozené o neděli bude silné a zdravé. Lidová pověra totiž praví: „*Chce-li prý hospodyně, aby měla ranná kuřata, nasazuje kvočnu o nové neděli, když lid vychází z kostela.*“²⁵⁰ Tímto okamžikem končí pro křesťany nedělní bohoslužba, jíž jsou povinni se v tento den účastnit.

²⁴⁸ RICHTER, K. *Liturgie a život*, s. 110.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 117.

²⁵⁰ ZÍBRT, Č. *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk*, s. 253.

9.2.2 Symboly neděle

Mezi charakteristické znaky prvotního křesťanského svátku – neděle, o nichž v této kapitole pojednávám, patří především shromažďování, v němž se naplňuje podstata křesťanské obce a přijímání eucharistie, v níž má křesťanská obec prostřednictvím jídla a pití tělesnou účast na Kristu.

9.2.2.1 Shromažďování

Shromažďování je pro křesťanství jedním z nejvýznamnějších ustanovení, které pochází od samotného Ježíše Krista, když při shromáždění se svými učedníky u příležitosti své poslední večeře pravil: „*Velice jsem toužil jísti s vámi [...] To činite na mou památku.*“ (Lk 22:15,19) Velký důraz na toto ustanovení podává v listu Židům již svatý Pavel: „*Nezanedbávejte společná shromáždění, jak to někteří mají ve zvyku, ale napomínejte se tím více, čím více vidíte, že se blíží den Kristův.*“ (Žd 10:25) Tím, že se křesťané v neděli shromažďují k eucharistické slavnosti, připomínají si nejen události Ježíšova zmrtvýchvstání, jeho zjevení svým učedníkům a seslání Ducha svatého, ale současně zde skrze shromáždění naplňují tři funkce křesťanské obce: „*dosvědčování víry (martyria), slavení víry (liturgia) a uskutečňování víry (diakonia).*“²⁵¹

9.2.2.2 Přijímání eucharistie

Spolu s nedělním shromažďováním je spojen obřad udílení a přijímání eucharistie (viz obr. 46). Eucharistie je jednou ze svátostí křesťanské církve, která má být připomínkou Ježíšovy poslední večeře (viz obr. 45), při níž lámal mezi své učedníky chléb, jako se dnes symbolicky láme pro věřící hostie, a též jim podával kalich vína, jako se dnes též činí, i když mnohdy odlišnými způsoby, v křesťanských církvích. Jak je psáno v Matoušově evangeliu: „*Když jedli, vzal Ježíš chléb, požehnal, lámal a dával učedníkům se slovy: „Vezměte, jezte, toto jest mé tělo.“ Pak vzal kalich, vzdal díky a podal jim ho se slovy: „Pijte z něho všichni. Neboť toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé na odpuštění hříchů.*““ (Mt 26:26-28)

9.3 Srovnání

Jak u židovského svátku šabat, tak i u křesťanské neděle, je kladen velký důraz na shromažďování. Židé se shromažďují jak při bohoslužbě v synagoze, tak i v rodinném

²⁵¹ RICHTER, K. *Liturgie a život*, s. 59.

kruhu u šabatové hostiny, která se koná celkem třikrát během celého šabatu. Křesťané se shromažďují každou neděli v kostele u příležitosti konání mše svaté. Mnozí se v tento den také scházejí se svými blízkými a utužují tak vzájemné vztahy. Tradičně je také kladen důraz na společný nedělní oběd, případně večeři v rodinném kruhu, což se udržuje i v mnoha nekřesťanských rodinách. S těmito společnými prvky je pak spojena tradice chleba a vína, která se v židovské tradici udržuje v domácím prostředí během šabatové hostiny, zatímco v křesťanské tradici v kostele v průběhu mše svaté. Společné oběma svátečním dnům je zde požehnání vína i chleba. U Židů se pronáší tradiční požehnání kiduš, u křesťanů pronáší kněz eucharistickou modlitbu. Společné je pak také následné lámání chleba i podávání poháru vína. V judaismu je zvykem lámat mezi ostatní členy rodiny pletený chléb zvaný chala, zatímco v křesťanství se pro věřící láme oplatka nekvašeného chleba zvaná hostie. „*Jídlo z jednoho chleba, který se láme a podává všem, zakládá společenství stolu.*“²⁵² Šabatová hostina a eucharistická slavnost jsou tak nezbytným předpokladem, ale současně také hlavním naplněním shromažďování.

Zatímco prvotní židovský svátek - šabat byl ustanoven Božím nařízením, které je zaznamenáno v Desateru, byla křesťanská neděle utvářena postupně, též jako prvotní křesťanský svátek v průběhu formování liturgického roku, a to na základě připomínky Ježíšova zmrtvýchvstání, ke kterému došlo v neděli, a Ježíšovy výzvy, aby se tak činilo na jeho památku. Oba svátky tak lze považovat za Bohem nařízené. V židovské tradici byl šabat nařízen jako odpočinku, neboť tento den i Bůh sám odpočíval, když dokonil své stvořitelské dílo. Tento den je tedy zakázána veškerá práce a Židé by se měli věnovat duchovním aspektům svého života. Křesťanská neděle byla oproti židovskému šabatu zpočátku dnem pracovním, stejně jako každý jiný den. Ke zlomu došlo až s vydáním zákona císaře Konstantina, který neděli prohlásil za den pracovního klidu a každá práce, až na některé výjimky, byla postihována. V dnešní moderní době nemá neděle, na rozdíl od šabatu, pevné ustanovení jakožto den pracovního klidu, a ačkoli připadá na víkend, který je dnes chápán jako období volna, existuje mnoho lidí, kteří, třebaže nevykonávají žádnou ochrannou nebo záchrannou práci, musí o tomto dni pracovat. Křesťané se proto snaží, aby si neděle získala pevný statut dne pracovního klidu, který by ovšem nesloužil jen jako pouhý den volna, ale také jako den, kdy se mohou věřící křesťané v klidu účastnit nedělní mše svaté, kdy mohou lidé v této uspěchané době trávit více času s rodinou i blízkými, a podobně jako o šabatu se i o nedělním dni věnovat duchovním aspektům našeho života.

²⁵² RICHTER, K. *Liturgie a život*, s. 105.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo poskytnout ucelený výklad o vzniku a průběhu slavení významných svátků židovské a křesťanské tradice, popsat jejich významné symboly a uvést za pomoci metody komparace jejich vzájemné souvislosti i odlišnosti. Primárně jsem se vždy zaměřil na židovské svátky, k nimž jsem se snažil přiřadit vhodný křesťanský ekvivalent. Současně jsem se zaměřil pouze na nejvýznamnější svátky v průběhu svátečního okruhu, jinak by tato práce značně přesáhla stanovený rozsah. Z toho důvodu jsem v této práci upustil od komparace jednotlivých židovských postních dnů, křesťanských liturgických mezidobí, nebo také menších židovských svátků s moderními svátky, jako např. Tu be-av a Den svatého Valentýna.

V této diplomové práci jsem u jednotlivých svátků popsal jejich vznik i následný vývoj, poté jsem přešel k popisu průběhu jejich slavení, přičemž jsem se snažil, bylo-li to možné, podat jak prvky náboženské, dřívější lidové i současné světské formy slavení. Právě popis průběhu slavení daných svátků zde hraje důležitou roli, neboť v něm můžeme spatřovat specifické tradice, zvyky i symbolické prvky, které dělají daný svátek jedinečným, přičemž zde mnohdy můžeme vyzorovat i jeho historické kořeny či tendence přejímat některé rituály z jiných svátků či náboženství, což je v případě judaismu a křesťanství velmi obvyklou záležitostí.

Po popisu základních rysů náboženských systémů, tedy judaismu a křesťanství, zaměřil jsem se v této práci na jednotlivé svátky, v nichž se střídalo období vážnosti s obdobím radosti, období postu s obdobím hodování, přičemž u všech svátků vždy hrálo nejdůležitější roli shromáždění lidí. Uspořádáním kapitol od svátků novoročních, tedy židovského Roš ha-šana, ke kterému jsem přidal i svátek Jom kipur, spolu s křesťanským ekvivalentem Silvestru a Nového roku, postupoval jsem v práci na základě židovského svátečního okruhu chronologicky dále. Vzhledem k tomu, že svátek Roš ha-šana spadá dle gregoriánského kalendáře do období září až října, následuje po něm období sklizně spojené se svátkem Sukot a křesťanským ekvivalentem Dne díkůvzdání za úrodu neboli Dožínkami. Poté přecházím k vánočním svátkům, k Chanuce a Vánocům, následně ke karnevalově laděnému Purimu a Masopustu, dále přes svátky jara, tedy Pesach a Velikonoce až ke svátkům Šavuot a Letnice, které sváteční okruh uzavírají. V závěrečné

kapitole jsem se zaměřil na dva prvotní svátky, na židovský šabat a křesťanskou neděli, které jsou základními stavebními kameny obou svátečních okruhů.

V průběhu zpracování kapitol uvedených výše jsem se snažil, bylo-li to možné, podat takové informace, které odpovídají v případě judaismu jak tradici slavení jednotlivých svátků v Izraeli, tak i v diaspoře, jak u ortodoxních Židů, tak i u reformních. Stejným způsobem jsem se snažil postupovat i v případě křesťanství, kde jsem se snažil, bylo-li to možné, podat takové informace o slavení jednotlivých svátků, které jsou společné jak pro katolické, tak i pro pravoslavné či protestantské církve, a to také s důrazem na lidovou i moderní tradici. Spolu s tím také souvisely rozdílné, výjimečně i protichůdné informace v literatuře, se kterou jsem pracoval.

Na základě srovnání jednotlivých židovských a křesťanských svátků jsem došel k závěru, že ačkoliv se některé svátky liší dobou svého slavení (např. Roš ha-šana a Nový rok), nebo také rozdílnou sváteční atmosférou (např. Šavuot a Letnice), tak zde lze vyzorovat mnoho shodných prvků. Tyto shody jsou dány jak společným zemědělským původem některých svátků, tak i společným historickým základem, neboť křesťanství se vyvíjelo v rámci judaismu, z něhož přejímalo mnohé prvky, které následně interpretovalo vlastním způsobem. Také v dnešní době dochází k neustálému vzájemnému přejímání různých prvků mezi jednotlivými svátky. Důkazem jsou tomu např. svátek Chanuka a Vánoce, u kterých v důsledku častého překrývání, komercializace a existence smíšených židovsko-křesťanských rodin došlo k převzetí tradice darování dárků nebo vzniku „společného svátku“, tedy Weihnukka v německy mluvících a Chrismukkah v anglicky mluvících zemích. Shody na základě zemědělského původu lze pak spatřit např. u Sukotu a Dožínků, které kromě poslední sklizně v daném roce charakterizují i tři hodnoty jim společné - vděčnost, radost i péče o potřebné. U svátků Šavuot a Letnic je to pak společné zdobení synagog i kostelů květinami a zelenými ratolestmi. Historický základ pak ovlivnil např. svátky Pesach a Velikonoce, kde se hlavním společným znakem stal symbol beránka. Z historického hlediska je beránek pro Židy posvátným, neboť byl nejdůležitější obětí Bohu a měl ochrannou moc (ochrana obydlí Židů během desáté egyptské rány). Z toho pak vyšla křesťanská interpretace o Ježíši Kristu jako „Beránku Božím“. Nejdůležitějším prvkem, který je společný všem svátkům, je důraz na společenství lidí. Právě společenství lidí je nedílnou součástí existence slavení všech svátků, udržování tradic i zvyků, a také předávání informací o smyslu svátků, ať už se lidé scházejí v rodinném kruhu u slavnostně

prostředního stolu, v synagogách i kostelích u příležitosti sváteční bohoslužby, nebo na slavnostních událostech pořádaných ve městech i na vesnicích.

Jsem přesvědčen, že vzájemným poznáváním tradic můžeme lépe pochopit jednotlivé rozdíly mezi lidmi, jejich myšlení, hodnoty, potřeby, ale také jejich víru. K tomuto pochopení a vzájemnému porozumění můžeme dojít jen tehdy, budeme-li vůči těmto různým tradicím tolerantní, budeme-li je zkoumat a získávat o nich nové informace.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ADAM, Adolf. *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*. Přel. Pavel Kouba a kol. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-269-1.

BAUMANN, Arnulf; PRUDKÝ, Martin. *Co by měl každý vědět o židovství*. Praha: Kalich, 2001. ISBN 80-7017-205-3.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1993. ISBN 978-80-87287-24-8.

DIVECKÝ, Jan. *Židovské svátky: Kalendář od Pesachu do Purimu*. Praha: P3K, 2005. ISBN 80-903584-3-8.

FLORENSKIJ, Pavel Alexandrovič. *Ikonostas*. Přel. Hanuš Nykl. Brno: L. Marek, 2000. ISBN 80-86263-13-4.

FRANKIELOVÁ, Sandra Sizer. *Křesťanství: Cesta spásy*. Přel. Pavel Kolmačka. Praha: Prostor, 1996. ISBN 80-85190-46-X.

HERYNEK, Petr. *České Vánoce*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0760-8.

JANÍK, Andrej. *Komparace svátku Chanuka a Vánoc*. Plzeň, 2013. Projektová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra filozofie. Nepublikováno.

JANÍK, Andrej. *Komparace svátku Pesach a Velikonoc*. Plzeň, 2012. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra filozofie.

KIRSTE, Reinhard; SCHULTZE, Herbert; TWORUSCHKA, Udo. Přel. Martin Žemla a kol. *Svátky světových náboženství*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-588-7.

KOSOFSKY, Scott-Martin. *The Book of Customs: A Complete Handbook for the Jewish Year*. New York: HarperCollins, 2004. ISBN 978-0-06-052437-1.

KÚNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. Přel. Eva Lajkepová, Pavel Kolmačka. Brno: CDK, 2006. ISBN 80-7325-059-4.

LANCASTER, Brian. *Judaizmus*. Přel. Jarmila Drozdíková. Bratislava: Media Klub, 2000. ISBN 80-7118-942-1.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0.

LAU, Jisra'el Me'ir. *Praktický judaismus*. Přel. Jiří Blažek. Praha: P3K, 2012. ISBN 978-80-87343-09-8.

LŐW, Maharal Rabi. *Ner Micva. O svátku Chanuka*. Přel. Jan Divecký. Praha: P3K, 2006. ISBN 80-903587-5-6.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Academia, 1968.

NEWMAN, Ja'akov; SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*. Přel. Gita a Dušan Zbavitelovi. Praha: Sefer, 2004. ISBN 80-900895-3-4.

PUTÍK, Alexandr; KOSÁKOVÁ, Eva; CABANOVÁ, Dana. *Židovské tradice a zvyky. Svátky, synagoga a běh života*. Židovské muzeum v Praze: Praha, 2005. ISBN 80-86889-01-7.

PUTÍK, Alexandr; PAVLÁT, Leo, FIEDLER, Jiří. *Židé: Dějiny a kultura. Židovské tradice a zvyky*. Židovské muzeum v Praze: Praha, 1997. ISBN 80-85608-17-0.

RICHTER, Klemens. *Liturgie a život*. Přel. Jan Sokol, Ondřej Bastl. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-575-5.

ROYT, Jan; ŠEDINOVÁ, Hana. *Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0740-5.

SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* Přel. Eva a Pavel Dobšíkovi. Brno: Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-07-7.

STERN, Marc. *Svátky v životě židů*. Přel. Alena Smutná. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-551-8.

VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Vánoc*. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-85983-81-8.

VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-292-9.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje*. České Budějovice: DONA, 1991. ISBN 80-85463-03-2.

WEISER, X. Francis. *Handbook of Christian Feasts and Customs. The Year of the Lord in Liturgy and Folklore*. New York: Harcourt, 1958.

ZÍBRT, Čeněk. *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk*. Praha: J. R. Vilímek, 1889.

ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7.

Internetové zdroje:

A Primer to Catholic Symbolism [online], poslední aktualizace 2014 [cit. 6. 3. 2014], Boston Catholic Journal. Dostupné z WWW: <<http://www.boston-catholic-journal.com/a-primer-to-catholic-symbolism.htm>>.

Co dělat když... Svátosti [online], poslední aktualizace 2014 [cit. 10. 3. 2014], Katolík. Dostupné z WWW: <<http://www.katolik.cz/codelatkdyz/default.asp>>.

Feast of the Ascension [online], poslední aktualizace 28. 2. 2014, 23:58 [cit. 21. 3. 2014], Wikipedia: The Free Encyclopedia. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Feast_of_the_Ascension>.

ULRYCHOVÁ, M. *Masopust v Postřekově* [online], poslední aktualizace 2007 [cit. 19. 3. 2014], FolklorWeb: folklor a lidová kultura na Moravě. Dostupné z WWW: <<http://www.folklorweb.cz/clanky/20070416.php>>.

RESUMÉ

The attention to feasts in Jewish and Christian tradition in this diploma thesis deserves not only because of its historical wealth, but also because of its religious and folk traditions, and symbols, which became an integral part of it. Using the methods of comparison in this work will be able to give these feasts clearly all important information.

This diploma thesis is divided into two introductory chapters, where the first chapter describes the religion of Judaism and the second chapter describes the Christian religion. Both of these chapters focus on basic information about the advertised religions – on their origin and principle of faith, on their written tradition, important symbols, concepts of time and important rituals and feasts.

This is followed by seven main chapters that individually describe two feasts, where the first represents Judaism and the second Christianity. Specially, the following feasts are: Rosh Hashanah and the New Year, Sukkot and Harvest Festival, Christmas and Hanukkah, Purim and Carnival, Easter and Passover, Shavuot and Pentecost, Sabbath and Sunday. This work focuses on information about the origin of these feasts, development, interpretation of their names, the course of their celebration and symbols, which are characteristic for them. Finally, each chapter is devoted to the mutual comparison of both feasts, where it highlights their potential consensus and mutual differences.

PŘÍLOHY

Tabulka s daty slavení židovských svátků:

Svátek	Židovský kalendář	Gregoriánský kalendář (od západu slunce do soumraku)
Roš ha-šana	1. - 2. tišri	4. – 6. září 2013 24. – 26. září 2014 13. – 15. září 2015
Jom kipur	10. tišri	13. – 14. září 2013 3. – 4. říjen 2014 22. – 23. září 2015
Sukot	15. – 22. tišri (21. v Izraeli)	18. – 25. září 2013 8. – 15. říjen 2014 27. září – 4. říjen 2015
Chanuka	25. kislew – 2. tevet (3. tevet, pokud má kislew 29 dní)	27. listopad – 5. prosinec 2013 16. – 24. prosinec 2014 6. – 14. prosinec 2015
Purim	14. adar (15. adar v Jeruzalémě a městech, která měla v časech Jozuových hradby)	23. – 24. únor 2013 15. – 16. březen 2014 4. – 5. březen 2015
Pesach	15. – 22. nisan (21. v Izraeli)	25. březen – 2. duben 2013 14. – 22. duben 2014 2. – 11. duben 2015
Šavuot	6. – 7. sivan (pouze 6. v Izraeli)	14. – 16. květen 2013 3. – 5. červen 2014 23. – 25. květen 2015

Zpracováno na základě židovského kalendáře dostupného z WWW: <https://www.fzo.cz/judaismus/kalendar/>

Obrázek č. 1-3: Symboly svátku Roš ha-šana

(obr. 1 - řezaný a rytý šofar; obr. 2 - talíř se svátečními pokrmami; obr. 3 - novoročenka s tradicí tašlich)

Zdroj: <http://www.jewishmuseum.cz/cz/predmet.php?datum=09&rok=13>

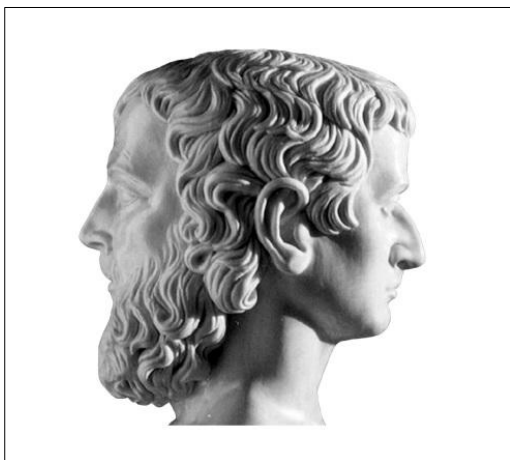
Zdroj: <http://jewishmuseummd.org/2012/09/the-rosh-hashanah-seder/>

Zdroj: http://www.flickr.com/photos/center_for_jewish_history/7974345580/

Obrázek č. 4-7: Symboly Nového roku

(obr. 4 – bůh Janus; obr. 5. – novoroční čočka; obr. 6 – ohňostroj v Praze; obr. 7 – novoročenka A. Frolky)

Zdroje: <http://ferrebeekeeper.wordpress.com/tag/underworld/> ;
http://jindrichohradecky.denik.cz/zpravy_region/novorocni-cocka-prinese-penize-a-ulevi-po20111230.html

Zdroj: <http://www.biuroczajka.pl/offer/NOWOROCZNESZALENSTWOWPRADZE>

Zdroj: <http://www.aukce-pohlednic.com/23-pohlednice/175-zanrove-ruzne-namety/1161-a-frolka/>

Obrázek č. 8, 9: Symboly Nového roku

(obr. 8 – provizorní stánek: suka; obr. 9 - „Čtyři druhy“)

Zdroje: <http://www.revistadearte.com/2012/09/30/encuentros-en-la-juderia-de-toledo-en-el-museo-sefardi/> ;
<http://www.chabad.org.br/datas/sucot/suc040.html>

Obrázek č. 10, 11: Symboly Dožíněk

(obr. 10 – chasa nesoucí dožínkový věnec v tradičních krojích ve Vracově; obr. 11 – poslední snop „zlatá baba“ z Pardubicka)

Zdroje: <http://www.mestovracov.cz/?p=161-vracovske-dožinky> ; <http://www.ceske-tradice.cz/tradice/leto/sklizne-a-oslavy/dožinky>

Obrázek č. 12-15: Symboly Chanuky

(obr. 12 – chanukija; obr. 13 – chanuka gelt a drejdl; obr. 14 – chanukový stůl s pokrmy; obr. 15 – obraz Roberta Guttmana: Zapalování chanukových světel)

Zdroje: <http://www.zob.cz/?q=node/9586> ; <http://www.whattoexpect.com/toddler/hanukkah-crafts-and-games.aspx>

Zdroje: <http://scribbler.cz/lifestyle/chanuka-zidovsky-svatek-svetel-a-zazraku/> ;
http://www.jewishmuseum.cz/cz/predmet_05_12.htm

Obrázek č. 16-19: Symboly Vánoc

(obr. 16 – adventní věnec; obr. 17 – podoba Perechty, která strašila ty, kdo nadrželi půst; obr. 18 – tradice pouštění lodiček; obr. 19 – vánoční stůl s pokrmy)

Zdroje: http://cs.wikipedia.org/wiki/Adventn%C3%AD_v%C4%9Bnec ; <http://intranet.zasme.cz/chlorofyl/ch2000-2.html>

Zdroj: <http://ladyrovena.blog.cz/1112/stedrovecerni-magie>

Zdroj: <http://zahrada-relax.blog.cz/rubrika/vitejte-na-mem-blogu>

Obrázek č. 20-22: Symboly svátku Purim

(obr. 20 – svitek Ester s pouzdrem; obr. 21 – pokrm Hamanovy uši; obr. 22 – purimové divadelní představení na motiv příběhu z knihy Ester: Achašveroš, Ester, Haman)

Zdroje: http://www.jewishmuseum.cz/cz/predmet_06_07.htm ; <http://cs.wikipedia.org/wiki/Purim>

Zdroj: <http://en.wikipedia.org/wiki/Purim>

Obrázek č. 23-27: Symboly Masopustu

(obr. 23 – masopustní průvod; obr. 24 – tradice pochování Bakchuse v Žernovicích; obr. 25 – tradice stínání kohouta na Tábořsku; obr. 26 – babský mlýn z Kolovče; obr. 27 – maškara s koblihami, typickým masopustním pokrmem)

Zdroje: <http://zena-in.cz/clanek/masopust-je-svatkem-jidla> ;
http://prachaticky.denik.cz/zpravy_region/bakusovi-museli-vystrojiti-pohreb-20130211.html

Zdroje: <http://na.nulk.cz/1977/2/Nr.html> ; <http://www.nedrahovice.cz/soubory/file/Aktuality/Deni-v-obci/2012/masopust.pdf>

Zdroj: http://ustecky.denik.cz/zpravy_region/obrazem-skoda-lasky-znelo-na-masopustu-v-brne-20140305.html

Obrázek č. 28-31: Symboly svátku Pesach

(obr. 28 – nekvašený chléb: maces; obr. 29 – sederový talíř s pokrmy; obr. 30 – pesachový stůl s pokrmy; obr. 31 – pohár na Pesach z čirého skla vyrobený v Čechách v 19. století)

Zdroje: <http://leitesculinaria.com/84910/recipes-homemade-matzoh.html> ;
<http://en.wikipedia.org/wiki/Passover>

Zdroje: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Seder> ; http://www.jewishmuseum.cz/cz/predmet_07_04.htm

Obrázek č. 32-36: Symboly Velikonoc

(obr. 32 – mazanec; obr. 33 – velikonoční beránek; obr. 34 – velikonoční stůl s pokrmy; obr. 35 – pomlázka; obr. 36 – velikonoční kraslice)

Zdroje: <http://www.novinky.cz/zena/135766-tradicni-velikonocni-pokrmy.html> ;
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Velikonoce>

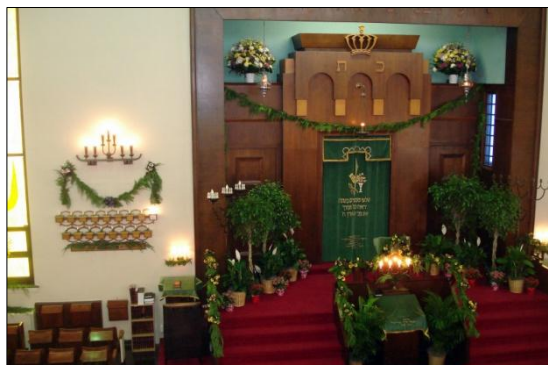
Zdroje: <http://www.podnikatel.cz/clanky/velikonoce-od-mazance-po-velikonocni-euro-hot-dog/> ;
<http://www.horoskopnamiru.cz/velikonocni-zvyky-tradice-pomlazky-s-maslemi-vajicka>

Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Velikonoce>

Obrázek č. 37-38: Symboly svátku Šavuot

(obr. 37 – zobrazení darování Tóry na Sinaji; obr. 38 – květinová výzdoba synagogy v New Yorku)

Zdroje: http://www.chabadprague.cz/templates/articlecco_cdo/aid/1088967/jewish/AVUOT.htm ;
<http://www.vosizneias.com/55787/2010/05/17/new-york-halachically-speaking-flowersgreenery-in-shuls-for-shavuot/>

Obrázek č. 39-42: Symboly Letnic

(obr. 39 – malba Gustava Dore: Seslání Ducha svatého; obr. 40 – květinová výzdoba kostela v Olomouci; obr. 41 – tradice zvaná jízda králů ve Vlčnově; obr. 42 – tradice stavění máje)

Zdroje: <http://www.wikipaintings.org/en/gustave-dore/the-descent-of-the-spirit> ;
<http://www.denik.cz/galerie/olomoucke-chrany-rozkvetly.html?mm=4789821>

Zdroje: <http://www.amber-trail.cz/cz/sindex2.php?idvyrb=39&akc=detail> ;
<http://www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=615&em=13>

Obrázek č. 43, 44: Symboly šabatu

(obr. 43 – dva šabatové pletené chleby: chala, zakryté ozdobným ubrouskem; obr. 44 – šabatové svícny)

Zdroje: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Chala> ; <http://yumuseum.org/index.php?pg=3&enum=32#shabbat>

Obrázek č. 45: Symboly neděle

(obr. 45 – obraz Poslední večeře od Leonarda da Vinci, představující shromáždění křesťanské obce k lámání chleba; obr. 46 – přijímání eucharistie, představující tělo a krev Krista)

Zdroje: [http://en.wikipedia.org/wiki/The_Last_Supper_\(Leonardo_da_Vinci\)](http://en.wikipedia.org/wiki/The_Last_Supper_(Leonardo_da_Vinci)) ;
<http://www.spolcs.cz/view.php?cisloclanku=2010050021>